

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Diplomová práce

Bc. Ondřej Janoš

Království Jeruzalémské (1099 - 1187)

Kingdom of Jerusalem (1099 - 1187)

Praha 2017

Vedoucí práce: PhDr. et ThLic. Drahomír Suchánek, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 8.8.2017

.....

Bc. Ondřej Janoš

Abstrakt

Hlavním tématem diplomové práce je zachycení základních problémů existence Jeruzalémského království v letech 1099–1187.

První část práce stručně nastiňuje politickou, náboženskou a sociální situaci v období, které předchází založení latinských států v Palestině. Zároveň se věnuje 1. křížové výpravě a dobytí Jeruzaléma, kterým je zakončena. Druhá kapitola je pak zaměřena na vznik království, jeho rozšiřování, konflikty vnitřní i vnější, vztah k muslimským sousedům, evropským křižákům a Byzantské říši. Dále se snaží se představit formující osoby daného období. Končí osudnou bitvou u Hattínu, která završila první fázi existence křesťanských států v Palestině. Třetí kapitola se věnuje realitám království, jeho rozsahu, společnosti, obchodu nebo životě lidí ve Svaté zemi. Také se zabývá vztahem mezi panovníkem a šlechtou.

Klíčová slova

království; šlechta; křížové výpravy; Jeruzalém; Byzantská říše; církev; muslimové

Abstract

The main topic of the thesis is to capture the fundamental problems of Kingdom of Jerusalem from 1099–1187.

The first part briefly outlines the political, religious and social situation in the period preceding the establishment of the Latin states in Palestine. It is also concerned about First crusade and the conquest of Jerusalem, by which is finished. The second chapter is focused on the origin of the Kingdom, on its growth, on internal and external problems, on the relationship with Muslim neighbors, with European Crusaders and with the Byzantine empire. It is also presenting the image of the people which formed this period. The chapter ends with the fatal battle of Hattin, which finished the first phase of the existence of Christian states in Palestine. The third chapter deals with realities of the Kingdom, its extent, society, trade and with life of the people from Holy Land. It also deals with relationship between the king and the nobility.

Keywords

kingdom; the nobility; Crusades; Jerusalem; Byzantine Empire; church, Muslims

Obsah

Úvod.....	6
1. Vznik křesťanského panství v Palestině a Sýrii.....	10
1.1 Evropa a Blízký východ před rokem 1095.....	10
1.2 1. křížová výprava (1095 – 1099).....	12
2. Dějiny Zámoří (1099 – 1187).....	19
2.1 Ochránce božího hrobu (1099 – 1100).....	19
2.2 Expanze království (1100 – 1143).....	22
2.3 Období 2. křížové výpravy (1143 – 1152).....	41
2.4 Byzantská aliance a tažení proti Egyptu (1152 – 1174).....	48
2.5 Malomocný král a muslimská jednota (1174 – 1185).....	55
2.6 Nástupnická krize a bitva u Hattínu (1185 – 1187).....	59
3. Království Jeruzalémské.....	61
3.1 Rozloha království.....	61
3.2 Král, šlechta, církev, poddaní.....	64
3.3 Život v Zámoří.....	76
3.4 Obchod.....	79
Závěr.....	81
Seznam použitých zdrojů.....	83

Úvod

Historie křížových výprav je bezesporu fascinujícím obdobím lidských dějin. Jedná se o etapu střetávání kultur, mocného náboženského cítění i lidské krutosti. Jde o období dramatické, s mnoha vlastními specifiky projevujícími se v mnoha oblastech lidské činnosti. Křížové výpravy vždy lákaly lidskou představivost, zvláště pak kombinace náboženského zápalu a chtivosti po moci, rytířského idealismu i nepředstavitelné krutosti od sebe v jejich případech neoddělitelných.

Literatury k tak populárnímu tématu, jakým kruciáty bezpochyby jsou, lze najít opravdu nepřehledné množství. Historici několika století popisovali tažení do Svaté země z mnoha úhlů pohledu. Základním kritériem pro výběr sekundárních zdrojů je bezesporu jejich kvalita. Moderní historiografie často poukázala na chyby v dílech starších autorů, proto je nezbytně nutné ke každé publikaci přistupovat kritickým postupem a srovnat výsledek s nejnovějším bádáním. Pravdou bývá, že historici minulého století udělali na poli křížových výprav ohromné penzum práce. Mnoho knih na toto téma, které byly dříve považované za základní, je dnes již překonaných. Dle mého osobního názoru se ovšem nevyplácí tato díla přehlížet. Ve své práci jsem se ze starší literatury opíral hlavně o práce anglicky a francouzsky píšících autorů, a to především o S. Runcimana (*A History of the Crusades, Vol I-III.*), kolektivní dílo autorů okolo editora K.M. Settona (*A History of the Crusades, Vol I-II a IV-V*) a o J. Prawera (*Histoire de royaume Latin de Jérusalem: Tome I-II*). Zvláště monumentální dílo Stevena Runcimana vyčnívá mnoha kvalitami. Za prvé v době vzniku práce, tedy v 50. letech 20. století, byl prvním historikem, který se na křížové výpravy podíval jako na invazi barbarů, ničících vyspělou civilizaci (byzantskou). Přesto, že tyto jeho názory byly dávno vyvráceny mnoha dalšími autory, má publikace jako celek své nepostradatelné hodnoty, a to především ze dvou důvodů. Prvním z nich je bezesporu nádherná práce se slovy, která z ní dělá výjimečné dílo. A tím druhým je neuvěřitelné množství pramenů, které Runciman, mluvící 20 světovými jazyky, prostudoval a na které ve své práci odkazuje. Je ovšem nutné jeho dílo číst kriticky, zvláště v souvislosti s modernějším bádáním, například nový rozbor díla Viléma z Tyru v mnoha případech upravil Runcimanovu dataci některých událostí. Dalším vynikajícím dílem je obsáhlá práce Kennetha Settona, a to také z důvodu bibliografie, se kterou pracuje, a dále svým velkým záběrem sahajícím na pole architektury nebo umění. Praver je pak důležitý právě vymezením se proti Runcimanovi a myšlenkou křížových výprav jako rané formy

evropského kolonialismu, byť mnohé jeho teze byly také překonány pozdějšími autory. Tato tři díla pak poskytují rámcový přehled nad osou událostí.

Z moderních historiků nad jiné vyniká Hans E. Mayer a jeho revidované *Dějiny křížových výprav*. Přesto, že původní práce vznikla v roce 1965, tento německý historik na ní neustále pracuje a podrobuje ji kritickým úpravám. Stejně jako autoři zmínění výše, i on představuje ucelený pohled na toto dějinné období. Další vynikající a zásadní práci je *God's war: a new history of the Crusades* od Christophera Tyermana, ve které podrobil kritice, stejně jako Mayer, starší i soudobé autory. Zajímavý pohled nabídly práce Normana Housleyho (*Contesting the Crusades; Fighting for the Cross: Crusading to the Holy Land*), které nahlízejí na kruciáty spíše z hlediska sociálního, psychologického a kulturního, podobně jako sborník *Remembering the crusades: Myth, Image and Identity* editovaný Nicholasem Paulem a Suzanne Yeagerovou. Neevropský úhel nabídli Maalouf v knize *The Crusades through Arab Eyes* a Gabrieli v *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, kde prezentují díla muslimských kronikářů, a dále také Cobb v *The Race for Paradise: An Islamic History of the Crusades*. Pro záležitosti související s Byzancí byl, kromě Runcimana, neocenitelný Jonathan Harris (*Byzantium and the Crusades*) Mnoho dalších monografií mi poskytlo detailnější pohled na určité problémy související s tématem (Oldenbourg, Holt, Partner a další). Z českých autorů stojí za zmínku pouze manželé Hrochovi (*Křižáci ve svaté zemi; Křížové výpravy ve světle soudobých kronik*). Zvláště druhá monografie nabízí úryvky z jinak obtížněji sehnatelných pramenů přeložených do češtiny.

Co se primárních pramenů týče, neocenitelnou pomůckou se ukázal internetový fond *Bibliothèque National de France*, www.gallica.bnf.fr. Zde je možno nalézt sborník pramenů ke křížovým výpravám *Recueil des historiens des Croisades*. Výbornou pomůckou byla sbírka anglofonních překladů pramenů od Augusta Kreye *The First Crusade: The Accounts of Eyewitnesses and Participants*. Když se zaměříme na konkrétní zdroje, je nutné je rozdělit na ty věnující se konkrétním výpravám a na ty, které se zabývají historií křesťanských států v Palestině. A dále, jestli se jedná o autora tvořícího přímo v Palestině nebo o vyprávění svědků v Evropě. Výjimku potom tvoří Fulcher z Chartres, který napsal historii 1. křížové výpravy, ale pokračuje až do roku 1127, neboť zůstal ve Svaté zemi. Ze všech autorů píšících o 1. kruciátě je nejspolehlivější a dle mého názoru až neobvykle objektivní. Podobně vynikajícím zdrojem je Raymond d'Aguiliers, byť epizoda se Svatým kopím a Antiochií, kterého byl stoupencem, vedla mnohé historiky k tvrzení, že není tak důvěryhodný. Nejpopulárnější soudobou verzí, *Gesta*, lze potom podrobit důkladné kritice. Později byla totiž upravena,

pravděpodobně pro potřeby Bohemonda z Tarentu, a nelze jí tedy stoprocentně věřit. Z pramenů řecké provenience pak vyniká *Alexiada* Anny Komneny. Z autorů píšících o výpravě s odstupem je nutné zmínit Alberta z Cách, který, přestože se výpravy neúčastnil, očividně pracoval s některými svědky událostí. V minulosti byl podroben těžké kritice, ne zcela oprávněně, nicméně je nutné s ním pracovat v souvislosti s dalšími prameny. Druhou výpravu živě popisuje, byť velmi profrancouzsky zaujatě, přímý účastník výpravy Odo z Deuil. Nejzásadnějším pramenem pro historii daného období je pak nádherná kronika Viléma z Tyru, vycházející z Fulchera a ztracených kronik království. Zvláště přesná je v druhé půli 12. století, v době, kterou Vilém sám zažil a na níž se jako královský kancléř a diplomat podílel.

Jedním ze základních cílů mé práce je poskytnout přehled o událostech, které byly význačné pro dějiny Palestiny ve 12. století. Velký zřetel jsem se snažil klást na postupný vývoj vztahu panovnické a šlechtické moci, protože v rámci křižáckých států jde o vývoj specifický a odlišný od zbytku Evropy. Základní otázkou bylo zdali již od počátku existence království zde fungovala mocná šlechta stejně jako tomu bylo ve 13. století, omezující panovníkovo rozhodování a výrazně se podílející na řízení státu, či se spíše jedná o obraz pozdější společnosti vyvolaný potřebou kontinuity ze strany šlechtických předáků. Zároveň jsem pokusil najít události které právě tyto vztahy formulovaly. Dále jsem si položil otázku zda se v případě Jeruzalémského království jedná o dědičnou nebo elektivní monarchii. Mezi další cíle práce patřily podmínky společného soužití křesťanů, muslimů a židů v popisovaném období. Konkrétním cílem bylo představit osoby formující danou epochu na daném území, zvláště panovníky. Zahraniční politika vůči muslimským státům, Byzanci a západoevropským vládcům je pak dalším důležitým aspektem mé práce. Snažil jsem se také přijít na důvody oslabení křižáckých států vedoucí k jejich pádu v osudovém roce 1187. Hlavní přínos vidím v prezentování vnitřního vývoje království s ohledem na současný stav bádání, vymezit se proti názorům starší, ale i moderní historiografie. Zaměřil jsem se na významné události vnitřního i vnějšího charakteru, které tento proces ovlivňovaly. Předpokladem je pozdější využití v rámci vědecké činnosti věnující se například osobám konkrétních panovníků, a to společně s bakalářskou prací popisující druhé století existence latinských států.

Svoji práci jsem rozdělil do tří kapitol. První se věnuje oblasti východního středomoří od 7. do 11. století n. l. a vzniku křižáckých států v Palestině během 1. křížové výpravy. Jejím hlavním cílem je poskytnout úvod do situace předcházející období, které je vlastním tématem práce. Ve druhé kapitole, rozdělené do pěti podkapitol, jsem se věnoval vlastnímu popisovanému období v Palestině, vnitřním i vnějším konfliktům, významným osobnostem s

důrazem na panovníky, vztahům mezi starousedlíky a nově příchozími a příčinám postupného úpadku království. Ve třetí kapitole, rozdělené do pěti podkapitol, popisují rozdíly a specifika Jeruzalémského království v daném období, jeho územním rozsahu, společnosti a životu, který zde žili místní obyvatelé.

1. Vznik křesťanského panství v Palestině a Sýrii

1.1 Evropa a Blízký východ před rokem 1095

Na počátku 7. století n. l. se zdálo, že pozice křesťanství jako dominantní víry u břehů Středozemního moře je neotřesitelná.¹ Přes rozpad Římské říše na část východní a západní, a následný pád říše Západořímské zůstala církevní organizace prakticky nedotčená. Kulturní rozdíly ani rozpory mezi východem (reprezentovaným Byzancí) a západem ještě, i přes určité problémy, nenarušily politickou jednotu církve. Oproti tomu, zvláště na východě, teologická jednotu byla narušena. Po ekumenických koncilech v Nikáji, Efesu a Chalcedonu se od ortodoxie odštěpily mnohé východní církve (např. nestoriáni, syrští či egyptští monofyzité atd.) a ani pozdější pokus byzantských císařů o překonání věroučných rozporů (monotheletismus) tento rozkol nepřekonal, naopak situaci spíše zkomplikoval. V některých provinciích Byzantské říše dokonce tvořili vyznavači ortodoxního ritu menšinu. Vůči příslušníkům těchto „východních“ církví většina císařů ostře vystupovala či je dokonce pronásledovala. Jejich spokojenost s vládou řízenou z Konstantinopole tedy nebyla vysoká.²

Do této situace razantně vstoupili vyznavači nové víry - islámu. Stoupenci proroka Mohameda zahájili na v 30. letech 7.století velkolepé dobytčácké tažení, kterému padla za oběť jak novoperská říše Sasánovců, tak asijské a africké provincie Východořímské říše.³ Během století sahala říše chalífů od dnešního Španělska po hranice Indie a křesťanské Evropě, konkrétně Byzantincům a Frankům, se tuto expanzi podařilo zastavit pouze s vypětím všech sil.⁴ Středozemní moře se tak víceméně stalo hranicí mezi vírami, pochopitelně s určitými výjimkami (Pyrenejský poloostrov v rukou Arabů, Anatolie pak byzantská).⁵

¹ Podrobněji TYERMAN, Christopher. *God's war: a new history of the Crusades*. USA: Harvard University Press, 2008, str. 1–24; TREECE, Henry. *The Crusades*. New York: New American Library, 1964, str. 17–60.

² Pro detailnější popis těchto neortodoxních církví viz RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 1, The First Crusade and the Foundation of the Kingdom of Jerusalem*. Londýn: Peregrine books, 1965, str.6–14.

³ Arabská expanze byla umožněna také tím, že obě říše právě ukončily dlouhý a vyčerpávající vzájemný konflikt. Byzanc opětovně a tentokrát definitivně ztratila državy, které vybojoval císař Herakleios, často zvaný „První křižák“.

⁴ K postupnému rozmachu chalífátu viz DRŠKA, Václav, PICKOVÁ, Dana. *Dějiny středověké Evropy*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2004, str. 58–66.

⁵ MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*. Praha: Argo, 2013, str. 13.

Křesťanům se po následujících přibližně 250 let víceméně dařilo zastavovat další pokusy o rozšíření muslimského panství. Ke konci století 10. a v průběhu století 11. poté začínají první pokusy o vytlačení muslimů z Evropy a oblastí dnešního Turecka a Sýrie

Islámský svět měl samozřejmě také své problémy. Stejně jako jeho křesťanský protivník ani on nebyl jednotný jak v rovině teologické, tak politické. 50 let po smrti proroka Mohameda se islám rozštěpil na sunnity, stoupence volených chalífů, a šíity, kteří prosazovali na tento post potomky Mohamedova bratrance a zetě Alího. Obě velké skupiny věřících se pak dále štěpily na menší názorové celky. Stejně jako věroučná jednota se začal rozpadat i jednotný arabský chalífát. Po dynastické výměně, kdy Umájjovce vystřídal rod Abbásovců, se v polovině 8. století odtrhl konkurenční chalífát v Cordóbě. Ten v průběhu 9. a 10. století následovala další území v severní Africe. Nejdůležitějším z nich se stal další chalífát, a to Fátimovský s centrem v Egyptě. Rod Fátimovců, odvozující svůj původ od Mohamedovy dcery Fátimy, Alího manželky, postupně vytlačil Abbásovice z oblasti Palestiny a částečně i ze Sýrie. Mezi ním a Byzancí pak v 11. století probíhal čilý obchodní a diplomatický ruch a vznikla poměrně křehká rovnováha. Životní podmínky východních křesťanů byly, až na výjimky, jako byla vláda šíleného chalífy Hákima, slušné. Muslimové nepronásledovali vyznavače „knihy“, tzn. křesťany a židy. Ti museli pouze platit speciální daň, nesměli jezdit na koni a byli lehce omezeni v dalších oblastech. Nicméně mohli volně vyznávat svoji víru, nedocházelo k vynuceným konverzím. Většina neortodoxních církví, v dřívějších dobách pronásledovaných byzantskými císaři, si vlastně i polepšila.⁶

Situace se výrazně změnila po příchodu seldžuckých Turků v druhé polovině 11. století. Abbásovský chalífát a vůbec celý arabský svět neměl sílu k další expanzi. Právě Seldžukové, sami sunnitě, vlili islámu do žil novou krev. Během několika desetiletí vytvořili velkou říši od oblastí Khorasanu až k Malé Asii. Jejich výboje narušily křehkou rovnováhu mezi Byzancí a Fátimovci.⁷ Druzí jmenovaní přišli o území Palestiny včetně Jeruzaléma a Byzanc po katastrofální porážce u Mantzikertu v roce 1071 ztratila celou Malou Asii. Byla to právě tato expanze, jenž se stala přímou příčinou křížového hnutí.

⁶ Ke vztahům mezi Fátimovci a Byzancí, a k životě křesťanů pod muslimskou nadvládou viz RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 1, The First Crusade and the Foundation of the Kingdom of Jerusalem*, str. 20–37.

⁷ DUGGAN, Alfred. *Křížácké výpravy*, Praha: Orbis, 1973, str. 19.

1.2 První křížová výprava 1095–1099

Rok 1071 a bitva u Mantzikertu znamenal pro Byzantskou říši opravdu katastrofu. Nejenom, že přišla o většinu vojska, ale se ztrátou Anatólie, odkud se tradičně verbovala většina armády, bylo prakticky nemožné tyto ztráty nahradit. Ve stejném roce došlo i k pádu posledního opěrného bodu na Apeninském poloostrově, přístavu Bari. Situace se dále komplikovala neklidnou situací v evropské části držav, kde bylo nutné čelit nájezdům Normanů a Pečeněhů a zároveň držet na uzdě podmaněné Bulhary a Srby. Císaři Michael VII. Dukas (1071–1080) a Nikeforos III. Botaneiates (1078–1081) nebyli schopni tyto problémy řešit. Změna nastala s nástupem císaře Alexia I. Komnena (1081–1118)⁸, kterému se podařilo odrazit Normany a prakticky zničit Pečeněhy, zpacifikovat Srby i Bulhary a pomalu zaplňovat předtím prázdnou státní pokladnu. Pomocí diplomacie navíc dokázal proti sobě navzájem poštvávat jednotlivé seldžucké vládce. Situace byla příznivá i proto, že po smrti sultána Malikšáha (1073–1092) se jednotná turecká říše rozpadla a byla rozdělena mezi členy jeho rodiny.⁹ Nejvýznamnějším protivníkem Byzance v Malé Asii se stal zakladatel Rúmského sultanátu, Malikšáhův syn Kilič Arslan (1092–1107). Alexios zajistil smlouvami zbytky křesťanského panství, ale na vojenskou protiofenzivu neměl lidské zdroje. Napadlo ho tedy hledat pomoc na západě, konkrétně u papeže.

Myšlenka pomoci východním křesťanům nebyla zcela nová, objevila se za pontifikátu papeže Řehoře VII. Nicméně právě probíhající spor o investituru vedený s císařem Jindřichem IV. znemožnil jakýkoliv vojenský zásah na východě. Papežovo spojení s jihoitalskými Normany navíc Byzanc vehnalo do spojení se západním císařem. Situace dokonce došla tak daleko, že papež Nikefora III. a jeho nástupce Alexia exkomunikoval.¹⁰ Přestože vztahy mezi východem a západem byly v tuto dobu jedny z nejchladnějších, ať už vzhledem ke vzájemným klatbám z roku 1054 anebo ve světle událostí pozdějších, na obou stranách byla pořád vůle ke smíru. Alexios ji projevoval již od svého nástupu na trůn, na západě však tato myšlenka začala nést ovoce až po nástupu papeže Urbana II. (Odo z Lagéry, pontifikát 1088–1099). Tento velký muž na papežském stolci, stoupenec svrchovanosti moci církevní, patřil

⁸ Více k osobě císaře Alexia I. viz [COMNENA, Anna. *The Alexiad*. Edit. a přel. SEWTER, E.R.A. Harmandsworth: Penguin, 1969] nebo HARRIS, Jonathan. *Byzantium and the crusades*. Londýn: Bloomsbury, 2014.

⁹ K situaci ve východním Středomoří v druhé polovině 11. století viz RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 1, The First Crusade and the Foundation of the Kingdom of Jerusalem*, str. 64–79.

¹⁰ MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 14–15.

mezi největší pontifiky středověku. Urban si uvědomoval tíživou situaci východních křesťanů a po čilé diplomatické komunikaci s Alexiem se rozhodl jeho žádosti o pomoc vyhovět.¹¹

Na podzim roku 1095 svolal koncil do jihofrancouzského Clermontu, kde kromě otázek týkajících se uspořádání francouzské církve přednesl před ohromným davem 27. listopadu plamennou řeč¹², v níž vyzýval k tažení proti nevěřícím, popsal útisk bratrů v Kristu z rukou muslimů a slíbil všem, kteří by se účastnili tažení, prominutí trestů za hříchy a odměnu v životě příštím. Okamžitě po tom, co papež domluvil, předstoupil před něj biskup Adhémar z Le Puy, který ho žádal o svolení účastnit se výpravy.¹³

Odezva pravděpodobně překonala vše, co Urban očekával. Zpráva o tažení proti nepřátelům Krista se i s pomocí dalších kazatelů, kteří byli v Clermontu přítomni, šířila Evropou. Urban II. samozřejmě hodlal oslovit velké evropské feudály a rytířstvo, ale ohromný ohlas zaznamenala také mezi chudšími vrstvami obyvatelstva.¹⁴

Velký úspěch měl mezi chudinou kázající mnich Petr Poustevník, kterému se podařilo

¹¹ Jeho rozhodnutí se rozhodně nedá považovat za nezištné. Urbanovy přesné motivy pochopitelně neznáme, nicméně osvobození Svaté země pomocí vojenského tažení zaštitěného papežstvím by mu bezesporu poskytlo výhodu ve sporu o investituru a primát v křesťanském světě. Stejně tak si bezesporu uvědomoval, že věroučné a politické rozdíly mezi východem a západem by bylo dobré překonat. Nastolení opětovně církevní jednoty by byl bezesporu velký úspěch.

¹² Přesné znění jeho proslovu, v pozdějších pracích často nazývaného *Deus le volt* (přel. Bůh to chce), neznáme. Různé varianty známe minimálně z pěti různých zdrojů. Guibert de Nogent (de NOGENT, Guibert. *Historia quae dicitur Gesta Dei per Francos* [RHC Occ IV., str. 117–264]) byl osobně přítomen v Clermontu, stejně jako pravděpodobně Robertus Monachus (MONACHUS, Robertus [RHC Occ III., str. 726–882]. Dále anonymní autor *Gest* [RHC Occ III., str. 121–163] a z něho pravděpodobně vycházející Balderic z Dol [KREY, A.C. *The First Crusade: The Accounts of Eyewitnesses and Participants*. Princeton: Princeton University Press, 1921, str.28–30] a Fulcher z Chartres [Fulcher de CHARTRES. *Historia Iherosolymitana. Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium, ab anno Domini MXCV usque ad annum MCXXVII*. v RHC Occ. III, editor LE BEUGNOT, Auguste-Arthur. 1841-1843, str. 311-487]

¹³ Svolení mu bylo uděleno a biskup Adhémar se stal jednou z vůdčích osobností kruciáty. Byl považován za jejího duchovního vůdce s pověřením od samotného papeže Urbana II. Jako jediný pravděpodobně znal i jeho záměry ohledně cílů tažení a případného pozdějšího uspořádání. Jeho žádost o účast na výpravě nicméně nebyla žádným spontánním aktem, Urban II. Adhémara navštívil již cestou do Clermontu a nejspíše s ním celou věc dopodrobna probral. Biskup byl vynikající volbou pro post papežského legáta a během výpravy si získal respekt všech ostatních vůdců.

¹⁴ Diskuze na téma, proč bylo tolik lidí ze všech vrstev středověké společnosti osloveno Urbanovou výzvou ke křížovému tažení, je obsáhlá a je uváděno mnoho důvodů, včetně náboženských, sociálních, rodinných atd. Pro hlubší proniknutí do tématu viz OLDENBOURG, Zoé. *The Crusades*. London: Phoenix Press, 2001, str. 1-52 nebo MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 23–54.

utvořit poměrně početné vojsko a na jaře roku 1096 s ním vyrazil ve dvou skupinách (první vedl rytíř Gautier Sans-Avoir, druhou sám Petr) směrem na východ. Tažení do Konstantinopole se neobešlo bez konfliktů v Uhersku a na území Byzantské říše, ale většině vojska se podařilo dosáhnout Bosporu. Císař Alexios, velice překvapen tím, jak uboze vypadají slíbené posily ze západu, je co nejrychleji přesunul na druhou stranu úžiny do tábora Civetot. Po několika loupežných výpravách do okolí proti nim Turci vyslali vojsko, které během několika střetnutí výpravu chudých zcela zničilo a v Civetotu povraždilo a odvěklo do otroctví většinu přítomných. Mezitím několik Petrových stoupenců kázalo v Německu a postupně se utvořily tři další skupiny pod vedením hraběte Emericha z Leisingenu a kněží Gottschalka a Volkmar. Všechny tři vyvolávaly po německých zemích, v Čechách a nakonec v Uhrách rozbroje s místním obyvatelstvem a pořádaly pogromy na židy. V Uhrách králi Kolomanovi, který měl špatné zkušenosti již s předchozími křižáky, postupně došla trpělivost a vyslal na ně svou hotovost. Ve střetech s ní potom byla všechna tři křižácká vojska zničena. Výprava chudých skončila katastrofou.¹⁵

V době, kdy do západní Evropy pomalu docházely zprávy o zkáze Petrovy výpravy, už se na cestu vydali i ti, které chtěl papež Urban skutečně oslovit – velcí feudálové západní Evropy.¹⁶ Na rozdíl od chudých věděli, že taková výprava si žádá čas a přípravy. Sehnat finanční prostředky, svolat vazaly či uspořádat si své právní záležitosti. Různými cestami

¹⁵ Z pramenů k výpravě Petra Poustevníka zvláště Albert z Cách [KREY, A.C. *The First Crusade: The Accounts of Eyewitnesses and Participants*. Princeton: Princeton University Press, 1921, str.48–56]; podrobnější popis např. BRIDGE, Antony. *Křížové výpravy*. Praha: Academia, 2000, str. 27–38.

¹⁶ Podrobněji k průběhu 1. křížové výpravy viz PRAWER, Joshua. *Histoire de royaume Latin de Jérusalem: Tome I, Les Croisades et le Premier Royaume Latin*. Paris: Centre National de Recherche Scientifique, 1969, str. 175–239; SETTON, Kenneth M. (hl. editor), BALDWIN, Marshall W. (editor). *A History of the Crusades: Volume I, The First hundred years*. London: Oxford University Press, 1962, str. 220–343 nebo RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume I, The First Crusade and the Foundation of the Kingdom of Jerusalem*. Mezi základní prameny potom patří Fulcher z Chartres [Fulcher de CHARTRES. *Historia Iherosolymitana. Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium, ab anno Domini MXCV usque ad annum MCXXVII*. v *RHC Occ. III*, str. 311–487]; *Gesta francorum et aliorum Hierosolymitanorum* [*Recueil des Historiens des Croisades* (dále jen RHC) *Occidentaux* (dále jen Occ) III., str. 121–163]; d'AGUILIERS, Raymond. *Historia francorum qui ceperint Jerusalem* [*RHC Occ III.*, str. 231–309]. Všichni tito autoři byli přímými účastníky tažení. Fulcher z Chartres byl kaplanem Balduina z Boulogne, Raymond patřil do družiny hraběte Raymonda z Toulouse a anonymní autor *Gest* táhl s Bohemundem z Tarentu. Dále z nich vycházejí pozdější autoři píšící o kruciátě např. de NOGENT, Guibert. *Historia quea dicitur Gesta Dei per Francos*. [*RHC Occ IV.*, str. 117–264] nebo Vilém z Tyru [William of TYRE. *Historia rerum in patribus transmarinis gestarum*].

všichni postupně dorazili do Konstantinopole.¹⁷

Císař Alexios byl překvapen formou, jakou západní pomoc měla. Jeho představou bylo, že bojovníci ze západu spíše vstoupí do jeho služeb a budou bojovat v rámci byzantské armády. Místo toho přicházela řada velmožů s vlastními vojsky, kteří nejevili ochotu poslouchat rozkazy. Alexios se tedy postupně snažil o to, aby mu každý z nich složil lenní přísahu a hned poté jeho bojovníky přesunout na druhou stranu Bosporu. Nakonec se mu postupně podařilo získat vazalský slib od všech křižáckých vůdců.¹⁸ Papež Urban sice neoslovil žádnou z korunovaných hlav Evropy, ale i tak byla účast její šlechtické elity mimořádná. Například hrabě Hugo z Vermandois, bratr francouzského krále Filipa I.. Dalším, kdo dorazil do Konstantinopole, byl vévoda Dolního Lotrinska Godefroi z Bouillonu. Spolu s ním táhlo mnoho rytířů z oblasti dolního Porýní, jeho bratři Eustach, hrabě z Boulogne, a Balduin, a také vzdálený bratranec Balduin z Le Bourg. Poté dorazil k Bosporu Bohemund, vévoda z Tarentu, a s ním zkušené vojsko jihoitalských Normanů. K jeho družině patřil i jeho synovec Tankred. Početně asi největší armádou, složenou z provensálských šlechticů včetně papežského legáta Adhémara, disponoval hrabě Raymond z St.-Gilles, hrabě z Toulouse a markýz z Provence. Za zmínku stojí ještě další tři vojska. V jejich čele stáli bratr anglického krále, normanský vévoda Robert, jeho jmenovec Robert Flanderský a také hrabě Štěpán z Blois.¹⁹

Poté, co byli všichni křesťanští bojovníci přesunuti na druhou stranu Bosporu, se armáda dala na jaře roku 1097 na pochod, doprovázena byzantským vojenským oddílem. Prvním cílem bylo starobylé město Nikája na březích Askánského jezera. Město leželo na zásobovacích trasách do Anatolie, a proto bylo nezbytně nutné ho dobýt. Křižáci Nikáju oblehli a podařilo se jim odrazit turecký protiútok vedený Kiličem Arslanem, který předpokládal, že si s nimi lehce poradí jako předtím se skupinou Petra Poustevníka. K jeho překvapení křižáci útok odrazili a on musel nařídít ústup. Nikájská posádka, vědoma si nyní bezvýchodnosti své situace, se vzdala Byzantincům, kteří poté odmítli vpustit Latiny ve větším počtu do města. Jednalo se o první událost, která zasela nedůvěru mezi východní a západní spojence. Přesto bylo obsazení Nikáje velkým vítězstvím a křesťanské vojsko se

¹⁷ Pro trasy jednotlivých křižáckých vojsk viz PRAWER, Joshua. *Histoire de royaume Latin de Jérusalem: Tome I, Les Croisades et le Premier Royaume Latin*, str. 192--200.

¹⁸ Lenní slib složili po větších či menších výhradách téměř všichni kromě Raymonda z Toulouse, který požadoval upravenou formu přísahy. Paradoxně byl on nakonec tím jediným, kdo ji dodržel.

¹⁹ Pro detailnější výčet vůdců a členů jejich družin viz RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume I, The First Crusade and the Foundation of the Kingdom of Jerusalem*, str. 142–171.

vydalo na pochod dále do Anatolie.²⁰ U městečka Dorylaea se střetlo s armádou Kiliče Arslana a i tentokrát vyšlo z boje vítězně. Po strastiplné cestě křižáci dorazili do hlavního města sultánátu Ikonía, ze kterého obyvatelé uprchli a nechali ho křižákům napospas. U Herakleie došlo k třetí bitvě s Turky, kteří po kratším střetnutí prchli z boje. Cesta do Antiochie přes Caesareu Mazachu a pohoří Antitaurus byla volná. Zmatků, které nastaly v tureckém táboře po porážkách od křižáků, využili Byzantinci, kteří začali obsazovat části Anatolie a města na severním i jižním pobřeží Malé Asie.

V tuto chvíli se od hlavního vojska oddělily skupiny pod velením Tankreda a Balduina z Boulogne. Oba toužili po získání vlastního území a tažení pro ně byla velká příležitost. Podařilo se jim obsadit město Tarsus v Kilíkii a došlo mezi nimi k několika konfliktům a srážkám, které pobouřily ostatní křižáky.²¹ Balduin poté vyrazil do oblastí na horním toku Eufratu, kde se kombinací válečnických schopností a vychytralosti stal nejdříve spoluvládcem a poté, co se svého dobrodince zbavil, i jediným vládcem města Edessy a založil zde hrabství, první křižácký stát v Sýrii.

Hlavní armáda mezitím dorazila 21. října 1097 k hradbám syrské metropole Antiochie, kterou začala bezprostředně obléhat. Potraviny, kterých byl zpočátku dostatek, brzy začaly docházet. Ani příjezd Janovanů, kteří obsadili nedaleký přístav St. Symeon, situaci nezlepšil, spíše naopak. Přesto se hladovějícím křižákům dařilo odrážet jak výpady posádky z města, tak i výpravy Turků z Damašku či Aleppa, které vyrazily Antiochii na pomoc. Obléhání se nicméně velice protáhlo, neboť křesťanské vojsko trpělo nedostatkem materiálu na obléhání a ani nebylo schopno obklíčit celou délku hradeb. Začátkem června 1098 se táborem šířily zprávy o tureckém vojsku táhnoucím k Antiochii pod vedením mosulského atabega Korbughy. Štěpán z Blois, předpokládaje, že výprava je odsouzena k záhubě, odtáhl od města a odplul zpět do Evropy. Bohemond z Tarentu byl nicméně v kontaktu s muži uvnitř hradeb a v noci z 2. na 3. června byli křižáci vpuštěni do města. Celý následující den pokračoval masakr muslimského obyvatelstva, kterému padlo za oběť i mnoho místních křesťanů, které si dobyvatelé spletli s muslimy. Antiochie, sídlo jednoho z pěti patriarchátů křesťanské církve, bylo v rukou vojáků Kristových. Metropole byla okamžitě obležena Korbughovou armádou, která konečně dorazila. Ve městě brzy začaly docházet potraviny a křižáci se ocitli v prekérní

²⁰ „A tak 19. června měl Bůh slavný den. - Padla velká Nikája. [...]Nyní se všechno město, které někdy vypadalo jako ztělesnění hříchu, stalo z boží milosti bezpečnou jistotou božích služebníků.“ Štěpán z Blois manželce Adéle v HROCHOVÁ, Věra. Křížové výpravy ve světle soudobých kronik. Praha: SPN, 1982, str. 52

²¹ DUGGAN, Alfred. *Křížácké výpravy*, Praha: Orbis, 1973, str. 45.

situaci. Když selhaly pokusy o vyjednávání, křížácké vojsko, hladové a vyčerpané, nicméně morálně posílené nálezem údajného svatého kopí v antiochijské katedrále²², vyšlo 28. června ven z města a střetlo se s Korbughou. V následné bitvě byli Turci rozdrzeni a mosulský atabeg se vrátil pouze se zbytky armády, se kterou se k Antiochii vydal.²³

Smrt biskupa Adhémara krátce po vítězném boji byla pro výpravu těžkou ranou. Všemi respektovaný prelát by pravděpodobně zmínil třenice mezi jednotlivými veliteli, zvláště mezi Bohemondem a Raymondem, které okamžitě propukly. Nejednalo se o nic menšího než o vládu nad Antiochií. Spory postupně gradovaly, a když ani ke konci roku 1098 výprava nevyrazila na cestu k Jeruzalému, mezi bojovníky to začínalo vřít. Nabídl Raymondovi vrchní velení, pokud neprodleně vyrazí na cestu. Po kratším váhání Raymond svolil a 13. ledna 1099 konečně křížácké vojsko vyrazilo na pochod. Bohemond se tak stal pánem Antiochie jako její první kníže. Godefroi, Tankred i oba Robertové brzy následovali Raymondova příkladu.²⁴ Křížáci táhli podél pobřeží a velká města (Tripolis, Bejrút, Sidon, Tyros, Jaffa, Haifa) s nimi buď uzavřela přátelství, nebo byla dobyta. Na začátku června roku 1099 stanula křesťanská armáda před Svatým městem.

Po dlouhém pochodu byli bojovníci kříže hladoví a vyčerpaní, nicméně jejich morálka byla vysoká. Jeruzalém se rozléhal před nimi. Křížáci město okamžitě oblehli, neboť fátimovská posádka se odmítla vzdát. Nedostávalo se jim potravin, pitné vody ani obléhacího materiálu. Morálku zvedl příjezd anglicko-janovské flotily, stejně jako nález vhodného dřeva pro obléhací stroje. 8. července se zbídačelé vojsko zúčastnilo procesí okolo hradeb Jeruzaléma a drželo půst. Následující dny byly budovány obléhací věže a 14. července byl podniknut útok, který byl odražen. 15. července křížáci znovu zaútočili a v odpoledních hodinách se rytířům Godefroie z Bouillonu podařilo obsadit část hradeb a vytvořit předmostí. Jeruzalém už byl pro muslimy ztracen. Křesťanská armáda pronikla do města a začal nepopsatelný masakr obyvatel.²⁵ S výjimkou posádky Davidovy věže, která se vzdala

²² Zajímavý pohled na nález svatého kopí nám podává muslimský kronikář Ibn-al Athír: „*Patřil k nim také kněz, k němuž chovali úctu, mazaný lišák, který prohlásil, že Mesiáš zanechal kopí zakopané v jedné budově jménem Qusján v Antiochii a dodal: 'Jestli je najdete, zvítězíte, jestli ne, vaše smrt je jistá'.* Dříve totiž na tomto místě jedno kopí zakopal a zahladil všechny stopy.“ v GABRIELI, Francesco. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*. Praha: Argo, 2010, str. 36.

²³ Pro obléhání Antiochie: TYERMAN, Christopher. *God's war: a new history of the Crusades*, str. 135–148.

²⁴ Z ostatních vůdců Štěpán z Blois prchl do Evropy, Balduin z Boulogne zůstal ve svém hrabství Edessa, zatímco Hugo z Vermandois po dobytí Antiochie vyrazil k císaři Alexiovi s žádostí o posily. Z Konstantinopole se zcela neočekávaně vrátil do západní Evropy.

²⁵ Pro soudobý popis viz. Fulcher z Chartres a Izz ad-Dín Ibn al-Atír v HROCHOVÁ, Věra. *Křížové výpravy*

Raymondovi a bylo jí dovoleno opustit město, nikdo neunikl. Následujícího dne křižáci uspořádali procesí k chrámu Božího hrobu, aby vzdali stvořiteli díky za velké vítězství.²⁶

1. křížová výprava tedy dosáhla svého cíle. Svaté město bylo osvobozeno z rukou nevěřících. Bez ohledu na všechna zvěrstva, které tažení provázela, byla velkým úspěchem. Ironií bylo, že muž, který se asi nejvíce přičinil o toto vítězství kříže, papež Urban II., zemřel 29. července 1099. Dříve, než zprávy o dobytí Jeruzaléma dorazily do Evropy.

ve světle soudobých kronik, str. 64–69

²⁶ O reakci jako pád Jeruzaléma vyvolal v muslimském světě nám podává zprávu Ibn al Athír: „*Utečenci ze Sýrie dorazili do Bagdádu v měsíci Ramadánu. Byl mezi nimi i soudce Abú sa'd al- Harawí a společně pronesli v chalífské kanceláři projev, který vehnal slzy do očí a smutek do srdcí. V pátek přišli do hlavní mešity a žádali o pomoc. Plakali přitom a rozplakali i ostatní vyprávěním o tom, co všechno muslimové museli ve Svatém městě vytrpět. Mrtví muži, zajaté ženy a děti, rozkradené majetky. Kvůli jejich utrpení byl přerušen půst.*“ v GABRIELI, Francesco. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, str. 39.

2. Dějiny Zámoří 1099 -1187

2.1 Ochránce božího hrobu 1099-1100

17. července 1099 se sešli vůdci 1. křížové výpravy, aby vyřešili naléhavé problémy jako ubytování křížáků, odklizení mrtvých těl apod. Jedním z účastníků porady byla vznesena otázka volby krále. Po protestech z řad církevních představitelů se nejdříve probírala otázka nového jeruzalémského patriarchy, nicméně pro absenci výraznějších osobností z řad církve a pro spory mezi jednotlivými frakcemi v křížáckém vojsku byla odsunuta. Jelikož za celým křížovým hnutím stála církev, zdálo by se logické, že právě jí bude patřit nejvyšší autorita na nově získaných územích. Nicméně muž, který znal nejlépe záměry Urbana II., biskup a papežský legát Adhémar z Le Puy, byl po smrti. Papež sice již jmenoval jeho nástupce, kterým byl Daimbert, arcibiskup z Pisy, ten však nebyl přítomen, neboť se právě nacházel na palubě lodi do Svaté země, kam dorazil až v září 1099. Ze všech vůdců 1. křížové výpravy jich v Jeruzalému bylo přítomno šest – Raymond z Toulouse, Godefroi z Bouillonu, Eustach z Boulogne, Robert Flanderský, Robert Normanský a Tancred. Eustach, který stál vždy v pozadí za svým mladším bratrem Godefroiem, a Tancred, který měl příliš málo příznivců, nebyli vhodnými kandidáty. Oba Robertové si přáli navrátit se co nejdříve do Evropy. Reálnou šanci získat královskou korunu měli tedy dva muži, Godefroi a Raymond.²⁷ Pro prvního z nich mluvilo jeho společenské postavení, jeho zbožnost a válečná zručnost, naopak v Raymondův prospěch hovořila jeho pověst státníka, jeho zkušenosti, bohatství a jeho přátelství se všemi respektovaným zesnulým biskupem Adhemarem. Přes výrazné výhrady vůči jeho osobě (nepopulární pro-byzantská politika, osobní arogance, podpora „svatého kopí“ atd.) byla Jeruzalémská koruna voliteli (o jejichž složení prameny nepodávají přesné zprávy, ale pravděpodobně se jednalo o významné rytíře a klérus) nabídnuta právě Raymondovi. Nicméně Raymond tuto poctu odmítl se slovy, že nemůže na hlavě nosit korunu zlatou ve městě, kde Kristus nosil korunu trnovou. Pravděpodobně se oprávněně domníval, že nabídka nebyla myšlena upřímně, a také předpokládal, že tím znemožní vládu svého soka Godefroie. Ten však velice vychytrale nabídku přijal, nehodlal však vládnout z titulu krále. Stal se z něj tedy *Advocatus sancti sepulchri*.²⁸ Brzy poté Godefroi získal Davidovu věž, kterou měl v

²⁷ TYERMAN, Christopher. *God's war: a new history of the Crusades*, str. 159–160.

²⁸ Tento velmi řídký doložený titul, kterým je titulován například v dopise papežského legáta Daimberta před jeho příjezdem do Palestiny, doslova znamená Ochránce božího hrobu.

držení hrabě z Toulouse. Raymond, těmito tahy zcela vyšachován, odtáhl se svými muži vykonat pout' k řece Jordánu. Jeho nepřítomnost pak umožnila volbu nového jeruzalémského patriarchy, kterým se stal Arnulf z Rohes, kaplan Roberta Normanského.

Nicméně křesťanští vůdci byli brzy nuceni odložit své spory stranou. Z Egypta táhlo vojsko Fátimovského chalífátu vedené vezírem al-Afdalem. Přes počáteční výhrady si všichni uvědomovali křehkost nového panství a spojili své síly proti vnějšímu nepříteli. Tankredovi a Eustachovi se podařilo nedaleko města Ramleh zajmout egyptské zvědy a zjistili tak podrobnosti ohledně nepřátelského vojska. Nedaleko města Askalon pak došlo 12. srpna 1099 k bitvě, ve které křižáci, těžící z momentu překvapení, zničili al-Afdalovu armádu prakticky beze zbytku.²⁹ Tímto vítězstvím byla existence křižáckých států v Palestině zajištěna. Godefroi a jeho druhové vstoupili triumfálně s mohutnou kořistí do Jeruzaléma. Jedinou kaňkou byla ztráta možnosti získat město Askalon, jehož muslimští obyvatelé nabídli možnost kapitulace Raymondovi. Godefroi to rázně odmítl s tím, že se musí vzdát jemu osobně, čímž natolik znechutil oba Roberty, že mu odmítli poskytnout pomoc při obléhání a společně s Raymondem opustili křesťanský tábor. Ochránce božího hrobu byl tak nucen odtáhnout od Askalonu s nepořízenou a křesťané ztratili ideální příležitost zmocnit se města, které jim po následujících padesát let bylo trnem v oku.

Novému vládci tím však starosti neubyly, spíše naopak. V průběhu září odtáhly z Jeruzaléma oddíly Raymonda, který se vydal na sever vydobýt si vlastní panství, a obou Robertů, kteří vyrazili zpět do Evropy. S Godefroiem zůstal pouze Tankred a jejich vojsko nečítalo o moc více než 300 rytířů a 2000 pěších bojovníků.³⁰ Křesťanské panství se skládalo pouze z Jeruzaléma, Jaffy, Lyddy, Ramlehu, Betléma a Hebronu. Oba vůdci se brzy jali rozšiřovat své panství. Tankred vytáhl na sever a k nově vzniklému státu připojil Galileu, jejímž knížetem se stal (vládce Galileje byl poté druhou osobou hned po panovníkovi).

Raymond, beroucí svou přísahu císaři Alexiovi vážně, na severu přerušil obléhání byzantského přístavu Lattakie Bohemondem z Antiochie a pisánskou flotilou v čele s legátem Daimbertem z Pisy. Zde nám poprvé na scénu vstupují jak tento významný prelát, tak i italské městské státy, které budou během celé existence Zámoří³¹ hrát velmi významnou roli. Po celou dobu své existence totiž křižáci nedisponovali početnější flotilou a byli tak prakticky

²⁹ HOUSLEY, Norman. *Fighting for the Cross: Crusading to the Holy Land*. London: Yale University Press, 2008, str. 7.

³⁰ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 1, The First Crusade and the Foundation of the Kingdom of Jerusalem*, str. 305.

³¹ Z francouzského originálu *Outremer*. Běžný soudobý termín označující křesťanské státy v Palestině a Sýrii.

naprosto závislí na podpoře italských signorií, které si svou pomoc nechaly vždy bohatě vynahradit pomocí privilegií a výhod. Pro budoucí panovníky to znamenalo značné komplikace jak v rámci právního systému, tak i v otázce finančních zisků. Po neúspěchu u Lattakie se Daimbert s Bohemondem rozhodli vykonat cestu do Jeruzaléma. Připojil se k nim i Balduin z Edessy, který chtěl stejně jako Bohemond splnit poutnickou povinnost. Všichni velmoži strávili vánoční svátky v Jeruzalémě a Betlémě, načež se Bohemond a Balduin chystali k cestě zpět na sever. Godefroji využil jejich přítomnosti k pokusu přesvědčit co nejvíce rytířů z jejich družin, aby zůstali ve Svaté zemi. Ve městě zůstal ovšem arcibiskup Daimbert. Ten prohlásil volbu Arnulfa z Rohes za neplatnou a sám usedl na patriarchální stolec.³² Ještě před odchodem mu slib věrnosti složil Bohemond a nakonec tak učinil i Godefroji.

Již na podzim roku 1099 se Godefroji pokoušel obsadit přístavní město Arsuf. Nakonec byl nucen obléhání opustit. Na jaře roku 1100 ho ovšem obnovil a donutil Arsuf k uznání jeho svrchovanosti. Další města na palestinském pobřeží následovala (Askalon, Caesarea, Akkon), stejně jako několik emírů z oblasti Zajordánska. Postupně se mu tak dařilo nové panství upevňovat. V červnu 1100 se dozvěděl o tom, že v přístavu Jaffa přistála benátská flotila. Godefroji, jehož mohli Benátčané zbavit závislosti na Daimbertových Pisáncích, vyrazil, aby je přivítal. Cestou onemocněl a po jednáních byl na nosítkách přenesen do Jeruzaléma. Brzy začínalo být jasné, že nemoc je smrtelná. Arcibiskup Daimbert, který měl po Godefroivě smrti příslibenu Jaffu a Jeruzalém, netrpělivě čekal na jeho smrt. Na začátku července se Ochránci na chvíli přilepšilo a byla naplánována výprava na Akkon, které se zúčastnil i patriarcha. To se nakonec ukázalo jeho osudovou chybou. 18. července Ochránce božího hrobu a první vládce latinského Jeruzaléma skonal.³³

³² MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 84–85

³³ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 1, The First Crusade and the Foundation of the Kingdom of Jerusalem*, str. 316

2.2 Expanze království (1100–1143)

Ve své poslední vůli Godefroji hodlal splnit svůj slib legátovi Daimbertovi. S tím se ale naprosto nehodlali smířit jeho muži. Chtěli za vládce světského panovníka, nikoli preláta. Velitel posádky, Gautier z Gray, sám na smrt nemocný, obsadil Davidovu věž a vyslal poselstvo k Balduinovi z Edessy.³⁴ Zároveň se pokusil udržet informaci o Godefroiově smrti v tajnosti, ale bezúspěšně. Benátský posel brzy tuto novinu sdělil vojsku připravujícímu se na tažení k Akkonu. Daimbert, jistý si svou pozicí, po konzultaci s Tankredem usoudil, že návrat do Jeruzaléma není nutný, a armáda oblehla Haifu, kterou se podařilo dobýt 25. července. Daimbert poté vyrazil do Jeruzaléma, a když zjistil, že Lotrinčané mu město nevydají, vyslal posly k Bohemondovi do Antiochie, kterého žádal, aby přijel na jih a podpořil ho.

Legátův posel však svou zprávu Bohemondovi nikdy nepředal. Nejenom, že byl cestou zastaven v Lattakii muži věrnými Raymondovi z Toulouse, ale také Bohemond měl své vlastní problémy. Ve snaze rozšířit své panství vytáhl proti danišmendskému emírovi Maliku Ghazimu, byl od něj poražen a společně se svým bratrancem Richardem ze Salerna odveden do zajetí. Těsně předtím dal jasně najevo svůj vztah k Byzantincům. Sesadil ortodoxního patriarchu Jana a na jeho místo dosadil Bernarda z Valence. Ortodoxní klérus poté v exilu zvolil nového patriarchu ze svých řad.

Nastalou situaci musel vyřešit Balduin z Edessy. Zahnal Malika Ghaziho od hradeb města Melitene, které emír po vítězství obléhal. Až po svém návratu do Edessy na konci srpna se dozvěděl o smrti bratra a o pozvání k převzetí dědictví. Své hrabství předal bratranci Balduinovi z Le Bourg a přes Antiochii, kde uspořádal místní poměry, se vydal do Jeruzaléma. Muslimové z Damašku byli pevně rozhodnuti mu cestu překazít a na jih od Tripolisu se strhla bitva, ve které Balduin damascénské porazil a po dlouhé cestě dorazil 9. listopadu 1100 do Jeruzaléma. Balduin neměl takové zábrany jako jeho bratr. Přijal královský titul a jeho velkolepá korunovace za prvního Jeruzalémského krále proběhla na vánoční svátky roku 1100.³⁵ V jeho osobě na jeruzalémský trůn usedla osoba velkých schopností.³⁶

³⁴ Velmi častý je názor, že Balduin se stal Godefroiovým nástupcem z důvodu příbuzenství. Ačkoliv tento faktor, společně s tím, že pro lotrinskou šlechtu, která ho osobně znala, byl očividnou volbou, rozhodně hraje roli, klíčovým prvkem se zde poprvé a ne naposledy stala volba ze strany šlechty.

³⁵ TYERMAN, Christopher. *God's war: a new history of the Crusades*, str. 201.

³⁶ Fulcher z Chartres ho nazval (překlad autora): „...pravou rukou jeho lidu, postrachem a protivníkem jeho nepřátel.“ v Fulcher de CHARTRES. *Historia Iherosolymitana. Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium, ab anno Domini MXCV usque ad annum MCXXVII.* v *RHC Occ. III*, str. 436; Vilém z Tyru,

Godefroi byl uctíván jako zakladatel království a také pro svou statečnost a zbožnost. Balduin vynikal odvahou v boji, nicméně zbožnost u něj ustoupila praktičnosti a politické prozíravosti. Vévoda z Bouillonu se později stal napůl mýtickou postavou, jedním ze základních kamenů křížáckého mýtu, ale byl to právě Balduin, který z několika nesourodých držav v okolí Jeruzaléma vytvořil pevné a prosperující království.

Brzy po korunovaci se Balduin částečně usmířil se svými politickými protivníky, patriarchou Daimbertem a Tankredem. Patriarchu potvrdil v jeho úřadu poměrně okamžitě, s Tankredem nebylo tak lehké pořízení, ale v březnu roku 1101 našli shodu. S Bohemondovým zajetím byla Antiochie bez vládce a Tankred přijal pozici regenta. Své galilejské državy odevzdal Balduinovi a odešel na sever.³⁷

Jak se zprávy o dobytí Jeruzaléma šířily Evropou, více a více mužů skládalo slib cesty do Svaté země. Pro nového krále Balduina I. byly posily ze západu nezbytné, protože k upevnění své pozice potřeboval přejít do ofenzívy, a se svými nepočetnými silami toho nebyl schopen. Celkem tři výpravy se v roce 1101 vydaly do Svaté země, souhrnně jsou nazývány podle tohoto roku.³⁸ První z nich, vedená Štěpánem z Blois, snažícím si napravit pověst pošramocenou po útěku od Antiochie, Štěpánem, hrabětem Burgundským, a Hugem, biskupem ze Soissons, se v Konstantinopoli spojila s výpravou Lombardskou pod Anselmem z Buis, arcibiskupem milánským. Zde přijala za vrchního velitele Raymonda z Toulouse, který trávil zimu u císaře Alexia.³⁹ Tažení Malou Asií se postupně proměnilo v peklo, Raymond nebyl schopen své muže ovládat a ti se vydali osvobodit Bohemonda ze zajetí danišmendského emíra Malika Ghaziho. Ten se spojil se sultánem Kiličem Arslanem a v bitvě u Mersivanu výpravu rozprášil. Stejný osud potkal i další dvě výpravy, menší v čele s hrabětem Vilémem II. z Nevers, i tu větší pod velením Viléma IX. Aguitánského, Welfa

který se ovšem s Balduinem I. nikdy nesetkal, o něm píše toto (překlad autora): „Říká se, že byl velmi vysoký a mnohem větší než jeho bratr.[...]Měl spíše světlou pleť s tmavě hnědými vlasy a vousy. Jeho nos byl orlí a jeho horní ret poněkud vystupoval. Dolní čelist mírně ustoupila, i když to nebylo tak hodně, že by to mohlo být považováno za vadu. Byl důstojný při jízdě vozem a vážný v šatech a mluvě. Vždy nosil na ramenou plášť[...].Nebyl ani zavalitý ani nadměrně tenký, spíše měl střední postavu. Expert v používání zbraní, vytrvalý jezdec, byl aktivní a usilovný, kdykoli ho povolaly záležitosti říše.“ v William of TYRE. *Historia rerum in patribus transmarinis gestarum*, kn. IX, hl. II.

³⁷ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East*. Londýn: Peregrine books, 1965, str. 36

³⁸ TYERMAN, Christopher. *God's war: a new history of the Crusades*, str. 170–175.

³⁹ Alexios pravděpodobně doufal, že Raymond bude schopen vyřešit v jeho prospěch situaci v Antiochii, kterou ovládal nepřátelsky zaměřený Bohemond. HARRIS, Jonathan. *Byzantium and the Crusades*, str. 81.

Bavorského a Huga z Vermandois. Turkům se podařilo je ve dvou bitvách nedaleko města Heracleie zcela zničit. Reputace Raymonda z Toulouse byla ztracena, pozemní cesty Malou Asii byly opět pevně v rukou Turků a hlavně místo tolik kýžených posil dorazila do Svaté země pouze hrstka vůdců s družinami. Velká šance na posílení nového panství byla promarněna.⁴⁰

Na začátku jara roku 1101 Balduin zaútočil na muslimské karavany putující po Palestině. Získal tím u okolních muslimských států respekt a vyslanci měst na pobřeží mu k nohám skládali tribut. Tyto dary ovšem nevykoupily obyvatele Arsufu a Caesareje, které Balduin po získání podpory od Janovanů připojil během roku 1101 ke svému panství. V momentě, když dokončil obléhání Caesareje, egyptská armáda opět vytáhla do pole s úmyslem křižáky vyhnat. Balduin se jí postavil v první bitvě u Ramlehu a slavil vítězství. Hned následujícího roku došlo k druhé bitvě u Ramlehu.⁴¹ Balduin byl poražen a v přestrojení se po mnoha peripetiích dostal do Jaffy, kde shromáždil jednotky a vedl výpad z města, který muslimy zcela překvapil. Jeruzalémský král byl opět pánem situace. V předchozí bitvě ovšem zahynulo mnoho křesťanských velitelů včetně Štěpána z Blois, Štěpána Burgundského a dalších.

Ještě před úspěchem u Jaffy vyslal Balduin posly na sever, k Tancredovi a Balduinovi z Le Bourg, aby mu přišli co nejrychleji na pomoc. Přesto, že ji nakonec nepotřeboval, využil jejich přítomnosti k vyřešení problému se svým politickým protivníkem, arcibiskupem Daimbertem. S tím byl v konfliktu už od jara roku 1101, kdy ho před novým papežským legátem Mauricem z Porta obvinil ze zpronevěry peněz posílaných z Evropy pro potřeby chrámů a poutníků. Maurice zbavil Daimberta titulu patriarchy a ten odešel do Antiochie, kde mu útočiště poskytl Tankred. S ním se teď vrátil a žádal svoji pozici zpět. Balduin souhlasil, ale hned po příjezdu nového papežského vyslance, pařížského kardinála Roberta, požádal o synodu, na níž by komplikovaná situace byla vyřešena. Na této synodě potom Daimberta opět obvinil a čelní preláti ho definitivně zbavili úřadu. Pisánský arcibiskup odešel do Antiochie a později do Říma, kde si u papeže vymohl zvrácení rozsudku, ale před návratem do Svaté země zemřel v roce 1107. Situace ohledně patriarchátu se uklidnila až v roce 1108, kdy se patriarchou stal vážený Gibelin ze Sabranu, arcibiskup z Arles.

Jeho nejdůležitějším úkolem nicméně zůstávalo získání přístavů na pobřeží a vytvoření obhajitelných hranic. Roku 1103 bezúspěšně obléhal Akkon, ale roku 1104 se mu konečně

⁴⁰ MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 87–89.

⁴¹ DUGGAN, Alfred. *Křížácké výpravy*, str. 76.

podánilo s janovskou pomocí město dobýt. Akkon se brzy stal po Jeruzalému nejdůležitějším a nejbohatším městem království. V Palestině se jednalo o jediný přístav využitelný za jakéhokoliv počasí. V roce 1105 došlo k poslednímu egyptskému pokusu o vyhnání křesťanů. Vojska se střetla, kde jinde než u Ramlehu, v již třetí bitvě a Balduin opět zvítězil. Egypťané se poté omezili na menší nájezdy na jeruzalémské území, ale větší tažení již nepodnikli. Balduin mohl dále rozšiřovat své panství. Jeho pokusy o dobytí Sidonu v letech 1106 a 1108 ovšem skončily bez úspěchu. V roce 1109 bylo Balduinovy přítomnosti třeba na severu, kde bylo nutno vyřešit spory mezi jednotlivými křižáckými vůdci.⁴²

V letech, kdy nový král upevňoval svou pozici, v Antiochii a Edesse se situace komplikovala. Po Bohemondově zajetí se Tankred stal regentem Antiochie. Ten jako nejnebezpečnějšího protivníka viděl Byzanc, a proto zahájil útok proti přístavu Lattakia a městům na pobřeží Kilíkie. Během následujících deseti let se jejich příslušnost několikrát změnila, definitivně byla tato místa připojena k Antiochii až v letech 1108 a 1109. Tankredovi se dále dařilo rozšiřovat antiochijské území. Podobně si vedl i Balduin z Le Bourg, vládce Edessy, který velmi dobře vycházel s místní populací. Získal i schopného pomocníka v osobě Joscelina z Courtenay, který získal v léno významnou pevnost Turbessel. Balduinovi brzy došla trpělivost s Tankredem, a proto vyjednal Bohemondovo propuštění ze zajetí a dokonce zaplatil velkou část výkupného. Na jaře roku 1103 byl Bohemond na svobodě a opět převzal vládu nad Antiochií.⁴³ Roku 1104 pak obsadil byzantinské město Marash v severní Kilíkii. Ve stejné době se křižáčtí vůdci dohodli na společném útoku na město Harran, jehož obsazení by rozdělilo muslimské síly na severu a na jihu. Muslimští vládci Sokman a Jekermiš zapomněli na své osobní rozepře, spojili své síly a v bitvě u Harranu křižáky porazili. Antiochijským se podařilo ustoupit, ale vojsko z Edessy bylo prakticky zničeno a Balduin s Joscelinem padli do zajetí. Tankredova rychlá reakce zachránila Edessu, když odrazil útok na město, a proto byl jmenován regentem Edessy. Ani on, ani Bohemond neudělali nic pro záchranu svých druhů, kteří pak strávili dlouhé roky v zajetí. Ke konci roku 1104 se Bohemond odhodlal k cestě do Evropy, z níž se, což nikdo netušil, neměl už nikdy vrátit.⁴⁴ Tankred opět převzal Antiochii a

⁴² MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 93

⁴³ MAALOUF, Amin. *The Crusades through Arab Eyes*. London: Saqi books, 2006, str.68–69

⁴⁴ Bohemond poté cestoval po Evropě, kde se snažil získat podporu pro tažení proti Byzanci. U francouzského dvora získal nevěstu pro sebe (Konstancie Francouzská) i pro Tankreda (Cecilie Francouzská). Výpravu proti Byzanci skutečně, uskutečnil, byl Alexiem zajat a roku 1108 musel podepsat potupnou smlouvu v Devolu. Následně odešel na svá panství v jižní Itálii, kde potupen zemřel roku 1111. viz HARRIS, Jonathan. *Byzantium and the Crusades*, str 83–85.

regentem v Edesse byl jmenován jeho vzdálený bratranec Richard ze Salerna. Tankred si v Antiochii počínal velice schopně. V roce 1105 vytáhl na jih a porazil Ridwana z Aleppa v bitvě u Artahu. Následnou mírovou smlouvou získal území okolo měst Albara a Maaratu. Následujícího roku oblehl Apameu a v září ji obsadil. V letech 1106 – 1107 zemřeli jak danišmendský vůdce Malik Ghazi, tak sultán Kilič Arslan. Jejich smrt, která vrhla muslimské státy na severu do víru nepořádku a nástupnických sporů, hrála Tankredovi do karet.⁴⁵ V letech 1107-1108 byli postupně propuštěni Joscelin a Balduin. Tankred jim odmítl vrátit jejich državy v Edesse, a proto zburcovali arménskou populaci, u níž byli Richard s Tankredem velmi nepopulární, a podařilo se jim donutit je k opuštění města. V roce 1108 došlo poprvé v historii křižáckých států k bitvě, kde na obou stranách stáli muslimové společně s křesťany, nedaleko města Menbij. Tankred společně s damascénskými se utkal s Balduinem a jeho mosulskými spojenci. Tankred opanoval bitevní pole, nicméně tato situace donutila krále Balduina I. k činům.

Rozmíšky mezi křesťanskými vůdci ovšem vyvstaly i před Tripolisem. Po neúspěchu výprav z roku 1101 přistál Raymond z Toulouse v Antiochii, kde byl zadržen Tankredem.⁴⁶ Až na apel ostatních vůdců a po slibu nevměšování se do antiochijských záležitostí byl propuštěn. V Lattakii se setkal se zbytkem svých mužů, kterých bylo pouze okolo 300, a se svojí ženou Elvírou. Všichni společně vytáhli směrem na jih s cílem vytvořit si vlastní územní celek v okolí Tripolisu. V únoru 1102 obsadil Tortosu, ze které učinil základnu pro své výboje. V bitvě se střetl s dvacetinásobnou přesilou muslimů z Damašku, Homsu a Tripolisu a proti všem předpokladům slavil vítězství. S tak malým počtem mužů nicméně nemohl doufat v obsazení města Tripolis silou, proto strávil rok 1103 obsazováním přístupů k městu. S pomocí Janovanů obsadil město Jebail a poté oblehl Tripolis. U přístupu k městu postavil mohutný hrad nazvaný Mons Peregrinus. Při muslimském protiútoku na hrad byl zraněn a po několika měsících, v únoru 1105, skonal.⁴⁷ Raymondovo dědictví bylo velmi problematické. Raymond po sobě zanechal několikaměsíčního synka Alfonsa-Jordana. Bylo ovšem jasné, že mladý stát ve válečném stavu nemůže být řízen nemluvnětem, a proto se regentství ujal Raymondův příbuzný Vilém-Jordan, hrabě z Cerdagne. Raymondovy evropské državy mezitím spravoval jeho starší, pravděpodobně nemanželský, syn Bertrand. Když se toulouská šlechta dozvěděla

⁴⁵ Pro situaci v muslimském táboře v severní Sýrii na počátku 12. stol. viz COBB, Paul M. *The Race for Paradise: An Islamic History of the Crusades*. Oxford: Oxford University Press, 2014, str. 112–117.

⁴⁶ DUGGAN, Alfred. *Křižácké výpravy*, Praha: Orbis, 1973, str. 75

⁴⁷ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East*, str. 56–61.

o existenci legitimního dědice, pozvala hraběnku vdovu Elvíru i se synkem zpět do Evropy. Zde došlo k dohodě mezi ní a Bertrandem, kdy vyměnila Toulouse za panství v Libanonu. Bertrand se vydal na východ a po jeho příjezdu se dostal do sporu s Vilémem-Jordanem, který se nechtěl vzdát svých území. Bertrand oblehl jak jeho, tak i Tripolis, a situace se velice zkomplikovala.⁴⁸

Právě z těchto důvodů svolal Balduin I. schůzku všech vůdců před obléhaným Tripolisem na červen roku 1109. Zde se ukázalo, jakou autoritu si Jeruzalémský král do této chvíle vydobyl. Donutil Tankreda k navrácení Edessy a usmíření s Balduinem z Le Bourg a Joscelinem. Dědictví po Raymondovi bylo rozděleno mezi Viléma-Jordana a Bertranda. Spojená křesťanská armáda poté pokračovala v obléhání města. Emír Tripolisu, který v předcházejících měsících podnikl cestu po muslimském světě v neúspěšné snaze sehnat pomoc, 12. července 1109 kapituloval.⁴⁹ Janované byli za svou pomoc bohatě odměněni a jeden z nich, Guy Embriaco, se stal pánem Jebailu. Krátce po obsazení Tripolisu zahynul za velmi podezřelých okolností Vilém-Jordan a Bertrand tak získal celé dědictví.⁵⁰ Stal se hrabětem z Tripolisu, čímž vznikl poslední z křižáckých států v Palestině. Bertrand vládl svému hrabství až do roku 1112, kdy zemřel a hrabětem se stal jeho syn Pons. Ke konci roku 1112 zemřel i Tankred, jedna z nejzajímavějších postav úvodního desetiletí křižáckých států. Za svého nástupce si vybral Rogera ze Salerna, syna Richarda ze Salerna, který ovšem musel slíbit, že bude vládnout jako regent ve jménu Bohemondova malého synka, Bohemonda II. Ale Roger na jeho práva příliš nehleděl a nechával se titulovat jako kníže. Balduin z Edessy se rozhádal se svým bratrancem Joscelinem, kterého vyhnal z jeho panství v Turbesselu. Joscelin se úchytil k Balduinovi I., který ho jmenoval vládcem Galileje. Muslimský pokus o dobytí Edessy roku 1114 selhal. Roku 1115 přitáhla do Sýrie velká armáda Seldžuků z východu, kterou vyslal sultán Mohamed, vládce Bagdádu, pod velením svého generála Bursuka ibn Bursuka. Ten se v bitvě u Tel-Danithu střetl s Rogerem a Balduinem z Edessy a velké muslimské vojsko bylo rozprášeno. S odražením Bursukovy armády a sultanátem v Ikoniu v

⁴⁸ TYERMAN, Christopher. *God's war: a new history of the Crusades*, str. 197.

⁴⁹ Ibn al -Qalánísi přesvědčený o hamižnosti franských velitelů popisuje rozdělení kořisti takto: „*Obyvatelstvo však bylo ponecháno osudu, bylo oloupeno o majetek a vyrabovány poklady ze skrýší, k čemuž docházelo za pomoci bolestivého mučení. Frankové a Janované se dohodli, že oni získají třetinu z území a z kořisti, zatímco dvě třetiny připadnou Bertrandovi. Pro krále Balduina nechali stranou malou hromádku, aby ho uspokojili.*“ v GABRIELI, Francesco. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, str. 51.

⁵⁰ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East*, str. 70

rozpadu se hlavními protivníky křesťanů stali vládci Aleppa a Damašku společně s menšími emiráty. Když pak Balduin z Edessy obsadil v letech 1115-1116 většinu sousedních arménských knížectví, byla moc Franků v Sýrii na svém vrcholu.⁵¹

Po návratu do Jeruzaléma pokračoval Balduin v rozšiřování svého panství. V roce 1110 oblehl Bejrút, který se mu podařilo dobýt, a později v téže roce, s pomocí norského krále Sigurda dobyl i Sidon. Mezitím byl nucen vyrazit na sever, kde byly severní državy ohroženy novou muslimskou koalicí, ale ta se stáhla okamžitě, jakmile zjistila, že v poli je spojené křesťanské vojsko. Stejná situace nastala i příštího roku a muslimská koalice se opět rozpadla po Balduinově příchodu. Také musel znovu usmířovat Tanreda s Balduinem z Edessy. Ze všech měst na pobřeží v muslimských rukou zůstával pouze Askalon a Tyros. Obě města se neúspěšně pokusil dobýt v roce 1111, nicméně se mu pouze podařilo ukořistit několik bohatě naložených karavan. V roce 1113 podnikl neúspěšné tažení proti Damašku, kde byl poražen, ale se získáním podpory ostatních knížat se mu podařilo donutit muslimy k ústupu. Smrti významných osobností v muslimském táboře a již tradiční spory o následnictví poté situaci významně uklidnily. V následujících letech Balduin I. zaměřil svou pozornost na oblasti na jih a na východ od Jeruzaléma. V roce 1115 sem podnikl několik výprav. K zajištění pozic v Zajordánsku postavil mohutný hrad Montréal a táhl až k Akabskému zálivu, kde obsadil přístav Aila a na ostrově před ním vybudoval pevnost Ile de Graye. Tím se mu podařilo geograficky rozdělit muslimský svět na dvě části a všechny karavany z východu do Egypta nyní musely projít přes křesťanské území. K definitivnímu odříznutí Tyru po souši postavil další hrady Toron a Scandelion. V roce 1118 se odhodlal k mnohem odvážnějšímu podniku, k útoku na Egypt. Krátce po překročení hranic onemocněl a byl nesen zpět do Jeruzaléma. Cestou se mu ještě více přitížilo a 2. dubna 1118 skonal, kousek za hranicemi království, které vybudoval z ničeho.⁵²

Balduin I. je bezesporu impozantní postavou dějin křižáckých států. Jeho odvaha, odhodlání a politická předvídavost společně s jeho tvrdostí a schopností získávat peníze byly v počátcích existence křesťanského panství neocenitelné. Během vlády rozšířil svá území, uspořádal poměry uvnitř království, uklidnil nevyjasněný vztah mezi korunou a církví, získal respekt původních křesťanů, jejichž práva respektoval a kterých se zastával proti latinské církvi, i muslimů, pro které byl velkým, ale čestným protivníkem. Největší rozpory v

⁵¹ MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křižových výprav*, str. 95.

⁵² MAALOUF, Amin. *The Crusades through Arab Eyes*, str. 94

souvislosti s jeho osobou budila jeho neuspořádaná rodinná situace.⁵³ Jeho první manželka Godvera z Toeni zemřela i s jejich společnými dětmi během tažení 1. křížové výpravy. Aby upevnil svou pozici v Edesse, uzavřel manželství s arménskou šlechtičnou Ardou. V okamžiku, kdy se stal vládcem Jeruzaléma, nebylo pro něj manželství s Arménkou dále výhodné. Zdá se, že se oba vyžívali v mimomanželských aférách, a proto postupně došlo k odluce. Balduin se vrátil k milostným aférám a Arda odcestovala do Konstantinopole, kde podle všeho dělala to samé. K rozvodu nicméně nikdy nedošlo. Proto Balduinova třetí svatba s bohatou vdovou a bývalou regentkou Sicílie Adélou del Vasto vzbudila takové pozdvižení. Stejně jako její požadavek, aby se v případě, že by manželství zůstalo bezdětné, stal Balduinovým nástupcem její syn z prvního manželství Roger Sicilský. Papež Paschal II. okamžitě potrestal patriarchu Arnulfa z Rohes (1112-1118) prostřednictvím svého legáta za posvěcení bigamie a sesadil ho z úřadu. Ten jel hájit svoji věc do Říma, uspěl a po návratu neustále krále přemlouval, aby Adélu zapudil. Balduin, který mezitím utratil Adélino obří věno a zjistil, že zůstal s postarší manželkou, ani tolik neprotestoval. I přes ztrátu sicilského spojenectví prohlásil manželství za zrušené.

Jelikož děti z prvního manželství byly po smrti a další dvě manželství dědice nepřinesla, bylo otázkou, kdo se stane Balduinovým nástupcem. Jednou z možností byl nejstarší bratr Eustach, žijící v Evropě. Většina členů královského koncilu, v čele s Joscelinem z Courtenay, novým princem z Galileje, navrhovala kandidaturu Balduina z Edessy. Byl královým bratrancem, byl jedním z posledních vůdců 1. křížové výpravy a během své vlády v Edesse mnohokrát ukázal své panovnické schopnosti. Když se navíc neočekávaně objevil v Jeruzalémě krátce po králově smrti, bylo rozhodnuto.⁵⁴ 14. dubna 1118 proběhla korunovace Balduina z Le Bourg, hraběte z Edessy, na krále Jeruzaléma.⁵⁵

⁵³ H. E. Mayer se nerozpakuje označit Balduina I. otevřeně za homosexuála. Dle mého názoru je králova homosexualita nepodložená, i když ji nelze vyloučit. Proti ní hovoří jeho první sňatek, ve kterém zplodil několik potomků, byť se žádný z nich nedožil vyššího věku. V druhém sňatku to mohlo být způsobeno neplodností manželky a jeho třetí choť byla v době uzavření manželství již pokročilého věku. Názor o jeho homosexualitě pravděpodobně vychází z Viléma z Tyru, který napsal, že král (překlad autora): „...*marně bojoval proti chtivým hříchům těla*.“ v William of TYRE. *Historia rerum in patribus transmarinis gestarum*, kn IX., hl. II. Nicméně tento citát, navíc napsaný půl století po králově smrti, se nemusí nutně vztahovat na homosexualitu. Odlišnou sexuální orientaci mohl mít spíše jeho starší bratr Godefroji, který se nikdy neoženil, přesto že v době smrti již překročil čtyřicet let.

⁵⁴ OLDENBOURG, Zoé. *The Crusades*, str. 245.

⁵⁵ Již potřetí v dějinách Jeruzalémského království dochází k volbě panovníka šlechtou. Jedná se dle mého názoru o poslední takový případ. Volba Balduina II. je nejjasnějším příkladem převládání nedědičného

Balduin II. byl zkušeným křižákem a stejně jako jeho předchůdce schopným organizátorem. Nechyběly mu ani válečné schopnosti, ani velká osobní zbožnost. Oproti svému předchůdci nedisponoval takovou osobní aurou moci a autority, avšak snadno ji nahrazoval svou lstivostí a sebekázní. Jestli byl v něčem skutečně výjimečným, tak ve svém uspořádaném rodinném prostředí. Ještě jako hrabě z Edessy se oženil s arménskou šlechticnou jménem Morphia a byl jí zcela oddán, stejně jako ona jemu. Porodila mu postupně čtyři dcery (Melisendu, Alici, Hodiernu a Jovettu).⁵⁶

Okamžitě po nástupu na trůn přenechal Edessu svému příteli Joscelinovi, se kterým se usmířil. Pro důležité území, kterým hrabství bezesporu bylo, představoval Joscelin skvělou volbu. Nedlouho po korunovaci zemřel patriarcha Arnulf a do funkce byl zvolen Gormond z Picquigny, schopný a zbožný prelát, ve kterém Balduin získal cenného spojence. Klidná situace se drasticky změnila v roce 1119. Roger ze Salerna vytáhl s celou antiochijskou armádou do pole proti Ilghazímu, vládci Aleppa. Přesto, že vyslal posly k Balduinovi se žádostí o pomoc, nečekal na posily z Jeruzaléma. Na pláni Sarmeda byl Ilgházím obklíčen a v bitvě, známé jako Ager Sanguinis, bylo celé jeho vojsko 28. června prakticky zničeno a sám Roger padl.⁵⁷ Naštěstí pro Antiochii Ilghází místo toho, aby táhl na město a obsadil ho, raději slavil své velké vítězství. Triumf to byl bezpochyby obrovský.⁵⁸ Když se o novinu dozvěděli Balduin společně s hrabětem Ponsem z Tripolisu, spěchali co nejrychleji do Antiochie, kde velení převzal patriarcha Bernard z Valence. Dědicem knížectví byl desetiletý chlapec Bohemond II., žijící s matkou v Itálii. Balduin se stal souhlasem obyvatelstva jeho regentem. Uprázdňená léna rozdělil svým rytířům s respektem k dědicům padlých bojovníků. Poté vytáhl do pole proti muslimům, kteří dobývali franské hraniční pevnosti Athareb a Zerdana. U vesnice Hab došlo 13. srpna k bitvě, po které obě strany prohlašovaly vítězství za své. Ztráty

principu v prvních desetiletích existence království. Balduin byl sice příbuzným předchozích dvou panovníků, ale rozhodně nepatřil do okruhu nejbližší rodiny (prameny ho označují za jejich bratrance, nicméně přesný příbuzenský vztah je neznámý). Naopak pro jeruzalémskou šlechtu byl známou osobností, respektovaným vůdcem a navíc hodlala jeho volby využít ve svůj prospěch.

⁵⁶ TYERMAN, Christopher. *God's war: a new history of the Crusades*, str. 207.

⁵⁷ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East*, str. 149–150.

⁵⁸ Její popis nám zanechal Kamál-ad-Dín, aleppský kronikář: „*Bůh dal pak v bitvě vítězství muslimům. Ti z Franků, kteří prchali do pole, byli zabiti. Turci útočili jako jeden muž ze všech stran. Šípy létali vzduchem jako kobylinky a Frankové se v dešti oštěpů které zraňovaly těžkou jízdu, obrátili na útěk. Když byli takto poraženi rytíři a odehnáni pěšáci, pomocníci a služebníci upadli do zajetí. Sir Roger byl zabit...*“ v GABRIELI, Francesco. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, str. 60.

byly na obou stranách vysoké, nicméně Balduinovi se podařilo přinutit muslimskou armádu k ústupu a po bitvě získal zpět většinu pevností dobytých v předcházejících týdnech stoupenci islámu. Jeho rychlá reakce zachránila Antiochii pro křesťany, nicméně ztráta antiochijských bojovníků na Ager Sanguinis byla těžkou ranou pro již tak nedostatečné lidské zdroje křižáckých států.⁵⁹

Po návratu do Jeruzaléma v prosinci roku 1119 se Balduin věnoval správě království. Knížectví Galilejské bylo uděleno Vilémovi z Bures, neboť Joscelin nemohl tuto strategickou državu řídit ze vzdálené Edessy. V lednu roku 1120 svolal do Nábulusu koncil šlechty a duchovenstva, kde s nimi projednával stav království. Pozdější autoři právních spisů ze Zámorí se často odvolávali právě na tento sněm jako na událost, kde byly přijaté mnohé zákony a zvyklosti podporující obchod a upravující fungování království. Ve stejném roce byl Balduin nucen opět táhnout na sever, k většímu střetnutí nedošlo, ale podařilo se mu s Ilgházím uzavřít smlouvu o příměří, která určila podobu hranice. Roku 1121 král využil příležitosti, kdy Ilghází prohrál bitvu s Gruzínským králem Davidem II., a obsadil antiochijské pevnosti ztracené po bitvě roku 1119.

Balduin se, stejně jako jeho předchůdce, považoval za vůdce všech křižáků v Palestině a Sýrii. Jasně to dokládá epizoda z roku 1122, kdy mu odmítl vzdát hold Pons z Tripolisu.⁶⁰ Panovník vyrazil s celou armádou k Tripolisu, a když se blížil k městu, Pons se objevil v táboře a žádal o odpuštění. Balduin jeho pomoc potřeboval, neboť Ilghází opět útočil na franské pevnosti na hranicích. Podobně jako předchozího roku i tentokrát stačil králův příchod k tomu, aby nedošlo k většímu střetu. V září 1122 byl muslimy zajat hrabě Joscelin a jeruzalémský panovník tak vlastně spravoval tři ze čtyř křesťanských panství. Navíc v jeho osobě přišel o schopného a cenného spojence. Ilgházího smrt v listopadu pak nepatrně uklidnila situaci.

V dubnu 1123 ovšem nastala katastrofa. Balduin byl i s malou družinou zajat nedaleko Edessy novým vládcem Aleppa, Ilgházího synovcem Balakem.⁶¹ Správu Edessy převzal Godfrey Mních, Antiochie se ujal patriarcha Bernard a konečně v Jeruzalémě byl koncilem za králova zástupce a konštábla zvolen Eustach Garnier, vládce Sidonu a Caesareje. Bylo velkým důkazem králových schopností, že i bez jeho osobní přítomnosti vše fungovalo přesně, jak mělo, a systém, který výrazně pomáhal vybudovat, nebyl vázán na osobu panovníka. Balduin

⁵⁹ MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křižových výprav*, str. 98

⁶⁰ TYERMAN, Christopher. *God's war: a new history of the Crusades*, str. 207

⁶¹ DUGGAN, Alfred. *Křižácké výpravy*, Praha: Orbis, 1973, str. 83.

i Joscelin se znovu ocitli společně v muslimském zajetí. Joscelin byl vždy velice populární u místní arménské populace a jeho příznivci obsadili hrad Kharput, kde byli s králem drzeni. Joscelin se vydal hledat pomoc, zatímco Balduin držel pevnost. Hraběti se za strastiplných okolností podařilo projít na křesťanské území, kde zburcoval vojsko a vyrazil ke Kharputu. Záchrana ovšem dorazila pozdě. Balak hrad oblehl a dobyl, Balduina poté přemístil hlouběji do muslimského území do Harranu.⁶²

Na jaře 1123 Fátimovci podnikli další kampaň s cílem dobýt zpět Palestinu, k pozemní bitvě sice nedošlo, ale egyptská flotila byla překvapena Benátčany pod vedením samotného dóžete Domenica Michiela. V květnu zemřel Eustach Garnier a novým správcem se stal Vilém z Bures. Ten, vědom si skvělé příležitosti, kterou poskytovala přítomnost benátské flotily, využil okamžiku a po dlouhých jednáních, ve kterých přislíbil dóžeti rozsáhlá privilegia, oblehl Tyros.⁶³ Obléhání začalo v únoru roku 1124 a pod pečlivým velením patriarchy Gormonda slavilo úspěch. 7. července 1124 vpochozovala křesťanská armáda do Tyru a většina muslimského obyvatelstva pokojně opustila město. Ze všech egyptských držav na pobřeží již zůstával pouze Askalon.⁶⁴

Balakův bratranec Timurtaš, který převzal jeho državy, se rozhodl krále propustit za tučné výkupné, které činilo 80 tisíc dinárů, několik pohraničních pevností a příslib spojenectví. 20 tisíc mělo být zapláceno dopředu a místo krále měla jeho místo zaujmout jeho nejmladší dcera Jovetta a jedenáct potomků významných křesťanů. Hned, jakmile byl na konci června 1124 propuštěn, se Balduin vyvázal ze všech slibů daných Timurtašovi. Zimu roku 1124 strávil v Antiochii, kde uspořádal místní poměry. V dubnu roku 1125 se vrátil do Jeruzaléma, ale byl opět přinucen k tažení na sever, kde mosulský atabeg il-Bursukí vytvořil muslimskou koalici a napadal antiochijské území. V květnu roku 1125 se s ním Balduinova armáda střetla u Azazu, kde utrpěl rozhodnou porážku.⁶⁵ Po zaplacení výkupného navrátil Balduinovi jeho dceru a ostatní rukojmí, a uzavřel s ním mírovou smlouvu. Roku 1126 pak Balduin porazil i muslimy z Damašku, pomohl Ponsovi z Tripolisu obsadit pevnost Rafaniya, a když byl il-Bursukí v listopadu zavražděn, jeho prestiž dosáhla vrcholu.

Roku 1126 skončilo Balduinovo regentství v Antiochii, neboť Bohemond II. dorazil z

⁶² COBB, Paul M. *The Race for Paradise: An Islamic History of the Crusades*, str. 126.

⁶³ NORMA, Pierre. *Histoire des croisade*. Paris: Maxi-livres, 2002, str. 72.

⁶⁴ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East*, str. 169.

⁶⁵ DUGGAN, Alfred. *Křižácké výpravy*, str. 84.

Itálie, aby převzal své dědictví. Během velkolepé ceremonie mu král předal vládu nad knížectvím a všeobecně povznesená nálada byla stvrzena sňatkem mezi Bohemondem a Alicí, královou druhorozenou dcerou. Nový vládce na sebe brzy upoutal pozornost dobytými výpravami do okolních muslimských zemí. Balduinovi bylo konečně umožněno věnovat se záležitostem vlastního království. Rok 1127 proběhl velmi klidně. Komplikaci pro Balduina znamenala smrt patriarchy Gormonda v roce 1128. Jeho nástupce Štěpán z La Ferté byl velkým stoupencem nadřazenosti moci církevní a vznesl nárok na panství slíbená Godefroiem z Bouillonu patriarchovi Daimbertovi v roce 1100. Vztahy mezi trůnem a patriarchálním stolcem nebyly od té doby na dobré úrovni, neboť Balduin odmítl těmto požadavkům vyhovět a situace se vyřešila až nečekaným Štěpánovým skolem roku 1130. Vystřídal ho Vilém z Messines, muž vynikající svou zbožností, ale bez větších politických schopností.⁶⁶

Balduin si nepřál, aby po jeho smrti vznikla otázka nástupnictví, stejně jako v případě jeho dvou předchůdců. Na rozdíl od nich ovšem nebyl bezdětný. Za svoji dědičku si zvolil nejstarší dceru Melisendu a v druhé polovině dvacátých let 12. století pro ni začal hledat vhodného manžela. V roce 1128 byl do Evropy vyslán konštábl Vilém z Bures společně s Guyem Brisebarrem, pánem z Bejrútu. Jeho úkolem bylo požádat francouzského krále Ludvíka VI. o výběr zetě pro krále Balduina. Ludvíkova volba padla na Fulka V., hraběte z Anjou.⁶⁷ Fulko patřil mezi nejmocnější vazaly francouzského krále, byl čerstvým vdovcem a dal najevo svoji touhu přenechat evropská panství synovi a vydat se do Svaté země. Král Balduin byl nadšen.⁶⁸ Zkušený a proslulý Plantagenet, navíc Balduinovi osobně známý, byl ideálním kandidátem. V květnu roku 1129 Fulko přistál v Akkonu, kde byl velkolepě přivítán a ke konci měsíce se v Jeruzalémě odehrála královská svatba. Hrabě z Anjou byl ze své mladé, vzdělané a krásné choti upřímně nadšený, nicméně tato náklonnost nebyla oboustranná. Princeznu postarší a nevzhledný manžel nijak neokouznil.

Roku 1128 Balduin musel vyřešit rozepře na severu mezi Bohemondem II. a Joscelinem z Edessy. Spor, který začal nesplaceným věnem, brzy přerostl do hraničních šarvátek. Jeruzalémský král musel použít veškerou svou autoritu, aby konflikt urovnal. Bylo na čase, neboť křižákům rostl mezi muslimy první velký protivník, kterým se stal nový mosulský atabeg Imád ad-Dín Zengí. V roce 1128 Zengí napochodoval do Aleppa, kde mu místní měšťané otevřeli brány. V následujících letech potom podržoval svému vlivu drobné emiráty

⁶⁶ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East*, str. 176–177.

⁶⁷ MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 109

⁶⁸ NORMA, Pierre. *Histoire des croisade*. Paris: Maxi-livres, 2002, str. 73.

v okolí Aleppa. V zimě roku 1130 byla prakticky celá muslimská Sýrie, s výjimkou Damašku a Homsu, v jeho rukou.

V roce 1129 se Balduin pokusil obsadit Damašek, kde právě probíhala nástupnická krize. Křesťanská armáda přitáhla před město, ale v momentě, kdy se chystala k útoku, ji zastavily mohutné deště. Balduin nařídil ústup zpět do Jeruzaléma. Celá kampaň měla význam v tom, že frankům se podařilo získat spojení s asasíny, kteří se usadili v horách severního Libanonu, a jejich vraždy si brzy začaly vybírat daň na muslimských velitelích.

Roku 1130 byl Balduin opět nucen řešit nástupnickou krizi v Antiochii. Mladý kníže Bohemond II. se totiž vydal na dobovačnou výpravu proti arménským vládcům severní Kilíkie a cestou byl překvapen danišmendským emírem Ghazím, který jeho družinu rozprášil. Sám Bohemond v bitvě zahynul. V manželství s Balduinovou dcerou Alicí zplodil Konstancii, která se nyní ve věku dvou let stala dědičkou Antiochie. Její matka se ujmula regentství, avšak s její vládou byla ve městě velká nespokojenost a jeho čelní představitelé pozvali krále Balduina, aby se opět ujmul vlády jménem své vnučky.⁶⁹ Ambiciózní regentka Alice ovšem rozhodně neměla v plánu se podříditi vlastnímu otci a vyslala posla k Zengímu, ve kterém mu slibovala složit hold, pokud jí přijde na pomoc. Vyslance ovšem zachytili královi zvědové a Balduin byl bez sebe vztekem. Přitáhl k Antiochii, společně s Joscelinem ji oblehl a hodlal dceru donutit k poslušnosti silou. Jeho stoupenci uvnitř hradeb, nespokojení s vládou ženy, mu otevřeli brány a král vstoupil do města. Potom, co ho dcera prosila o milost, jí odpustil.⁷⁰ Byla donucena odejít na své statky na jihu knížectví a antiochijská šlechta pak přísahala věrnost novému regentovi a malé princezně, jeho vnučce, současně. Správou Antiochie byl pověřen Joscelin z Edessy a král se odebral zpět do Jeruzaléma.

V období vlády krále Balduina II. se také utvořily dvě organizace, které měly v budoucnosti sehrát velkou roli v dějinách křižáckých států. Dvacátá léta 12. století totiž dala vzniknout dvěma mocným rytířským řádům. První z nich, johanité, vznikli jako řád starající se o poutníky, avšak pod vedením velmistra Raymonda z Le Puy se postupně začali starat i o jejich vojenskou ochranu. Jejich příklad brzy následoval řád druhý, a to templáři⁷¹, odvozující své jméno od sídla v Jeruzalémě nedaleko původního Šalamounova chrámu. Znakem johanitů byl bílý kříž na černém poli, templářů pak červený kříž na bílém poli. Oba řády měly podobnou organizaci, včetně rozdělení na rytíře, seržanty a kaplany, a v jejich čele stál

⁶⁹ TYERMAN, Christopher. *God's war: a new history of the Crusades*, str. 194.

⁷⁰ OLDENBOURG, Zoé. *The Crusades*, str. 245

⁷¹ Viz READ, Piers Paul. *Templáři*. Praha: BB art, 2001.

velmistr, který byl podřízen pouze papeži. Balduin oba řády výrazně podporoval, protože jejich existence znamenala stálý přísun profesionálních vojáků, kteří bránili Svatou zemi. Během prvních padesáti let své existence se rozrostly na mohutné organizace, které patřily k největším pozemkovým vlastníkům království.⁷²

Roku 1131 bylo jasné, že síly starého krále opouštějí. Zemřel 21. srpna krátce poté, co byl přijat za mnicha v chrámu Božího hrobu. Před svou smrtí svolal ke svému lůžku všechny významné velmože království, svou dceru, zetě a jejich malého synka Balduina. Požehnal svým dětem a velmožům uložil, aby je přijali za své lenní pány. Jeho smrt dlouho nepřežil jeho starý druh Joscelin, který se zúčastnil obléhání jedné z muslimských pevností a spadl do jednoho z podkopů postaveného svými vlastními muži. Před svou smrtí ještě odehnal emíra Ghaziho od jednoho ze svých hradů, načež svým zraněním podlehl.

Se smrtí krále Balduina odešel poslední z vůdců 1. křížové výpravy. Stejně jako jeho předchůdce a jmenovec byl velkým králem. Během jeho vlády se mu podařilo upevnit křižácké panství, rozšířit a ubránit ho ve složitých situacích, jeho organizační schopnosti zanechaly hlubokou stopu v institucích království. A také dokázal zajistit nástupnictví, neboť po jeho skonu se královnou a králem stali Melisenda s Fulkem. Muslimové přišli o velkého protivníka a křesťané o velkého vládce.⁷³ Současná smrt Joscelina z Edessy, který patřil k nejschopnějším mužům Zámorí, navíc zkomplikovala situaci na severu. Jeho nástupcem se stal jeho syn Joscelin II. z Edessy.

14. září 1131 proběhla v chrámu Božího hrobu velkolepá korunovační ceremonie, Melisenda a Fulko I. byli pomazáni na panovníky Jeruzaléma.⁷⁴ Pokračování monarchie, založené Balduinem I., bylo zajištěno. Jejich postavení bylo ovšem obtížné. Komplikovalo se jak vztahy k ostatním křižáckým vládcům a vazalům v království, tak i nepříliš šťastným manželstvím, které spolu sdíleli. Král rozhodně miloval královnu více, než ona jeho. Melisenda navíc byla žena, která se příliš nehodlala smířit s rolí matky a manželky, ale

⁷² TYERMAN, Christopher. *God's war: a new history of the Crusades*, str. 253–257.

⁷³ Ztrátu, kterou Balduinova smrt způsobila křesťanům si uvědomovali i v muslimském táboře, jak zaznamenal Ibn al-Qalánísi: „*V okamžiku jeho smrti nebyl nikdo, kdo by měl dost jasnou mysl a byl schopen vlády, a tak se dalším králem stal hrabě (Fulko) z Anjou, který připlul z kraje Franků. Ani on nebyl obdařen důvtipem ani intuicí. Proto se Balduinova smrt mezi nimi stala příčinou nepokoje a sváru.*“ v GABRIELI, Francesco. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, str. 62.

⁷⁴ Balduin zde, zcela v rozporu s vlastní volbou prosadil princip dědičnosti království v mužské i ženské linii ve vlastní rodině, tolik typický pro pozdější vývoj království. To, že za svého dědice prohlásil společně s dcerou a zetěm i svého malého vnuka mělo jasně symbolizovat kontinuitu panovnické moci. Balduin tím chtěl do budoucna předejít problémům, které komplikovaly jeho vlastní volbu v roce 1118.

naopak se chtěla podílet na vládě. V tom byla podporována místními barony a vysokým klérem, pro které byla dědičkou království, zatímco Fulko, přes společnou korunovaci, byl pouze jejím manželem. Fulko si sice jejich respekt získal účastí na taženích svého tchána, ale obklopoval se většinou nově příchozími šlechtici, což jeruzalémští velmoži sledovali s nelibostí.⁷⁵ Navíc pozice vůdce všech franků v Zámorí nebyla, co se týče králů v Jeruzalémě, automatická. Oba Balduinové tuto pozici zastávali spíše proto, že byli schopni si ji mocensky vynutit. Vládcí všech tří severních zemí se pokusili setrást dominantní vliv království hned po Fulkově nástupu na trůn. Fulko, varován z Antiochie odpůrci své švagrové Alice, která se pokusila opět převzít vládu nad knížectvím, vytáhl na sever. Ponse z Tripoli donutil k poslušnosti, stejně jako Alici a Joscelina z Edessy. Do Antiochie se Fulko vydal i v roce 1133, kdy na ni útočil Zengího generál Sawar. Cestou se mu podařilo zachránit hraběte z Tripolisu, kterého muslimové obklíčili na hradě Montferrand. Celá epizoda zlepšila vztahy mezi oběma vládci a Ponsův dědic Raymond se zanedlouho oženil s Melisendinou sestrou Hodiernou. Poté zahnal nepřátele od Antiochie a vrátil se do Jeruzaléma.

Situace se zkomplikovala pro Fulka i v samotném Jeruzalémě. Hned po svém nástupu v podstatě odstavil Melisendu od podílu na vládě a obklopil se vlastními oblíbenci z řad anjouovské šlechty. Nespokojenci z řad jeruzalémských feudálů se uskupili okolo královna bratrance Huga z Le Puiset, hraběte z Jaffy. Hugo byl členem královské rodiny, byl mladý a populární a hlavně se těšil Melisendině přízni. U dvora kolovaly pověsti o jejich intimním vztahu, které se donesly až ke králi. Jeden z jeho stoupenců, Gautier Garnier, Hugův nevlastní syn, hraběte z Jaffy obvinil v létě roku 1134⁷⁶ z úkladů o králův život a vyzval ho na souboj. Když se Hugo k souboji nedostavil, jeho příznivci ho opustili a on v obavě o svůj život uprchl do Askalonu, kde požádal o pomoc egyptskou posádku, která ho dovezla do Jaffy. To bylo příliš i na jeho vazaly a Balian z Ibelinu, jeho konstábl, otevřel brány Jaffy královskému vojsku. Hugo byl odsouzen pouze k tříletému vyhnanství, ale když se v Jeruzalémě loučil se svými stoupenci, byl napaden a málem zavražděn. Viník byl souzen před Nejvyšším sněmem a popraven, nicméně podezření padlo na krále a jeho stoupence. Hugo odcestoval do Itálie, kde zanedlouho zemřel.⁷⁷ Zdá se, že někdy poté královna Melisenda provedla palácový převrat, po kterém se opět chopila moci, na které se od té chvíli podílela společně s manželem, který s ní nadále konzultoval byt' sebemenší rozhodnutí. Je pravděpodobné, že

⁷⁵ MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 108–111.

⁷⁶ Runciman se vzhledem ke špatné interpretaci domníval, že jde o rok 1132. viz RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East*, str. 36.

⁷⁷ TREECE, Henry. *The Crusades*, str. 121–122.

pochopil, v jak chatrné pozici se nachází oproti královně, která měla širokou podporu šlechty. Nicméně od této chvíle jejich vztah zaznamenal zlepšení a v roce 1136 se jim narodil druhý syn Amalrich.

V roce 1135 se atabeg Zengí pokusil po převratu v Damašku rozšířit svoji vládu i na toto město, ovšem neúspěšně.⁷⁸ Ve stejné době došlo k výrazné změně v Antiochii. Po smrti patriarchy Bernarda jeho místo převzal Radulf, biskup z Mamistry. Jelikož nechtěl podléhat Fulkovi, povolal do města kněžnu-vdovu Alici. V srpnu do Antiochie dorazil i král, kterému ale nezbývalo nic jiného, než povolit Alicin návrat a smířit se s Radulfovou nekanonickou volbou. Alice, vědoma si své nejisté pozice, začala jednat s byzantským císařem Janem o sňatku své dcery Konstancie a jeho syna Manuela.⁷⁹ Jelikož v Konstantinopoli žil v exilu ortodoxní patriarcha, Radulf se obával o svoji pozici a upozornil Fulka. Ten začal okamžitě pátrat v Evropě po vhodném manželovi pro Konstancii a našel ho v osobě Raymonda z Poitiers, mladšího syna vévody Viléma IX. z Aquitánie. Raymond dorazil do Antiochie, s pomocí patriarchy obelstil Alici a nechal se oddat s devítiletou Konstancií. Jeho pozice jako manžela dědičky knížectví byla nyní neotřesitelná a Alici nezbylo nic jiného, než se opět stáhnout na svá panství, kde za rok zemřela. Nový vládce o sobě brzy dal vědět pustošením arménských teritorií v Kilíkii ve snaze získat od nich zpět města Tarsus, Adana a Mamistra, která Arméni v předchozích letech obsadili.

Fulko mezitím čelil problémům na jihu. Na jaře roku 1137 muslimové z Damašku zaútočili na Tripolis. Hrabě Pons vyrazil proti nim, ale byl obklíčen a jeho vojsko zničeno. Jeho syn a nástupce Raymond II. se okamžitě pomstil místnímu obyvatelstvu, které podezíral, pravděpodobně oprávněně, z podílu na otcově smrti. V červnu se odvážil dále do území patřícího Damašku, střetl se se Zengím, který zrovna obléhal město Homs, a byl od něj zatlačen zpět k Tripolisu. Zengí začal obléhat hrad Montferrand a Fulko s Raymondem spojili své síly, aby ho odrazili. Atabeg předstíral ústup, ale vrátil se zpět a obklíčil křesťanskou armádu přímo pod hradem. Fulkovi se podařilo ukrýt v pevnosti, ale zbytek vojska byl pobit a hrabě Raymond padl do zajetí. Král stihl vyslat posly ke všem svým spojencům s žádostí o pomoc, ale než ta ke konci července 1137 dorazila, Fulko přijal Zengího návrh volného odchodu pro něj, Raymonda a zbytek jejich mužů výměnou za Montferrand.⁸⁰

⁷⁸ Pro Zengího snahy o ovládnutí Aleppa viz COBB, Paul M. *The Race for Paradise: An Islamic History of the Crusades*, str. 131–134.

⁷⁹ DUGGAN, Alfred. *Křížácké výpravy*, str. 86.

⁸⁰ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East*, str. 202–205.

V roce 1137 do poměrů v Sýrii a Palestině promluvila moc, jež o sobě dlouho nedávala vědět. Byzantinci, přestože si stále nárokovali lenní panství nad Antiochií, byli po dlouhou dobu zaměstnáni na jiných hranicích impéria. Po smrti schopného hospodáře a politika Alexia I. usedl na císařský trůn jeho syn Jan II. Komnénos (1118–1143). Stejně jako jeho otec i on byl velký císařem, ze všeho především byl ale schopným vojevůdcem. Celou svou vládu se pokoušel obnovit starou slávu říše. Dlouhé roky pro něj ovšem bylo nemožné prosadit své nároky na Antiochii, neboť byl zaměstnán upevňováním hranic impéria v jiných jeho částech.⁸¹ Ale nyní mu politická situace umožnila podniknout velké tažení do Sýrie. Jeho armáda pronikla do Kilíkie a vzdávalo se mu jedno město za druhým. V srpnu roku 1137 pak byzantské vojsko stanulo před Antiochií, kterou začalo obléhat. Kníže Raymond, který nemohl doufat v podporu ostatních křižáckých vůdců, se podvolil. Poklekl před císařem a složil mu za Antiochii hold. Císař, politik realista, ho poté uznal za vládce Antiochie. Jan poté obsadil zbytek Kilíkie a jeho vojsko zde přezimovalo. Na začátku dubna vyrazilo spojené byzantsko-franské vojsko směrem na Aleppo, ale když se jim nepodařilo město překvapit, Jan obsazoval pevnosti v nedávné době získané Zengím, jako Maarat, Artabah nebo Kafartab. Poté se armáda stočila k městu Shaizar, které začala obléhat. Dílem zuřivou obranou, dílem neochotou Raymonda s Joscelinem podílet se útoky na město ztroskotávaly. Poté, co mu emír Shaizaru nabídl tučné výkupné a slíbil složit císaři hold, Jan obléhání přerušil a stáhl armádu k Antiochii. Nyní trval na vstupu do města a na předání citadely. Joscelinovi z Edessy se nicméně podařilo vyvolat bouře mezi latinským obyvatelstvem. Císař opustil metropoli, a když mu následně oba vládci složili lenní slib, odtáhl do Kilíkie, kterou mezitím napadli Seldžukové.⁸² Neochotou křižáků tak byla promarněna velká šance na dobytí Aleppa, jednoho z nejdůležitějších muslimských center v Sýrii. V následujících letech byl Jan zaměstnán boji s danišmendskými Turky, avšak plánoval obnovit syrské tažení při nejbližší možné příležitosti.

Raymond se mezitím dostal do konfliktu s patriarchou Randulfem, mužem velice ambiciózním a toužícím knížete ovládat. Raymond využil Randulfovy nepopularity u kanovníků a s jejich podporou požadoval u papeže jeho sesazení. Patriarcha odcestoval do Říma a podařilo se mu odvolání zvrátit. Po opětovném otevření případu u kurie byl ke konci roku 1139 patriarcha synodou sesazen a vsazen do vězení. Na jeho místo byl zvolen Aimery z Limoges, přední spojenec knížete Raymonda. Randulfovi se ovšem podařilo uprchnout a v Římě přesvědčit papeže, aby ho podpořil. V jednáních sice uspěl, před svým návratem do

⁸¹ MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 113.

⁸² HARRIS, Jonathan. *Byzantium and the Crusades*, str. 88–91.

Antiochie ale neočekávaně zemřel.

V září roku 1142 se císař Jan vrátil do Sýrie, aby dokončil podmanění Antiochie a zahájil tažení proti muslimům. Po krátké zastávce u pevnosti Turbessel, kde se poddal Joscelin, se vydal před Antiochii, kde po Raymondovi vyžadoval okamžité vydání města. Raymondova zdržovací taktika, kdy se pokoušel vyvléci právními kličkami, u císaře nepochodila a Jan chtěl dobýt Antiochii silou. Protože zima se blížila, imperátor odvedl své vojsko přezimovat do Kilikie, pevně rozhodnut zahájit příští rok obléhání. Zde v březnu roku 1143 utrpěl během lovu nehodu, rána se zanítila a císař jí 8.dubna podlehl. Před svou smrtí prohlásil svým nástupcem nejmladšího syna Manuela a nechal generály přísahat mu věrnost. Nový císař nemohl pomýšlet na pokračování kampaně, neboť si potřeboval zajistit pozici v hlavním městě. Byzantská armáda se opět stáhla ze Sýrie.⁸³

Na jihu mezitím posiloval své pozice Zengí. Po císařově odchodu v roce 1138 vymohl na damascénských předání Homsu, který připojil ke svému území. Vládce Homsu, schopný postarší mameluk Unur, odešel do Damašku, kde se stal atabegem. V roce 1139 Zengí oblehl město Baalbek a po jeho dobytí zmasakroval jeho obyvatele. Tato krutost zatvrdila obyvatele Damašku, kteří rozhodně nebyli ochotni přijmout Zengího vládu. Sjednocení syrských muslimů bylo v nedohlednu. Unur vyslal posly ke králi Fulkovi s návrhem spojení proti Zengímu.⁸⁴ Nabídl navrácení pevnosti Banyas a 20 tisíc denárů měsíčně, pokud mu král pomůže. Dohoda byla přijata a Fulko vyrazil do pole. Zengí, který nechtěl bojovat na dvou frontách, musel přerušit obléhání Damašku a odtáhnout opět s nepořízenou. Unurova vojska dobyla Banyas a předala ho Fulkovi. Unurova návštěva v královských městech Palestiny jenom zpečetila fransko-damašské spojení.⁸⁵

Fulko se rozhodl obklíčit Askalon pomocí hradů a využít tak stejnou taktiku, která se dlouhodobě vyplatila v případě Tyru. Ibelin, Bethgibelin a Blanchegarde opevnily hranice království směrem od města. Podobné úsilí pokračovalo i v oblasti Zajordánska. Jeho vládce Pagan, králův šenk, postavil své nové sídlo Kerak, aby lépe kontroloval obchodní stezky

⁸³ HARRIS, Jonathan. *Byzantium and the Crusades*, str. 91–93.

⁸⁴ Spojení Damašku a Jeruzaléma popisuje muslimský kronikář Ibn al-Qalání: „*Tehdy bylo domluveno s Franky, že si budou s pánem s Damašku vzájemně pomáhat proti Zengímu a zabrání mu, aby uskutečnil své plány. Dohoda byla zpečetěna slavnostními přísahami a zárukami. Frankové požadovali jistou sumu peněz, která jim měla sloužit na výdaje spojené s operacemi, a také zajatce. Damašek přijal jejich podmínku a předal jim peníze i zajatce z rodin vůdců měšťanského vojska.*“ v GABRIELI, Francesco. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, str. 67.

⁸⁵ MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 113

vedoucí do Egypta. Mohutně opevnil pevnost Ille de Graye u města Akaba a hradní soustavu doplnil o Vaux Moisse a několik menších opevnění. Královna Melisenda se oproti tomu věnovala posílení rodinné prestiže a založila klášter v Betánii, jehož abatyší se stala její nejmladší sestra Jovetta.

Poslední roky Fulkovy vlády probíhaly v míru.⁸⁶ Damašek byl nyní spojencem, Egypt se o větší akce nepokoušel a Zengí byl zaměstnán na východě. V listopadu roku 1143 měl Fulko jezdeckou nehodu, při které se smrtelně zranil. Po třech dnech bolestí si pro něj smrt přišla 10. listopadu 1143.⁸⁷ Fulko nebyl velkým králem jako jeho předchůdci, ale ve své funkci rozhodně nezklamal. Byl schopným organizátorem a obratným diplomatem. Jeho spojení s Damaškem zajistilo království mír a prosperitu. Královna Melisenda hluboce truchlila pro svého kdysi nemilovaného manžela, nicméně si uvědomovala, že musí převzít vládu. Jejím nejpřednějším poradcem se stal její bratranec Manasses de Hierges. Jelikož pro jeruzalémské barony nebyla vláda ženy přijatelná, rozhodla se přijmout za spoluvládce svého staršího syna z manželství s Fulkem, nyní třináctiletého Balduina. Korunovace Melisendy a Balduina III. proběhla na Vánoce roku 1143.⁸⁸

⁸⁶ HROCH, Miroslav, HROCHOVÁ, Věra. *Křižáci ve svaté zemi*. Praha: Mladá fronta, 1996, str. 107–108.

⁸⁷ DUGGAN, Alfred. *Křižácké výpravy*, str. 90.

⁸⁸ TYERMAN, Christopher. *God's war: a new history of the Crusades*, str. 207

2.3 Období 2. křížové výpravy (1143-1152)

Smrt císaře Jan II. Komnénos a Fulka z Anjou v roce 1143 poskytla Zengímu vynikající příležitost k útoku na křesťanské državy. Nový císař Manuel se nemohl vzdálit z Konstantinopole a představa velké byzantské armády v Sýrii byla v tuto chvíli nereálná. Raymond z Antiochie se osmělil a požadoval vydání měst v Kilíkii a po císařově odmítnutí na ně zaútočil. Kampaň se nevyvíjela dobře. Byzantinci brzy přešli do protiútoků a jejich vojsko stálo před hradbami Antiochie, avšak na její obsazení nemělo síly. Raymondovy vztahy s hrabětem s Edessy, Joscelinem II., navíc zdaleka nebyly ideální. Změna na trůně v Jeruzalémě také oslabilu vzájemnou kooperaci křesťanských států. Nezpochybnitelná autorita obou Balduinů byla pryč. Fulko ještě dokázal do určité míry vystupovat jako vůdce všech křížáckých držav. Ale ani Raymond z Antiochie, ani Joscelin nebyli ochotni respektovat autoritu ženy a dítěte.

Zengí, vědom si všech těchto okolností, zaútočil na jednoho z Joscelinových muslimských spojenců. Hrabě z Edessy vytáhl s celým vojskem emírovi na pomoc. Vše byl ale klamný manévř. Zengí obešel Joscelinovu armádu a oblehl Edessu. Obrana, složená většinou z měšťanů a vedená arcibiskupem Hugem, se dokázala držet po 4 týdny.⁸⁹ Nicméně nikdo nepřišel na pomoc. Joscelin se stáhl do Turbesselu, vyslal posly do Antiochie a Jeruzaléma a doufal, že obrana Edessy vydrží. Nevydržela. Raymond neudělal pro její záchranu nic a armáda z Jeruzaléma dorazila příliš pozdě. 20. prosince 1144 vstoupil Zengí do města. Všechny Franky nechal pobít, ale k místním křesťanům se choval slušně.⁹⁰ Zengí poté vytáhl na Saruj, další velkou edesskou pevnost, kterou obsadil v lednu roku 1145. Zengí, jehož sláva se šířila muslimským světem, byl poté z atabega povýšen na vládce Mosulu a Aleppa.⁹¹ Joscelin poté vládl zbytku svého hrabství na západ od Eufratu.

Pád Edessy znamenal pro křížáky velkou ránu. Jak se zprávy začaly šířit západní

⁸⁹ Takto popisuje dobytí Edessy Ibn al-Athír: „*Boj o město trval dvacet osm dní, během nichž se je několikrát snažil dobýt útokem. Zároveň nařídil ženistům, aby podkopali hradby a vůbec nakazoval bojovat s veškerým nasazením, neboť se bál, že se Frankové shromáždí a přijdou městu na pomoc. Nakonec se ženistům podařilo strhnout hradby a Zengí dobyl silou město a posléze i citadelu. Byli zajímáni lidé i majetek, obyvatelstvo zajato a mnozí zabiti.*“ v GABRIELI, Francesco. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, str. 71.

⁹⁰ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East*, str. 235.

⁹¹ COBB, Paul M. *The Race for Paradise: An Islamic History of the Crusades*, str. 134–136.

Evropou, po padesáti letech volání po další kruciátě, která by muslimy ztrestala a Edessu navrátila do náruče křesťanů, sílilo.⁹²

Hugo, biskup z Jabaly, který stál v čele poselstva k papeži Evženovi III. (1145–1153), dorazil do Itálie na podzim roku 1145. Papež se po vyslechnutí zpráv rozhodl vyhlásit novou křížovou výpravu. 1. prosince poslal králi Ludvíkovi VII. (1137–1180), se kterým měl dobré vztahy a který podle něj byl ideálním vůdcem pro tažení, bulu *Quantum praedecessores*. Král přednesl myšlenku výpravy do Svaté země na konciliu v Bourges na Vánoce roku 1145. Odezva byla velice malá. Po dalších jednáních papež a král, zklamaní z tohoto přístupu, požádali o pomoc opata z Clairvaux, sv. Bernarda.⁹³ Svatý Bernard byl jednou z nejvýznamnějších osobností 12. století. Jeho svátost, organizační schopnosti a řečnické umění mu již za jeho života přinesly pověst světce. Opat ochotně souhlasil a na sněmu ve Vézelay 31. dubna přečetl papežskou bulu a měl plamennou řeč k shromážděným feudálům. Odezva na sebe nenechala dlouho čekat. Král a velké množství jeho vazalů přijali kříž. Poté Bernard kázal v oblastech Svaté říše římské, kde se k výpravě přidal římský král Konrád III. (1138–1152). Papež odsouhlasil, aby současně s tažením do Palestiny proběhly výpravy proti pobaltským Slovanům a proti muslimům na Iberském poloostrově.

Za rok byli oba panovníci připraveni vyrazit. Oba se rozhodli táhnout po souši Anatolií a nevyužít možnosti námořní přepravy.⁹⁴ Konrád, který dorazil do Konstantinopole jako první, se svým vojskem vyrazil na pochod a nečekal na Ludvíka VII. Armáda se rozdělila na dvě skupiny. Ta první v čele s Konrádem táhla vnitrozemím, zatímco druhá pod velením biskupa Otty z Freisingu si vybrala cestu podél pobřeží. Konrádův postup se změnil v katastrofu, když bylo jeho vojsko u Dorylaea poraženo Turky a zbytky ustoupily k Nikáji. Biskupa potkal podobný osud v únoru 1148 u města Laodiceie. Ottovi se s hrstkou přeživších podařilo odcestovat do Palestiny lodí. Francouzi, kteří mezitím dorazili do hlavního města Byzantské říše, se po sporech o složení lenní přísahy císaři Manuelovi také vydali na cestu. U Nikáje se k nim přidaly zbytky Konrádovy armády. Konrád ke konci roku 1147 těžce onemocněl a musel být odvezen do Konstantinopole. Do Svaté země poté dorazil na lodi. Spojené francouzsko-německé vojsko pak bylo při pochodu Anatolií těžce zdecimováno. Z přístavu Attalia se Ludvík VII. vydal na cestu lodí a ponechal vojsko, aby se probilo do Antiochie. Tam z něj roku 1148 dorazily žalostné trosky. Když se tedy většina zbylých

⁹² TREECE, Henry. *The Crusades*, str. 124–125.

⁹³ HOUSLEY, Norman. *Fighting for the Cross: Crusading to the Holy Land*, str. 9–10.

⁹⁴ Více k trasám pochodu druhé výpravy viz TYERMAN, Christopher. *God's war: a new history of the Crusades*, str. 317–329.

křížáků shromáždila v Palestině, z velké výpravy nebylo nic. Nic na tom nezměnil ani příjezd Alfonse z Toulouse s jihofrancouzskými křížáky, ani anglická flotila dorazivší z Lisabonu.⁹⁵

Mezitím se i na východě odehrály důležité události. Raymond v roce 1145 cestoval do Konstantinopole, kde žádal císaře o odpuštění. Toho dosáhl až po veřejném ponížení se v hrobce Jana Komnéna.⁹⁶ Získal však pouze finanční prostředky a slib budoucí podpory, neboť Manuel si nemohl dovolit táhnout do Sýrie. 14. září přišli křesťané o svého doposud největšího protivníka. Zengí byl totiž při obléhání města Qalat Jabar zavražděn svým eunuchem. Předpoklady, že jeho panství se rozpadne v nástupnickém boji mezi jeho příbuznými, tolik typickém pro muslimský svět tehdejší doby, se nenaplnily. Mosul získal jeho nejstarší syn Saif ed-Dín a správu Aleppa převzal mladší Nur ad-Dín. Bratři to stvrdili vzájemnou dohodou, kterou oba respektovali po zbytek svých dní. Brzy se ukázalo, že Nur ad-Dín bude pro křížáky stejně nebezpečným protivníkem jako jeho otec. Chvilkového zmatku se podařilo využít Unurovi z Damašku, který obsadil hraniční města Hama, Homs a Baalbek. Když se o to sám pokoušel Joscelin II. ve snaze získat zpět Edessu, tvrdě narazil. Uspěl v dobytí města, citadela se mu ubránila. Když pak před Edessu přitáhl Nur ad-Dín, ocitl se Joscelin v kleštích. Na ústupu z města byl muslimským vojskem dostižen a na hlavu poražen. Nur ad-Dín poté vyhnal z města všechny křesťany a Edessa navždy ztratila svůj význam.⁹⁷ Roku 1147 se také rozpadlo spojení s Damaškem. V Jeruzalémě se rozhodli přijmout nabídku jednoho z Unurových vazalů na předání města Bosry křesťanům. Byla to výhodná nabídka, kterou se sněm i za cenu ztráty spojení rozhodl přijmout. Přes Unurovy protesty vytáhlo jeruzalémské vojsko na Bosru pod vedením mladého krále Balduina III. Předpokladem ovšem bylo město dobýt, avšak Unur byl rychlejší a než křížáci dorazili, Bosru obsadil. Balduinovi nezbylo než nařít ústup.⁹⁸ Zisk strategického města se nekonal a aliance s Damaškem se rozpadla, přestože Unur, obávající se Nur ad-Dína, dal najevo, že stojí o její obnovení. Vládce Aleppa využil okamžiku k obsazení hraničních pevností antiochijského knížectví.

Taková tedy byla situace v momentě, kdy do Palestiny dorazila 2. křížová výprava. Raymond v Antiochii žádal Ludvíka o společnou výpravu proti Aleppu, ale ten odmítl.

⁹⁵ Jednalo se o jediný skutečně trvalý zisk 2. křížové výpravy. Angličtí křížáci pomohli v roce 1147 Portugalcům dobýt Lisabon.

⁹⁶ HARRIS, Jonathan. *Byzantium and the Crusades*, str. 101.

⁹⁷ MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 129.

⁹⁸ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East.*, str. 241–243.

Důvodů k tomu měl pravděpodobně více. Věděl, že jeho armáda není dostatečně silná, toužil navštívit svatá místa v Jeruzalémě a také podezíral svoji ženu Eleonoru Akvitánskou, která ho na výpravě doprovázela, z intimností s jejím strýcem Raymondem. Stejně pochodili i Joscelin (jeho cílem bylo znovudobytí Edessy) s Raymondem z Tripolisu (obsazení hradu Montferrand), kteří se také snažili Ludvíka získat pro své plány. Ludvík vytáhl směrem do Palestiny, kam dorazil v květnu 1148. Cestou došlo nedaleko Tripolisu k incidentu, kdy neočekávaně zemřel hrabě Alfonso-Jordan z Toulouse. Bylo zde podezření z otravy a podezření padlo na hraběte Raymonda z Tripolisu. Důvodem měl být jeho strach z toho, že syn Raymonda z Toulouse bude žádat zpět hrabství Tripolis. Nic se neprokázalo, ale hrabě Raymond, uražený těmito obviněními, se odmítl podílet na dalším tažení. Ludvík dorazil do Svaté země v květnu a potkal zde Konráda, který již v dubnu přijel lodí z Konstantinopole.

24. června se v Palmyreji nedaleko Akkonu sešel Nejvyšší sněm království za účasti křižáckých velitelů. Po dlouhých diskuzích bylo rozhodnuto zaútočit na Damašek.⁹⁹ Po složitých přípravách vytáhlo křesťanské vojsko v polovině července na syrskou metropoli. 24. července se křižáci dostali na dohled od městských hradeb. Zaujali vodou dobře zásobenou pozici u vesnice al-Mizza, začali čistit sady okolo města od muslimských záškodníků a Konrádovi se podařilo zahnat obránce za opevnění a zaujmout pozici k obléhání. Druhého dne se situace nicméně začala obracet. Do města proudily posily z okolí, na cestě byl Nur ad-Dín, kterého Unur požádal o okamžitou pomoc.¹⁰⁰ Obráncům se dokonce podařilo zahnat útočníky od hradeb a záškodníci se opět vrátili mezi stromy. Mezitím se křesťanští vládci dohadovali, kdo získá vládu nad Damaškem, až bude dobyt. 27. července bylo rozhodnuto přesunout armádu na pláň východně od města, což bylo katastrofální rozhodnutí. Nebyla zde žádná voda a hradby byly na této straně nejvyšší.¹⁰¹ 28. července zahájilo křižácké vojsko potupný ústup od města.¹⁰² Cestou zpět do Jeruzaléma bylo napadáno muslimskými jezdci a mnoho vojáků zahynulo.¹⁰³ Křížová výprava se po návratu zcela rozpadla, aniž by něčeho dosáhla. Konrád

⁹⁹ Ve starší historiografii se často objevují informace o tom, o jak fatální rozhodnutí šlo. Modernější historici, např. Nicholle, poukazují, že pokud by výprava nebyla neúspěšná o tak hrozný rozhodnutí se jednat nemuselo.

¹⁰⁰ Pro situaci na straně muslimů viz COBB, Paul M. *The Race for Paradise: An Islamic History of the Crusades*, str. 140–142.

¹⁰¹ NICHOLLE, David. *Druhá křížová výprava 1148: Pohroma před branami Damašku*. Praha: Grada Publishing, 2010, str. 71–74.

¹⁰² O obléhání Damašku: „*Nepochopitelnosti tohoto rozhodnutí se vyrovnala pouze výstřednost vlastního provedení celé akce.*“ MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 130

¹⁰³ O muslimském vítězství před Damaškem podává zprávu Sibte ibn al-Džauzí: „*V ten okamžik muslimové*

se ještě pokoušel přemluvit ostatní k útoku na Askalon, ale nikdo se k němu nepřidal, a proto Konrád neprodleně opustil Svatou zemi.¹⁰⁴ Ludvík se zde zdržoval až do léta roku 1149, pravděpodobně se pokoušel odložit svůj nevyhnutelný rozkol s Eleanorou. Tažení, od kterého si všichni slibovali definitivní zajištění křesťanské pozice v Palestině, skončilo naprostým fiaskem. Byla definitivně zaseta nedůvěra mezi Byzantince a západní křesťany, s výjimkou Konráda, který s Manuelem uzavřel spojeneckou smlouvu. Ludvík, který císaře obviňoval ze sabotování výpravy, naopak uzavřel spojení s jeho protivníkem Rogerem II. Sicilským. Nedůvěra byla i mezi křižáky z Evropy a palestinskými barony, neboť ti první obviňovali druhé, že za neúspěchem stály peníze Damašku v kapsách jeruzalémské šlechty. Bude trvat dalších 40 let, než se z Evropy vydá velké vojsko na pomoc Svaté zemi.¹⁰⁵

S odchodem křižáků zpět do Evropy se situace dále komplikovala. Raymond z Antiochie, který se vydal na tažení proti Nur ad-Dínovi, byl na konci června 1149 aleppskou armádou obklíčen, jeho vojsko zničeno a on sám zabit.¹⁰⁶ Následujícího roku byl Joscelin z Edessy zajat muslimskými bandity, dostal se do moci Nur ad-Dína, který ho nechal oslepit a uvrhnout do žaláře, kde Joscelin zemřel roku 1159. Dvě severní knížectví se tím ocitla bez mužského vládce. Raymondovu synovi Bohemondovi III. bylo teprve pět let a dědic zbytku Edessy, Joscelin III., také nebyl dospělý. Hraběnka vdova Beatrice sice ubránila své državy proti aleppskému vládci, ale vědoma si své zoufalé situace prodala své zbývající panství císaři Manuelovi se souhlasem Balduina III. Avšak do roka byly byzantské posádky vyhnány a Edesské hrabství přestalo existovat. Antiochii spasil svým včasným příchodem mladý král, který uzavřel s Nur ad-Dínem příměří. Bylo jasné, že Antiochie nemohla zůstat bez mužské vlády. Nicméně kněžna Konstancie vytrvale odmítala všechny nápadníky, které jí král nabízel. Vybírává vládkyně poté odmítla i byzantského kandidáta, císařova švagra Jana Rogera, o kterého Manuela dokonce požádala. V roce si 1152 si Balduin zavolal svou sestřenicí do Tripolisu, kde musel společně s matkou řešit manželské neshody své tety Hodierny. Ani zde se mu nepodařilo Konstancii přesvědčit k dalšímu manželství. Navíc se stal ochráncem

rozrazili brány a přiblížili se smrti v útoku, při němž se řítili jako jeden muž všichni jménem islámu. [...]Všichni ostatní s velkým zápalem bojovali a Frankové se dali na ústup. Zabili jich deset tisíc, spálili kříže a rytíře řeckým ohněm a pronásledovali je až ke stanům. Až noc oddělila bojující strany. Ráno už po Francích nebylo stopy, protože odjeli.” v GABRIELI, Francesco. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, str. 80.

¹⁰⁴ NORMA, Pierre. *Histoire des croisade*. Paris: Maxi-livres, 2002, str. 89.

¹⁰⁵ NICHOLLE, David. *Druhá křížová výprava 1148: Pohroma před branami Damašku*, str. 83.

¹⁰⁶ TYERMAN, Christopher. *God's war: a new history of the Crusades*, str. 195.

dalšího nedospělého dědice, svého bratrance Raymonda III. z Tripolisu. Jeho otec byl totiž při návratu do Tripolisu zavražděn asasíny. Hraběnka Hodierna se musela navrátit do Tripolisu z Palestiny, kam se odebrala na menší dovolenou od manžela. Balduin jako nejbližší dospělý mužský příbuzný byl nyní ochráncem jak Antiochie, tak Tripolisu.¹⁰⁷

V muslimském táboře to pro Franky také nevypadalo příznivě. Unur, obávající se Nur ad-Dína a stojící o spojenectví s křižáky, ukončil v druhé polovině roku 1148 nepřátelské akce proti Jeruzalému. Jeho smrt v roce 1149 pak byla těžkou ranou. V Damašku nezbyl žádný silný vůdce a začalo postupné sblížování s Nur ad-Dínem, který posílil svoji pozici po smrti bratra Saif ad-Dína v Mosulu. Zde se stal vládcem jeho mladší bratr Qutb ad-Dín, který byl staršímu bratrovi příznivě nakloněn a podléhal jeho vlivu.

Hlavní událostí v Jeruzalémě se potom během roku 1152 stal konflikt, který vznikl mezi matkou a synem. Balduin, kterému nyní bylo 22 let, byl přesvědčen o tom, že matka by mu měla předat vládu.¹⁰⁸ Královna Melisenda se ovšem odmítala vzdát podílu na moci. Král požadoval svoji samostatnou korunovaci jako dospělého vládce, jeho matka trvala na společné ceremonii. Balduin se vymluvil a několik dní nato přinutil patriarchu Fulka z Angouleme (1146 - 1157), stoupence královny, aby ho spontánně korunoval v chrámu Božího hrobu. Královna, opírající svoji moc o konštábla Mannessa z Hierges, měla stále mnoho příznivců.¹⁰⁹ Balduin poté svolal Nejvyšší sněm, který měl rozhodnout jeho spor s matkou.

¹⁰⁷ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East*, str. 333

¹⁰⁸ Balduinův popis v dospělém věku nám ve velmi barvitě podobě zanechal Vilém z Tyru, králův současník. Považoval mladého panovníka za vzor křesťanského vládce (překlad autora): „...Byl vyšší než průměrný člověk, ale jeho končetiny byly tak dobře přizpůsobené výšce, že žádný rys nenarušoval harmonii celku. Jeho rysy byly úhledné a uhlazené, jeho pleť byla červená, důkaz vrozené síly[...]Jeho oči byly středně velké, spíše výrazné a jiskřivé. Měl rovné žluté vlasy a měl na tvářích a bradě plnovous. Byl poměrně statný, přesto nemohl být nazván tělnatým jako jeho bratr ani vyzáblým jako jeho matka[...]dobrovolně nabídl příležitost k tomu, aby s ním promluvil každý, kdo si to přál nebo s nímž se i jenom náhodně setkal. Pokud bylo požadována audience, nikdy ji neodmítl.“ v William of TYRE. *Historia rerum in patribus transmarinis gestarum*, kn. XVI, hl. I.

¹⁰⁹ Dle mého názoru Vilém z Tyru přisuzuje celé situaci mnohem menší závažnost než bylo skutečností. Rozdělením království na dva v podstatě nezávislé celky dochází k porušení jednoty království. Melisenda se totiž jednoznačně nedomnívala, že by vládu měla přenechat synovi a chová se skutečně jako vládnoucí královna. Z počátku má i mnohem větší množství příznivců než Balduin. Zlomovým okamžikem je pravděpodobně sňatek Mannessa z Hierges s ovdovělou Helvisou z Ramly. Tábor domácí šlechty, do určité míry vedený jejími třemi syny s Barisanem z Ibelinu, se tím cítil ohrožen od šlechtice, který z jejich pohledu teprve nedávno (1140) dorazil do Palestiny. Přechod Ibelinů k Balduinovi znamenal změnu v poměru sil.

Sněm rozdělil království na dvě části. Jih i s Jeruzalémem získala Melisenda, sever pak Balduin. Tato situace nemohla vzhledem k muslimskému nebezpečí vydržet dlouho. Balduin brzy žádal po matce vydání Jeruzaléma, a když Melisenda odmítla, vytáhl do boje. Podařilo se mu zajmout konštábla, který musel opustit zemi, a poté dobyl Nábulus. Melisenda, vidící bezvýchodnost svého postavení, ustoupila.¹¹⁰ Předala synovi hlavní město a uchýlila se do Nábulusu, kde žila až do své smrti v roce 1161. Je nutno ovšem podotknout, že v následujících letech se vztah matky se synem napravil, Melisenda často synovi radila v politických záležitostech, a když byl na válečných taženích, vykonávala funkci regentky.¹¹¹

¹¹⁰ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East*, str. 335.

¹¹¹ MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 137–139

2.4 Byzantská aliance a tažení proti Egyptu (1152–1174)

Po devíti letech spoluvlády s matkou se Balduin III. v roce 1152 stal samovládcem. Svoji vládu začal ve velkém stylu. Po dlouhá desetiletí byl Fátimovský chalífát v Egyptě neschopen podniknout proti křižákům rozhodnější akci. Po smrti chalífy al-Hafize v roce 1149 probíhal v Egyptě vnitřní konflikt. Mladý král se rozhodl situaci využít a dobýt poslední přístav na palestinském pobřeží, který nebyl v moci Jeruzaléma. 25. ledna roku 1153 oblehl Askalon a s ním k městu přitáhlo všechno vojsko, které království mohlo shromáždit. Po osm měsících útočily křesťanské oddíly na město, ale neúspěšně. Až 19. srpna se obránci, vyčerpaní dlouhým bojem, rozhodli kapitulovat. Muslimové opustili Askalon a Balduin III. vtáhl triumfálně do města. Jeho dobytí bylo bezesporu velkým úspěchem a přidalo k Jeruzalému perlu, která chyběla na jeho královské koruně. Balduin získal v křesťanstvu velkou prestiž. Nikdo nemohl tušit, že se jedná o velký zisk, ale zároveň o zisk poslední.¹¹²

Nicméně Nur ad-Dínovi se v roce 1154 podařil ještě větší úspěch. V Damašku rostla nespokojenost s místními vládci, jejímž důvodem bylo jejich přátelství s křesťany. Když se Nur ad-Dín v dubnu objevil před hradbami města, jeho stoupenci mu otevřeli brány a on se stal nezpochybnitelným pánem muslimské Sýrie. Až na několik drobných emirátů byla celá hranice křižáckých států na východě pod vládou jednoho muže.¹¹³ V následujících letech byl Nur ad-Dín zaměstnán na severu, a proto nedošlo k větším střetnutím až do roku 1157. Dalším důvodem bylo velké zemětřesení, jež zasáhlo Sýrii v roce 1156, a obě strany byly nuceny opravovat své pevnosti. V roce 1157 vytáhl Balduin proti Nur ad-Dínovi, který obléhal pevnost Banyas. Po příchodu krále se muslimové stáhli, ale pouze proto, aby křesťany napadli na zpáteční cestě. Křižáci byli poraženi a panovník jen o vlas unikl zajetí. Nur ad-Dín poté těžce onemocněl a to mu zabránilo využít svého vítězství k obsazení Banyasu.

Významné události se mezitím odehrávaly na severu. V roce 1153, po čtyřech letech vdovství, se kněžna Konstancie konečně provdala. Její volba padla na Reynalda z Chatillonu, jednoho z šlechticů, který po 2. křížové výpravě zůstal v Palestině.¹¹⁴ Král Balduin, šťastný, že se konečně zbaví odpovědnosti za Antiochii, se sňatkem vyslovil svůj souhlas. To ještě

¹¹² HROCH, Miroslav, HROCHOVÁ, Věra. *Křižáci ve svaté zemi*, str. 147–148.

¹¹³ COBB, Paul M. *The Race for Paradise: An Islamic History of the Crusades*, str. 142–146

¹¹⁴ Pravděpodobně zde byla promarněna šance na vyřešení vztahu mezi Byzancí a Antiochií. Kněžna vdova nicméně odmítla Jana Rogera, kandidáta, kterého navrhl císař Manuel. HARRIS, Jonathan. *Byzantium and the Crusades*, str 112.

netušil, jaké problémy s novým knížetem nastanou. Reynald po dohodě s císařem Manuelem vytáhl proti rebelujícím arménským knížatům, obsadil Alexandrettu, kde usadil Templáře, a po krátké kampani žádal slíbenou platbu. Když císař odmítl s tím, že Reynald svoji práci nedokončil, kníže se s ním rozešel a místo toho se spojil s Armény. V roce 1156 společně s nimi zaútočil na Kypr. K tomu, aby na podnik získal potřebný kapitál, mučil patriarchu Aimeryho. Král, hned jak se o tom dozvěděl, vyslal posly, aby vynutili prelátovo propuštění. Reynald patriarchu propustil a ten velice rychle odcestoval do Palestiny. Balduin, který se dozvěděl o Reynaldově plánu, byl zděšen. Poslal varování na Kypr, ale to přišlo pozdě. Ostrov žil dlouhé roky v míru a byl stranou válečných operací v regionu. Teď na něj ovšem přišla pohroma. Reynald se vylodil na ostrově, porazil jeho posádku a začal třítydenní plenění. Po jeho konci se Kypr podobal pustině. Obtěžkán kořistí a zajatci se kníže vrátil do Antiochie. Král i císař byli bez sebe hněvem.¹¹⁵ Reynald navíc Balduinovi překazil jeho záměr vytvořit následujícího roku nové knížectví v okolí Shaizaru, kdy z důvodu jeho nekooperace celý projekt padl. Králi se pouze podařilo dobýt pevnost Harenc.

V roce 1157 Balduin vyslal posly do Konstantinopole, kde císaře požádal o nevěstu z rodu Komnénovců. Manuel vybral svojí neteř Theodoru, která odcestovala do Palestiny, kde se v září roku 1158 odehrála velkolepá královská svatba. Jelikož jeruzalémský patriarcha nedávno zemřel a jeho nástupce Amalrich z Nesle ještě nebyl potvrzen ve funkci, snoubence oddal Aimery z Limoges.

V roce 1158 se Balduinovi podařilo překvapit Nur ad-Dínovo vojsko a ušetřit mu porážku u vesnice Butaiha.¹¹⁶ Vládce Damašku poté požádal krále o příměří, které král přijal a na jižní hranici zavládl na několik let mír. To přišlo Balduinovi vhod, neboť na severu bylo opět potřeba jeho pozornosti. Na podzim roku 1158 se císař Manuel vydal na válečné tažení do Sýrie. Jeho vojsko obsadilo všechna ztracená města v Kilíkii a prezimovalo zde. Reynaldovi bylo jasné, že císařské armádě vzdorovat nemůže. Proto poníženě přišel do byzantského tábora a prosil o odpuštění. Po dlouhých minutách, kdy před císařem klečel na zemi v kajícím rouše, mu bylo odpuštěno.¹¹⁷ Balduin, který mezitím dorazil do Antiochie, požádal o setkání. To proběhlo v přátelské náladě a oba panovníci diskutovali o možnostech dalšího spojení. Po Manuelově vstupu do Antiochie v dubnu roku 1159 se rozpoutal

¹¹⁵ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East*, str. 347–348.

¹¹⁶ DUGGAN, Alfred. *Křižácké výpravy*, str. 108–109.

¹¹⁷ HARRIS, Jonathan. *Byzantium and the Crusades*, str. 114.

kolotoč zábav, který pokračoval po celých 8 dní, co císař pobýval ve městě.¹¹⁸ Byzantská armáda se poté vydala směrem k Sýrii, kde už na ni čekali vyslanci Nur ad-Dína s návrhem na mírovou smlouvu a spojení proti Seldžukům. To byl pravděpodobně celou dobu Manuelův záměr, neboť sultanát v Ikoniu představoval pro Byzance mnohem větší hrozbu než vládce Aleppa a Damašku. Správnost jeho úsudku dokázala zimní kampaň na přelomu let 1159/1160, kdy se mu s Nur ad-Dínovou pomocí podařilo porazit Turky na hlavu a uzavřít velice výhodnou mírovou smlouvu. Nicméně jeho dohoda s muslimy byla u Franků brána jako zrada společné věci a císařově pověsti u nich rozhodně neprospěla.¹¹⁹

Roku 1161 byl Reynald z Chatillonu na jedné ze svých loupeživých výprav zajat Nur ad-Dínovým bratrem Majd ad-Dínem. Jelikož nikomu příliš nechyběl, strávil v muslimském zajetí příštích 15 let. Balduin byl opět nucen řešit vládu nad Antiochií. Vládcem města prohlásil Bohemonda III. pod dohledem patriarchy Aimeryho, což s velkou nelibostí nesla kněžna Konstancie. Obávaje se, aby vliv Byzance v knížectví ještě nevzrostl, nabídl císaři, který se v Zámorí sháněl po nevěstě, Melisendu z Tripolisu. Uzavření sňatku bylo na spadnutí, ale císař dal nakonec přednost její sestřenici Marii Antiochijské.¹²⁰ Balduin, který po dlouhém vyjednávání očekával, že Manuel se ožení s Melisendou, byl rozezlen. Avšak byzantské spojení bylo příliš cenné na to, aby ho mohl opustit. Nebohá Melisenda poté vstoupila do kláštera. Její jmenovkyně a teta, královna vdova, zemřela v létě roku 1162. Málodko tehdy tušil, že syn ji bude velice rychle následovat. Při návratu z Antiochie v Tripolisu náhle onemocněl, a když cítil, že umírá, nechal se odnést do Bejrútu, aby zemřel na půdě svého království. Skonal 10. února roku 1163.

Jeho pohřební průvod, který putoval do Jeruzaléma, byl obklopen davy poddaných, kteří se přišli naposledy rozloučit s mladým králem. Díky svému osobnímu šarmu, vzdělání a nesporným válečnickým a diplomatickým schopnostem byl velmi oblíbeným panovníkem. Jelikož s manželkou Theodorou neměl potomky, jeho nástupcem se stal hrabě z Jaffy a Askalonu, mladší syn královny Melisendy, Amalrich I.

Otázka, zda se Amalrich může stát králem, nebyla zpočátku tak jednoznačná. Králova manželka Agnes z Courtenay, dcera Joscelina II. z Edessy, byla totiž před svým svazkem s králem vdaná za předního šlechtice Huga z Ibelinu. Po zkušenostech s komplikovaným manželstvím Balduina I. nebyla většina šlechty ochotna králi tolerovat dvojí manželství a

¹¹⁸ MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 141

¹¹⁹ HARRIS, Jonathan. *Byzantium and the Crusades*, str 113

¹²⁰ Na druhou stranu tím byl upevněn zlepšující se vztah mezi císařem a Antiochií. HARRIS, Jonathan. *Byzantium and the Crusades*, str 114.

navíc s manželkou jednoho z nich. Situace se nakonec vyřešila rozvodem, ale Amalrichovy děti, které měl s Agnes, byly uznány za legitimní.¹²¹ Nový král se od svého bratra výrazně odlišoval.¹²² Zatímco Balduin miloval společnost a zábavy, Amalrich byl spíše uzavřeným člověkem, který se vyžíval v aférách s dámami ode dvora.¹²³ To, že postrádal auru svého bratra, mu ovšem nebránilo být velkým politikem. Jeho snahu získat pro správu země finance jakýmkoliv způsobem si pak jeho současníci vykládali jako lakotu.

V otázce vnitřních poměrů království byl Amalrich velkým organizátorem. Do jeho vlády je datován důležitý zákon *Assise sur la Ligece*, který ukládal nižší šlechtě povinnost složit panovníkovi hold, čímž ji vázal přímo na osobu krále. Byl znám svým přísným postojem vůči rytířským řádům a velmi nelibě nesl jejich podřízenost pouze papeži.

Amalrichova zahraniční politika byla ovlivněna stavem Fátimovského chalífátu v Egyptě, který procházel hlubokou vnitřní krizí. Plány na tažení do Egypta existovaly již za vlády jeho bratra, byl to ovšem Amalrich, kdo se je pokusil uskutečnit.¹²⁴ Bohatá země, skrz kterou proudil mezinárodní obchod, a zároveň stíhaná vnitřní nestabilitou, byla velkým lákadlem.¹²⁵ Během 12. století se egyptští chalífové stali pouhými loutkami svých vezírů. Jeruzalémský král ale nebyl jediným mocnářem, který toužil obsadit Egypt. Nur ad-Dín, toužící po sjednocení svých držav se zemí na Nilu a vytvoření velké muslimské říše, se také chystal na tažení. Šávar, vezír vypuzený z Egypta v roce 1163, ho totiž požádal o pomoc. Nur ad-Dínův generál Širkúh vytáhl ze Sýrie a poté, co se mu podařilo dosadit Šávara zpět na pozici vezíra, se s ním dostal do konfliktu. Šávar teď naopak pozval Amalricha, aby mu pomohl proti kurdskému generálovi. Král se nenechal dvakrát pobízet a roku 1164 obklíčil

¹²¹ TYERMAN, Christopher. *God's war: a new history of the Crusades*, str. 209.

¹²² Amalricha nám popsal Vilém z Tyru, který patřil mezi jeho osobní rádce a s králem se znal velice dobře. „Měl v řeči nepatrnou překážku, ale nikoliv tak závažnou, aby se dala považovat za vadu, ale postačující k tomu, aby se stal neschopným rychlé výmluvnosti. Byl mnohem lepší při rozmluvě než v plynulé nebo ozdobné řeči[...]měl jiskrné oči střední velikosti; Jeho nos byl orlí, podobně jako u jeho bratra; Jeho vlasy byly světlé a z čela se mu trochu zvedly. Tvář a bradu mu pokrývaly krásné a plné vousy. Bylo jeho zvykem se smát tak nestřídmě, až se jeho celé tělo otřásalo[...]byl příliš tělnatý, s prsy jako žena....“ Zvláštní pozornost věnoval jeho znalostem jeruzalémského práva: „Byl dobře obeznámený se zákony, kterými se řídí království - ve skutečnosti nebyl v tomto ohledu nikým jiným překonán.“ v William of TYRE. *Historia rerum in patribus transmarinis gestarum*, kn. XIX, hl. II.

¹²³ „...říká se, že se naplno a bez rozpaků ponořil do hříchů těla a že sváděl vdané ženy...“ v William of TYRE. *Historia rerum in patribus transmarinis gestarum*, kn. XIX, hl. II.

¹²⁴ MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 144–145.

¹²⁵ DUGGAN, Alfred. *Křížácké výpravy*, str. 110.

Širkúha v pevnosti Bilbajs. Núr ad-Dín zaútočil na severní křesťanské státy, aby donutil křižáky ke stažení z Egypta. V bitvě, která se rozpoutala u pohraničního hradu Artah, se mu podařilo zničit vojsko Antiochie a Tripolisu společně s jejich arménskými spojenci. Bohemond III. a Raymond III. z Tripolisu padli do zajetí. Vládce Antiochie byl velice brzo propuštěn, většinu výkupného zaplatil jeho švagr, císař Manuel. To Raymond strávil v Aleppu dalších 9 let. Nur ad-Dín skutečně uspěl, král byl nucen opustit Egypt a následován Širkúhem od táhl zpět do Palestiny. Další výprava k Nilu přišla v roce 1167. Širkúh společně se synovcem Saladinem obsadil pevnosti na středním toku řeky, zatímco Amalrich se v Káhiře spojil s vezírem Šávarem, vyrazil na jih a v bitvě u Minje byl poražen. Širkúh se poté pokusil obsadit Alexandrii, ale byl v ní obležen. Po příměří jak křižáci, tak Syřané opustili Egypt. Přátelství se Šávarem bylo stvrzeno franskou posádkou v Alexandrii.¹²⁶

Po návratu krále Amalricha do Jeruzaléma došlo k jednáním majícím za cíl ujednání spojenectví s Byzancí. Úspěšně byla ukončena v roce 1168 a byzantská pomoc při dalším tažení do Egypta byla zajištěna. Již v srpnu 1167 král pojal za manželku císařovu praneteř Marii. Křižáci nicméně nebyli ochotni čekat na svého nového spojence. V říjnu 1168 vyrazili do Egypta na vlastní pěst. To se ukázalo jako katastrofální rozhodnutí. Po masakrech egyptských obyvatel v Bilbajsu¹²⁷ a na dalších místech se místní populace odvrátila od křesťanů. Širkúh, kterého Nur ad-Dín vyslal na pomoc, vtáhl vítězoslavně do Káhiry. Amalrichovi nezbylo nic jiného, než se v lednu roku 1169 stáhnout.¹²⁸

V Egyptě se tím připravila pozice pro dalšího velkého vůdce islámu. Šávar byl velice rychle popraven Širkúhem, který ale v březnu roku 1169 také zemřel. Místo vezíra zaujal jeho mladý synovec Saladin. Hned v říjnu byl nucen čelit další invazi. Amalrich ve spojení s Byzancí oblehl pevnost Damiettu u ústí delty Nilu. Do prosince bylo jasné, že výprava skončí fiaskem. Damiettu se obsadit nepodařilo, a zatímco docházely zásoby, Egyptané zatarasili řeku a donutili tím spojence k ústupu. Saladin byl pánem Egypta.

Neshody s Manuelem, vyplývající z neúspěchu, se podařilo překonat, neboť oběma panovníkům bylo jasné, že ovládnutí Egypta Saladinem vytváří pro křesťany komplikovanou situaci. V roce 1171 Amalrich dokonce k velkému rozladění svých baronů navštívil císaře v

¹²⁶ MAALOUF, Amin. *The Crusades through Arab Eyes*, str. 169–175

¹²⁷ COBB, Paul M. *The Race for Paradise: An Islamic History of the Crusades*, str. 163.

¹²⁸ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East*, str. 383

Konstantinopoli.¹²⁹

Sblížení s Byzancí bylo nezbytné z mnoha důvodů. Kromě vojenské aliance proti Egyptu znamenalo také zajištění pozice království, neboť podpora ze západní Evropy v období po 2. křížové výpravě výrazně ochabla. Amalrichovo poselstvo v té době shánělo bez větších úspěchů posily na západě. Větší vliv na obranu Svaté země tak získávaly rytířské řády, jejichž členové vytrvale proudili do Palestiny. Amalrich nebyl z této situace příliš nadšený, řády byly mimo jeho kontrolu. Velmistři byli totiž podřízeni pouze papeži. I přesto Amalrich řádům věnoval rozsáhlé pozemky a do jejich správy předal mnoho významných pevností království (Safed, Belvoir, Tortosa, Buquia).

Saladin se během let 1169 – 1174 stále více rozcházel s Nur ad-Dínem. Dával jasně najevo, že nehodlá Egyptu vládnout jako loutka Zengího syna. Byl za to dokonce ostře kritizován svým otcem Ajjúbem, věrným Nur ad-Dínovým generálem. V roce 1171 po smrti al-Adida nedovolil nastolení nového chalífy a zbylé fátimovské prince uzavřel do paláce, kde je držel v přepychovém zajetí. Fátimovský chalífát v Egyptě skončil.¹³⁰ Saladinovi se poměrně snadno podařilo navrátit do země sunnitský islám.¹³¹ Než mohl konflikt s Nur ad-Dínem přerůst do otevřené války, vládce Sýrie zemřel roku 1174. Stejně jako jeho otec Zengí i on byl velkým protivníkem Jeruzalémských králů. Jeho vizi sjednoceného islámského světa převzal Saladin, aby ji za pár let také uskutečnil.

Jen několik měsíců poté, 11. července 1174, zemřel neočekávaně i král Amalrich I. V době po Nur ad-Dínově skonu se snažil vytěžít ze situace co nejvíce, neboť o regentství nad

¹²⁹ Byl jediným Jeruzalémským králem, který tak učinil. Amalrich svou diplomatickou aktivitou rozhodně nezůstával ve stínu svého zesnulého bratra. K jednáním s Manuelem viz HARRIS, Jonathan. *Byzantium and the Crusades*, str 116.

¹³⁰ Zde Vilém z Tyru chválí Saladinův charakter, byť s určitými výtkami, nicméně se dopouští omylu ve věci zavraždění chalífy a jeho příbuzných (překlad autora): „Širkúhovým nástupcem se stal Saladin, syn jeho bratra Najm-ad-Dína. Saladin byl velmi inteligentní muž. Byl odvážný ve válce a neobvykle velkorysý. První znamení jaká bude jeho vláda, přišlo, když navštívil svého pána, chalífu, aby mu složil obvyklý vazalský slib. Říká se, že když vstoupil, srazil chalífu na zem hůlkou, kterou držel v ruce, a zabil ho. Pak rozkázal popravit všechny chalífovy děti, aby nebyl nikomu podřízený, ale mohl vládnout jak chalífa a sultán. Obával se, protože Turci byli nenáviděni egyptským lidem, že když by někdy šel navštívit chalífu, chalífa by mohl nařídít, aby byl zavražděn. Proto předvídal chalífovy záměry a zavraždil nevěřícího chalífu, který, jak se říká, pro něj připravoval ten samý osud. Když byl chalífa mrtvý, zmocnil se Saladin královského bohatství, pokladny a veškerého vybavení jeho domu. Saladin se svou nadměrnou štědrostí dal vše svým vojákům, takže během několika dní byly všechny truhly vyprázdněny a on byl nucen půjčit si peníze. Tak se dostal do dluhů...“ v William of TYRE. *Historia rerum in patribus transmarinis gestarum*, kn.XX., hl.XII.

¹³¹ PARTNER, Peter. *Bůh válek*. Praha: BB art, 2003, str. 118.

novým vládcem Malikem as-Salihem Ismailem se strhl spor mezi muslimskými veliteli. Amalrich táhl na Banyas, který se chystal dobýt. Již cestou se u něj projevovaly známky nemoci. Možná i proto přijal nabídku, která mu byla učiněna z Damašku. Získal velké množství peněz, propuštění zajatců a spojení nové vlády proti Saladinovi. Při návratu se jeho nemoc zhoršila a ani přivolaní lékaři již nedokázali králi pomoci. S Amalrichem odešel poslední z králů Jeruzaléma, který byl plně schopen svoji vůli vštípit jak domácím baronům, ostatním křižáckým vládcům, tak i okolním panovníkům.¹³² Zanechal po sobě královnu vdovu Marii, dceru Isabelu, která z tohoto manželství vzešla, a také Balduina a Sibyllu, potomky počaté s Agnes z Courtenay.

¹³² HROCH, Miroslav, HROCHOVÁ, Věra. *Křižáci ve svaté zemi*, str. 158.

2.4 Malomocný král a muslimská jednota (1174-1185)

Králem se stal Amalrichův jediný syn Balduin IV. Ještě v dětském věku u něj jeho vychovatel¹³³ Vilém z Tyru objevil zákeřnou nemoc. Lékaři obavy rodiny potvrdili.¹³⁴ Následník trůnu byl malomocný.¹³⁵ Pravda o jeho stavu byla pravděpodobně držena v tajnosti. Zůstává otázkou, proč si po Amalrichově smrti baroni vybrali nemocného a nedospělého třináctiletého krále. Je možné, že nemoc se u něj ještě výrazně neprojevila před dosažením plnoletosti v roce 1176. Je nutno podotknout, že těžce zkoušený panovník se pokoušel dostat svému úkolu se vší energií, která mu zbývala. Ale okolnosti té doby by byly zkouškou i pro dospělého a zkušeného muže. Jeho vláda byla navíc nejdříve z důvodu neplnoletosti a později v obdobích, kdy mu nemoc nedovolovala vládnout, často přerušována úseky, kdy za něj vládl někdo jiný.

Po jeho korunovaci 15. července 1174 se správy království nejdříve chopil senešal Miles z Plancy, právem své ženy pán Zajordánska. Raymond III. z Tripolisu, syn královny pratety Hodierny, jako nejbližší králův mužský příbuzný s tím ale nesouhlasil a před

¹³³ Vilém z Tyru se stal královým vychovatelem pravděpodobně v roce 1170. Sám k tomu píše: „*Zatímco byl Balduin ještě chlapcem, ve věku devíti let, svěřil ho král Amalrich do mé péče, neboť jsem byl arciděkanem v Tyru, abych ho vyučil ve svobodných uměních. Protože byl v mojí péči, věnoval jsem mu neustále pozornost vhodnou pro královského syna a pečlivě ho vyučil v literatuře a také jsem formoval jeho charakter.*“ v William of TYRE. *Historia rerum in patribus transmarinis gestarum*, kn. XXI., hl. I.

¹³⁴ Z popisu z pera Viléma z Tyru je zcela jasně znát jeho smutek v okamžiku, kdy se jeho obavy ohledně následníka potvrdily (překlad autora): „*Tak se stalo jednou, když si hrál s ostatními urozenými chlapci, že začali škrábat jeden druhého nehty do rukou i do paží, jak to chlapci při hře dělávají. Jiní přemáhali bolest křikem, ale přestože ho ostatní nešetřili, Balduin snášel bolest úplně netečně, jako by ani nic nepocíťoval. Když se to opakovalo po několikáté, přišli mi to sdělit. Nejdříve sem byl toho názoru, že je tak odolný, a ne že nemá cit. Poté jsem ho zavolaal a zeptal se ho, co se stalo. Nakonec přiznal, že polovina jeho pravé ruky a paže je necitlivá, takže necítil píchání, ani prudkou bolest. Začal jsem mít pochybnosti když jsem si vzpomněl na slova jednoho moudrého muže: 'Je jisté, že znecitlivěná končetina je daleko od zdraví a že necítí nebezpečí nemoci.'* [Hippokratés] *Všechno jsem pověděl jeho otcí. Radil se s lékaři, předepsali opětovné léky, masti a otravné jedy, zkoušejíce jeho kondici, ale marně. Byl to začátek nevyléčitelné nemoci, jak jsme později vyrozuměli z postupu času a jasnějších pozorování. Mé oči se plní slzami, kdykoliv o tom hovořím. Jak dosahoval dospělosti, ukázalo se, že strašlivě trpí od této hrozné nemoci, lepry. Každým dnem se choroba zhoršovala. Nejvíce byly postiženy končetiny a tvář, takže srdce jeho věrných byla zachváčena soucitem kdykoliv na něj pohlédli.*“ v William of TYRE. *Historia rerum in patribus transmarinis gestarum*, kn. XXI., hl. I.

¹³⁵ TYERMAN, Christopher. *God's war: a new history of the Crusades*, str. 210–211

Nejvyšším sněmem žádal o svěřeni regentství. I vzhledem k tomu, že byl díky své manželce, pánem Galileje, a tudíž jedním z mocných baronů království. Regentství mu bylo přisouzeno a Miles z Plancy byl nucen přenechat mu dohled nad králem. Jeho vražda nedlouho poté komplikovanou situaci vyřešila definitivně.¹³⁶ Na Raymonda čekaly těžké úkoly. Již v listopadu 1174 vstoupil Saladin, nedávno jmenovaný sultánem, do Damašku, který připojil ke svému panství. Jeho tažení na Aleppo v roce 1175 se ovšem minulo účinkem, i když obsadil emiráty Hama a Homs.¹³⁷ Franská panství v Palestině začala být nebezpečně obklíčována jeho državami. Kolem Raymonda se postupně utvořila skupina nepřející si konflikt se Saladinem a hledající mírové řešení. Byla složena povětšinou z palestinských baronů a také rytířů řádu johanitů. Mezi hlavní představitele patřili bratři Balian a Balduin z Ibelinu, Humfrey II. z Toronu, Reynald ze Sidonu a také vzdělaný kancléř Vilém, autor proslulé kroniky, arcibiskup z Tyru a tvůrce zahraniční politiky. Jejich pozice byla posílena sňatkem Baliana s královnou vdovou Marií. Druhé uskupení, v pramenech a historických pracích často nazývané „dvorskou stranou“, spojovalo většinou nově příchozí z Evropy a templáře. Ti toužili po útoku na muslimy a upevnění království pomocí expanze. Mezi významné osobnosti řazené k této skupině patří královna matka Agnes z Courtenay, její bratr Joscelin III. z Edessy, Reynald z Chatillonu, v roce 1176 propuštěný ze zajetí a po sňatku se Stefanií z Milly pán Zajordánska, arcibiskup (od roku 1180 patriarcha) Heraclius z Caesareje a bratři Amaury a Guy z Lusignan. Mladý král o těchto konfliktech věděl a snažil se rozepře zmírňovat, avšak poté, co ke dvoru povolal v roce 1176 svou matku, se stále více dostával pod její vliv podobně jako jeho sestra a vzhledem ke králově neschopnosti zplodit syna dědička Sibylla. Bylo zřejmé, že se musí provdat. Její bratr jí za manžela vybral Viléma z Montferratu. Svatba proběhla na podzim roku 1176, ale Vilém na jaře roku 1177, ve kterém skončilo Raymondovo regentství, onemocněl a zemřel. Na konci léta pak Sibylla porodila dědice trůnu Balduina z Montferratu, ale bylo jasné, že v jeho případě bude opět nutné zvolit regenta.

Katastrofou pro křesťanská panství byly události v Anatolii. V roce 1176 se císař Manuel vydal se svou armádou na tažení proti Seldžukům a jeho armáda byla naprosto zničena. Rovnováha budovaná Byzancí tím skončila, Jeruzalém přišel o jediného významného spojence. Ztráta byla o to horší, že království nemohlo doufat ve výrazné posily ze západní Evropy. Byzantská říše přišla o své velmocenské postavení a upadla do hluboké krize, která se ještě prohloubila po Manuelově smrti v roce 1180. Vláda regentky Marie Antiochijské ve

¹³⁶ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East*, str. 404–405.

¹³⁷ MAALOUF, Amin. *The Crusades through Arab Eyes*, str. 181–182.

jménu nezletilého Alexia (1180 – 1183) byla nepopulární a vedla k několika lidovým převratům, při kterých přišla o život nejenom ona a její syn, ale také velké množství latinů usídlených v Konstantinopoli. Nový císař Andronikos (1183 – 1185) nastolil politiku mnohem smířlivější vůči muslimům. Z více než dvacet let trvajícího spojení nic nezbylo.¹³⁸

Saladinovým primárním cílem bylo sjednotit muslimy v Egyptě a Sýrii pod svou vládou. Aleppo a Mosul stále nebyly v jeho rukou. V roce 1176 porazil armádu Zengiovců nedaleko Aleppa, avšak město se mu obsadit nepodařilo. V roce 1177 se Saladin přece jenom pokusil zaútočit na křižáky, nicméně jeho armáda byla u hradu Montgisard překvapena mladým králem, který ji zcela rozprášíl. V roce 1179 naopak Saladin porazil královské síly u Jakobova Brodu, kde se mu podařilo krále skoro zajmout.¹³⁹ Po těchto konfliktech Balduin požádal Saladina o příměří na dva roky, které bylo uzavřeno v květnu roku 1180.

Pokus o provdání princezny Sibylly za Balduina z Ibelinu ztroskotat a jejím novým manželem se stal v roce 1180 Guy z Lusignan. Balduinovo ponížení těžce urazilo Ibeliny. „Dvorská strana“¹⁴⁰ postupně přebírala moc. Jejím pevným stoupencem byl nový patriarcha Heraclius (1180 – 1190/91). Bylo zřejmé, že s postupem královny nemoci stále více propadá vlivu své matky. Reynald z Chatillon porušil příměří se Saladinem a roku 1182 se rozpoutal konflikt, který skončil nerozhodnou bitvou pod hradem Belvoir. Reynald pokračoval ve svých loupežných výpravách a napadl dokonce poutníky cestující do Mekky. Saladin přísahal, že mu nikdy neodpustí. Avšak Saladinova pozornost byla zaměřena jinam. Po konfliktech vyvolaných spory mezi Zengiovcí se zmocnil roku 1183 Aleppa.¹⁴¹

V roce 1182 začínalo být jasné, že král není schopen vládnout. Již se nemohl pohybovat a postupně ztrácel zrak.¹⁴² Jmenoval tedy svým regentem švagra Guye z Lusignan, což bylo rozhodnutí, které většinu baronů nepotěšilo. Když se poté Guy v roce 1183 neukázal jako schopný velitel vojska a navíc krále osobně urazil, Balduin svolal Nejvyšší sněm království, zbavil Guye regentství a svým dědicem prohlásil svého synovce Balduina z Montferratu. Guy odešel na svá panství a rozmlúška mezi ním a králem dosáhla vrcholu. V téže roce se také konala na hradě Keraku svatba jeho sestry Isabely s

¹³⁸ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East*, str. 426–429

¹³⁹ COBB, Paul M. *The Race for Paradise: An Islamic History of the Crusades*, str. 167.

¹⁴⁰ Mayer předkládá, že podle Edburyho mohla „dvorská strana“ vzniknout až v souvislosti se sňatkem Sibylly a Guye. MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 155–156.

¹⁴¹ MAALOUF, Amin. *The Crusades through Arab Eyes*, str. 184.

¹⁴² MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 158.

Humfreyem z Toronu. Saladin, toužící potrestat Reynalda, který svatbu pořádal, hrad oblehl. Pouze včasný příchod krále zachránil situaci.¹⁴³

Balduinovi bylo jasné, že dlouho již žít nebude. Povolal Raymonda z Tripolisu a na začátku roku 1185 veřejně vyhlásil svou poslední vůli. Jeho synovec Balduin byl korunován, baroni království přísahali dodržet královu vůli a Raymond souhlasil s regentstvím.¹⁴⁴ Na jaře téhož roku král své nemoci podlehl.

¹⁴³ TYERMAN, Christopher. *God's war: a new history of the Crusades*, str. 210– 211.

¹⁴⁴ Tyto události nám popisuje muslimský kronikář Ibn al-Athír: „*Pak zemřel franský král v Sýrii, který trpěl leprou a který odkázal království synovi své sestry, jenž byl ještě v dětském věku, a za poručníka mu určil hraběte z Tripolisu. Ten se tedy ujal faktické vlády v království, neboť v tom čase mezi Franky nebyl vznešenější, statečnější a rozvážnější baron. Navíc vzhledem k onomu dítěti doufal, že se stane králem.*“ v GABRIELI, Francesco. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, str. 120.

2.5 Nástupnická krize a bitva u Hattínu (1185–1187)

Balduin V. (1185 – 1186) se stal králem. Raymond v souladu s přáním Nejvyššího sněmu požádal Saladina o čtyřleté příměří. Ten souhlasil, neboť potřeboval mít volné ruce v Mosulu, který konečně v roce 1185 připojil ke svému sultanátu a stal se vládcem všech muslimů od Egypta po Sýrii. Mladý král zemřel v srpnu roku 1186 a Raymond byl lstí vylákán z Jeruzaléma, kde se v jeho nepřítomnosti konala korunovace královny Sibylly, která si poté za spoluvládce vybrala svého manžela. Raymond a jeho spojenci uvažovali o prohlášení Isabely a jejího manžela za královnu a krále, ale po úprku mladého Humfreye, který si nepřál být panovníkem, jim nezbyvalo nic jiného než přiznat porážku. Nicméně Raymond následujícího roku povstal proti králi a pouze větší nebezpečí zastavilo jejich spor.

Reynald opět porušil příměří a přepadal muslimské karavany.¹⁴⁵ Když Saladin v rámci příměří požadoval kompenzaci a té se mu nedostalo, nezbylo mu nic jiného než válčit. Po válečné poradě, kde se král téměř okamžitě nechal přesvědčit o nezbytnosti silou zastavit Saladinův postup. V červenci 1187 vyrazilo královské vojsko proti Saladinovi, který se pokoušel obsadit Tiberiadu.

Křesťanská armáda se utábořila v Seforii v zajištěné pozici. 3. července se pak vydala na pochod, neustále napadána muslimskou jízdou. Příchod noci donutil křesťanské vojsko rozložit tábor nedaleko Hattínu¹⁴⁶, a to na velice nevhodném místě zcela bez zásob pitné vody. Když se ráno křižáci probudili, byli již kompletně obklopeni muslimským vojskem. Saladinovi vojáci založili oheň v suchých křovinách po okolí a dým se valil křesťanům do očí. Lehká muslimská jízda zasypávala rytíře deštěm šípů. Raymond z Tripolisu vedl pokus o průlom stejně jako po něm Balian z Ibelinu a po úspěšném úniku se tak stali jedinými, kterým se podařilo z bitvy uprchnout. Armáda jeruzalémského království přestala existovat.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Reynaldovu pověst mezi muslimy skvěle vystihuje Ibn al- Athír: „*Kníže Arnát, pán v al-Karaku, byl jedním z největších a nejpupnějších franských baronů. Zároveň byl divokým nepřítelem muslimů a škodil jim kde mohl.[...]Proto Saladin přísahal, že ho zabije, jakmile ho dostane do své moci.*” v GABRIELI, Francesco. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, str. 120.

¹⁴⁶ Pro prameny ohledně bitvy u Hattínu viz ERNOUL. *Estoire d'Eracles*. v EDBURY, Peter. *Conquest of Jerusalem and the Third Crusade: Sources in Translation*. Ashgate: 1996 nebo MUNKÍZ, Usáma ibn. *Kniha zkušeností arabského bojovníka s křižáky*. Praha: Academia, 2009.

¹⁴⁷ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East*, str. 458–459.

Saladin získal nezměrnou kořist, včetně dřeva Svatého kříže.¹⁴⁸ Nejdůležitější ovšem bylo, kolik významných mužů se mu podařilo zajmout: krále Guye z Lusignan, jeho bratra konštábla království Amalricha, velmistra templářů Gerarda z Ridefortu a mnohé další barony a rytíře. K zajatcům se Saladin jako vždy choval čestně a velkoryse.¹⁴⁹ Osobně popravil pouze Reynalda z Chatillonu.¹⁵⁰ Stejný osud pak měli i zajatí bratři rytířských řádů.

Saladin poté zahájil tažení proti městům a pevnostem Jeruzalémského království. Tiberiada, Akkon, Jaffa, Nábulus, Bejrút, Sidón a mnohá další se mu podvolila bez boje.¹⁵¹ Balian z Ibelinu se pokoušel bránit Svaté město, ale bez naděje na posily po urputném boji souhlasil s finanční kompenzací pro Saladina a následným volným odchodem křesťanského obyvatelstva. 2. července 1187 vstoupil Saladin vítězně do Jeruzaléma.¹⁵² Pouze hrady Beaufort, Chastel Blanc, Marqab, Tortosa a Krak des Chevaliers a města Antiochie, Tripolis a Tyros se podařilo ubránit před obsazením.

Bitva na Hattínu znamenala konec jedné etapy království. Celá jeho struktura byla zničena, jeho lidské zdroje vyčerpány a většina území obsazena. V následujících letech se pak s pomocí vůdců 3. křížové výpravy podařilo prodloužit existenci křížáckých států o dalších sto let. Království již pak nikdy nenavázalo na předcházející epochu a bylo přežívajícím státním útvarům odkázaným na milost svým muslimským sousedům a případné pomoci ze západní Evropy. Bitva také znamenala obnovení křížáckého hnutí v Evropě, kde až pád Svatého města upozornil na to, jak strašně křehká byla panství založená za velkého dobrodružství 1. křížové výpravy.

¹⁴⁸ O významu Svatého kříže pro křesťany se rozepisuje ve své kronice Imád-ad-Dín: „Ztráta toho kříže pro ně byla větší katastrofou než ztráta krále. Byla to největší rána, již v té bitvě utrpěli. Kříž byl nenahraditelný a kromě něj neměli jiný cíl. Bylo jim předepsáno, aby jej uctívali jako boha, a tak před ním padali v prach.“ v GABRIELI, Francesco. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, str. 137.

¹⁴⁹ K obrazu Saladina jako svatého válečníka islámu viz PAUL, Nicholas, YEAGER, Suzanne. *Remembering the crusades: Myth, Image and Identity*. Baltimore: The John Hopkins University Press, 2012, str. 197–214.

¹⁵⁰ MAALOUF, Amin. *The Crusades through Arab Eyes*, str. 193–194.

¹⁵¹ OLDENBOURG, Zoé. *The Crusades*, str. 425.

¹⁵² COBB, Paul M. *The Race for Paradise: An Islamic History of the Crusades*, str. 184–196.

3. Jeruzalémské království

3.1 Rozloha království

Jeruzalémské království v průběhu své existence mezi roky 1099–1187 často měnilo svou územní rozlohu. Vzhledem k prakticky permanentnímu válečnému stavu se vlastnictví hraničních hradů, pevností a měst přesouvalo od křesťanů k muslimům a naopak, je tedy obtížné stanovit přesné hranice.

Území, která v rámci 1. křížové výpravy vydobyl Godefroi z Bouillonu, sestávala pouze z Jeruzaléma, Jaffy, Lyddy, Ramlehu, Betléma a Hebronu. Tankred připojil Galileju s Tiberiádou v rámci svých tažení. Největší rozšíření přišlo za vlády Balduina I. Již roku 1100 byla připojena Haifa, v následujícím roce Arsuf a Caesarea. V roce 1104 král dobyl nejdůležitější město na palestinském pobřeží, Akkon. Během roku 1110 si podmanil Bejrút a Sidon. V roce 1115 podnikl výpravu k Rudému moři a království rozšířil o Zajordánsko. Za vlády jeho nástupce Balduina II. se pak podařilo obsadit Tyros¹⁵³, což byl poslední velký úspěch a územní zisk až do roku 1153, kdy jeho vnuk Balduin III. dobyl poslední egyptské město na pobřeží Askalon.¹⁵⁴ Jeruzalémské království tak získalo podobu ne až tak rozdílnou od dnešního státu Izrael, byť se táhlo po pobřeží více na sever a jeho součástí byla území dnešního Jordánska. Bylo zabezpečeno hradní soustavou budovanou již od počátku panovníky jako jeden ze způsobů, jak zemi kontrolovat a bránit. Mezi nejvýznamnější pevnosti patřily například Safed, Kerak, Montréal, Belvoir, Beaufort, Ile de Graye, Blanchegarde a mnohé další.¹⁵⁵

Počáteční křesťanské panství vzniklé za vlády Godefroie de Bouillon rozhodně nebylo celistvým územím, bylo potřeba ho dále rozšířit. Směry další expanze pak byly určeny především potřebami království. Pro přísun dalších posil z Evropy bylo nezbytné získat přístavy na pobřeží, především Akkon. Obsazení těchto měst se stalo hlavním cílem snah Balduina I. o rozšíření království. Kromě nutnosti získat spojení se zázemím si také uvědomoval, že posádky těchto měst, posilované po moři z Egypta mohou operovat v týle v

¹⁵³ BRIDGE, Antony. *Křížové výpravy*, str. 104.

¹⁵⁴ Viz Kap. 2..

¹⁵⁵ Některé z těchto pevností byly přímo v rukou panovníka, o další se starala šlechta. S růstem významu rytířských řádů stále větší a větší podíl na obraně těchto hradů získávali templáři a johanité. K rozsahu templářského panství např. READ, Piers Paul. *Templáři*, 2001.

jeho armád a neustále znepříjemňovat situaci v království. Ke konci jeho vlády pouze Tyros a Askalon zůstávali v rukou muslimů. Jeho další snahou bylo obsadit Zajordánsko a získat přístup k Rudému moři. Zajordánsko bylo klíčovým územím. Jednalo se o nejdůležitější zdroj potravin pro Jeruzalémské království a zároveň kontrolovalo důležité obchodní stezky do Egypta. V Balduinových cílech pokračoval i jeho nástupce Balduin II. obsazením Tyru. Askalon pak obklíčil pásem pevností a znemožnil tak jeho posádce po dalších 30 let podnikat výpady do křesťanských držav. Kromě pozdějšího dobytí Askalonu se království více nerozšiřovalo. Jeruzalémští králové se nicméně, i s pomocí bojovníků ze zahraničí, pokoušeli připojit další území. Mezi nejvýraznější dobovačné tendence patřila neúspěšná snaha o získání bohatých syrských měst Aleppa a Damašku (za vlády Fulka z Anjou a Balduina III.) a poté Amalrichovi pokusy o dobytí Egypta.¹⁵⁶ Dobytí jakéhokoliv z těchto území by výrazně posílilo křesťanské pozice, vzhledem k jejich bohatství naplnilo státní pokladnu a eliminovalo jednoho z velkých muslimských rivalů v sousedství království.

Panovník rozdělával mezi své nejvěrnější bojovníky *seigneurie* neboli panství. V pozdějších dobách byla za čtyři nejdůležitější považována Sidon, Jaffa s Askalonem, Galilea a Zajordánsko, jehož vládce nesměl držet žádný další úřad ani území z důvodu jeho velké rozlohy. Největším lénem v rámci Zajordánska byl baronát Petra. Jaffa s Askalonem byla vyhrazena pro následníka trůnu nebo členy královské rodiny. Mezi nejvýznamnější vazaly hraběte z Jaffy patřili lordi z Ramly, Ibelinu nebo Mirabelu. Tato panství později tvořila základ rodového panství Ibelinů. Vládce Galileje počítal mezi své leníky například barony z Bejrútu (ti zase byli lenními pány Baniasu a Toronu) a církevní panství Nazaret a Haifa. Poněkud menší byl Sidón, který patřil rodu Grenierů, jehož vazaly byli páni z Caesareje nebo Schufu. Mezi přímé leníky jeruzalémských králů dále patřili vládci Náblusu, Scandeleonu, Blanchegarde, Arsufu, Betlému, Bethsanu, Dery, Hebronu nebo Montgisardu.¹⁵⁷

Království hraničilo s velkým počtem sousedních států, většinu z nich potom ovládali muslimové. Jediná křesťanská hranice byla na severu s hrabstvím Tripolis, více na sever se poté nacházelo knížectví Antiochie a hrabství Edessa. S těmito severními franskými státy udržoval Jeruzalém úzké vztahy. Lenní vazby ovšem nebyly nikdy zcela vyřešeny. Jeruzalémský král byl sice považován za vůdce všech křesťanů v Palestině a Sýrii, nicméně vládci těchto států se snažili vykonávat samostatnou zahraniční politiku, království posílali pomoc pouze z vlastního rozhodnutí a dokumenty datovali dle vlastních vládců. Panovník

¹⁵⁶ BRIDGE, Antony. *Křížové výpravy*, str. 104.

¹⁵⁷ K panstvím v Palestině více viz RILEY-SMITH, Jonathan. *The feudal nobility and the Kingdom of Jerusalem, 1174–1277*. London: Archon books, 1973.

přesto řešil rozmlísky mezi vládci těchto států a také se stával regentem v případě absence nebo nedospělosti dědiců. Nejužší vazby mělo království s hrabstvím Edessa, dvě hrabata se stala Jeruzalémskými králi a poté bylo darováno Balduinem II. Joscelinovi z Courtenay. Tripolis bývá někdy považován ze přímého vazala království. Dle mého názoru ovšem prosazoval samostatnou politiku (příkladem může být Raymond III., zasedající v Nejvyšším sněmu jako pán Galileje, nikoliv jako hrabě z Tripolisu). Nejvíce nezávislá byla Antiochie, až na výjimečné případy spoléhající sama na sebe. V jejím případě byla situace složitější lenním vztahem k byzantskému císaři. Dalšími křesťanskými státy v okolí byla arménská knížectví sousedící s Antiochií a Edessou v Kilíkii. Na jižním pobřeží Malé Asie byla v držení Byzantinců přístavní města.

Mezi muslimské sousedy, kteří ovlivňovali události ve Svaté zemi, patřil především Egypt pod vládou Fátimovců (od roku 1171 Ajjúbovců) a velký sultanát Seldžuků, který se rozpadl na mnoho částí v roce 1092. Z nich byl přímým sousedem království především Damašek. Další významné město bylo Aleppo a s ním po dlouhou dobu svázaný Mosul, který také zasahoval do dění v Palestině a Sýrii. Všechna tato území byla v druhé polovině 12. století sjednocena Saladinem do sultanátu Ajjúbovců stejně jako mnoho menších emirátů v oblasti (např. Hama, Homs nebo Šajzar). Zvláště na severu křižáckého panství se projevoval vliv sultanátu v Ikoniu a danišmendských emirátů Malé Asie.¹⁵⁸

¹⁵⁸ Viz. RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 1, The First Crusade and the Foundation of the Kingdom of Jerusalem*, str. 64–79.

3.2 Král, šlechta, církev, poddaní

Jeruzalémské království nebylo, a to již od chvíle svého vzniku, z hlediska etnického a náboženského jednotným celkem. Palestina byla obsazena latinskými dobyvateli, kteří přišli z úplně jiného kulturního prostředí. Tito noví vládcí pak vytvořili vládnoucí třídu, zatímco původní obyvatelstvo se stalo jejich „*porobenými*“¹⁵⁹ poddanými. Asi těžko můžeme přijmout názor historiků 19. století a první poloviny století 20., že obě složky obyvatelstva žily v jakési harmonické symbióze. Mnohem přesnějším slovem by podle mého názoru byla koexistence. Smail proti tomu staví stanovisko segregace jednotlivých skupin.¹⁶⁰ Dle mého názoru je situace komplikovanější a například sblížení latinů s blízkovýchodními křesťany bylo poměrně běžnou záležitostí.¹⁶¹ To se samozřejmě netýkalo muslimů, ti svá osídlení zakládali na místech netknutých křesťany.

Elita nového státu, často zvaná „Frankové“¹⁶², tvořila v rámci obyvatel menšinu. Její počet v 80. letech 12. století je odhadován historikem B. Z. Kedarem¹⁶³ na přibližně 120 tisíc. Naprostá většina z nich žila v městech na pobřeží, jmenovitě v Akkonu (40000) a Tyru (25000-30000) a také v Jeruzalémě (30000), kde byl muslimům zakázán pobyt.¹⁶⁴ Osídlení

¹⁵⁹ HROCH, Miroslav, HROCHOVÁ, Věra. *Křižáci ve svaté zemi*, str. 187.

¹⁶⁰ SMAIL, R.C. *The Crusaders in Syria and the Holy Land*. Southhampton: Thames and Houston, 1973.

¹⁶¹ Jak dokládá ve své kronice Fulcher z Chartres (překlad autora): „*Protože my, kdo jsme byli Okciténci, jsme se stali Orientálci. Ten, kdo byl Římanem nebo Frankem, stal se v této zemi Galilejcem nebo Palestincem. Ten, kdo byl z Remeše nebo Chartres, stal se občanem Týru nebo Antiochie. Již jsme zapomněli místa našeho narození; pro mnohé z nás je to již neznámou, nebo už to nezmiňují. Někteří už mají domovy a služebnictvo, které získali prostřednictvím dědictví. Někteří si vzali manželky nejen ze svého lidu, ale Syřanky, nebo Arménky, nebo dokonce i Saracénky, která obdržely milost křtu.*“ v Fulcher de CHARTRES. *Historia Iherosolymitana. Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium, ab anno Domini MXCV usque ad annum MCXXVII.* v *RHC Occ. III*, str. 468. Tento úryvek navíc zcela jasně potvrzuje vznik nové identity u nově přichozích do Svaté země.

¹⁶² Pro latinské obyvatelstvo křižáckých států viz PRAWER, Joshua. *Social classes in the Latin Kingdom: The Franks.* v SETTON, Kenneth M. (hl. editor), HAZARD, Harry H. (editor). ZACOUR, Norman P. (editor). *A History of the Crusades: Volume V, The impact of the crusades on the Near East*. Londýn: Oxford University Press, 1985, str. 117–172.

¹⁶³ KEDAR, Benjamin Z. *Franks in Levant*. Aldershot: 1991, str. 155–156.

¹⁶⁴ RILEY-SMITH, Jonathan. *The feudal nobility and the Kingdom of Jerusalem, 1174 – 1277*, str. 62–63. Panovníci se snažili tento problém řešit usazováním syrských křesťanů ve Svatém městě. Příkladem budiž Balduin I.

příchozími z Evropy bylo mnohem řidší na venkově, kde se většinou jednalo o šlechtice a jejich družiny, nicméně existují i příklady kolonizační činnosti.¹⁶⁵ Etnické složení těchto osadníků byl potom velmi rozmanité, zvláště co se týkalo prostých lidí. Šlechta většinou pocházela z Francie nebo Itálie. V Jeruzalémském království se postupem času vyvinul feudální systém podobný západní Evropě, byť se svými specifiky. Osadníci prostého původu měli samozřejmě lepší postavení než příslušníci původního obyvatelstva, ale jako takoví byli podřízeni buď svému feudálovi nebo přímo (případ některých velkých měst království) králi. Oproti západní Evropě zde ovšem existovala mnohem větší sociální mobilita. Příkladem může být povýšení do šlechtického stavu, častější v raných dobách křesťanského panství, nicméně se ztrátou území jsou tyto případy řidší. Přisun nových osadníků z Evropy pak byl přímou podmínkou existence státu, neboť úmrtnost byla velmi vysoká, a to i pokud nebereme v potaz v podstatě konstantní válečný stav.

V čele vládnoucí vrstvy stojí osoba panovníka. Od začátku existence království zde existuje princip dědičnosti, i když pozdější učenci, většinou z řad šlechty, poukazovali na právo si panovníka zvolit (nebo alespoň potvrdit jeho titul).¹⁶⁶ Je nutné odmítnout názor starší historiografie, že Jeruzalémské království ve 12. století bylo jakousi ideální formou feudalismu, s mocnou šlechtou a slabým panovníkem. Tato situace odpovídá spíše 13. století, kdy dlouhá nepřítomnost panovníků (1225–1268) posílila postavení nobility. Je pravdou, že postupem času si feudálové vymohli na panovníkovi rozsáhlá privilegia. Velcí právníci jeruzalémského království jako Jan z Ibelinu¹⁶⁷ nebo Filip z Novary¹⁶⁸ ve svých pracích poukazovali na původ zákonů od Godefroie z Bouillonu, nicméně to bylo spíše zbožným přáním než realitou.¹⁶⁹ Závislost panovníka na šlechtě, jak ji známe z dějin Zámoří ve 13. století, byla spíše výsledkem postupného procesu a ústupků jednotlivých panovníků vůči feudálům. V počátku existence království je naopak největší moc na straně panovníka. Postupem času, přibližně od poloviny 12. století, jak již bylo zmíněno, ztrácí král mnohé své pravomoci ve prospěch mocné šlechty. Vrchol přichází ve 13. století, kdy mocní jeruzalémští baroni i vlivem dlouhé absence královské přítomnosti vytvářejí formu jakési „feudální

¹⁶⁵ Příkladem může být komunita Magna Mahomeria. Jedná se o dobře zdokumentovaný projekt kanovníků od chrámu Božího hrobu. Sídili zde výhradně Frankové, celkově se jednalo asi o 140 rodin.

¹⁶⁶ RHC Lois I., *Livre au roi*, str. 6.

¹⁶⁷ Jan z Ibelinu je autorem asi nejobsáhlejšího právního traktátu Jeruzalémského království, který nese jeho jméno viz [RHC Lois I.], *Livre de Jean d'Ibelin*

¹⁶⁸ Filip z Novary navázal na dílo svého předchůdce Jana z Ibelinu. viz [RHC Lois I.], *Livre de Phillippe de Novara*

¹⁶⁹ RHC Lois I., *Livre au roi*, str. 5

republiky“.¹⁷⁰

Král byl hlavou soudnictví, udržoval pořádek a stál v čele státní správy. Tvořil také zahraniční, celní a mincovní politiku státu. Uděloval léna šlechticům a jmenoval je do úřadů u dvora a jako takový stál v čele vojska. Hlavní zdrojem královské moci byla jeho doména, tvořená Akkonem, Tyrem a Jeruzalémem, kde za krále vykonávala správu jím pověřená vicehrabata. Král dále mohl jmenovat kastelány jednotlivých hradů. Právě u kastelánů lze sledovat základy dědičnosti jednotlivých panství. Nicméně za vlády Balduina I. a Balduina II. (1100-1131) jsou doloženy změny v čele jednotlivých kastelanií. S postupným posilováním šlechtické moci byla právě tato území jedinou oblastí, kde král mohl naplno prosazovat svoji vůli. V ostatních *seigneuriích* se stále více prosazovalo samostatné soudnictví a správa. Král si přesto podržel ve svých rukou celní a mincovní regál, nebo právo jmenovat jeruzalémského patriarchu (ze dvou kandidátů doporučených kanovníky).

Důležitým faktorem byly příjmy královské pokladny. Mezi hlavní patřila zemědělská daň z výnosu feudální dávky. Zdaněna byla také městská výroba. Muslimové platili daň z a hlavu.¹⁷¹ Jak již bylo řečeno v rukou krále byla ražba mincí. Asi největším zdrojem příjmů byla cla a přístavní poplatky za zboží. Zboží, které královstvím pouze procházelo bylo zdaněno mezi 4 a 11%. Za import do Palestiny se platil větší poplatek, přibližně ¼ z celkové hodnoty. Kromě cel musela každá loď zaplatit kotevní poplatek a pasažéři daň poutnickou (ti mimo jiné platili i za majetek, který měli s sebou).¹⁷² Je nutné podotknout, že celkový zisk státní pokladny z výroby se snižoval o peníze vyplácené rytířům usedlým ve městech. I z těchto důvodů nepatřili jeruzalémští králové mezi bohaté panovníky.

Král většinou pobýval v přístavním městě Akkonu, které mělo mnohem příjemnější přímořské klima oproti hlavnímu městu Jeruzalému. Kolem panovníka se velice záhy vytvořil početný dvůr. Jeho základním stavebním kamenem byla pravděpodobně lotrinská družina z 1. křížové výpravy. Právě z ní vykrytalizovaly nejdůležitější úřady království. Prvním z nich byl konstábl, který se staral o vojenské soudy, žoldnéře a velení vojsku. Jeho podřízeným byl maršálek. Dalším důležitým úřadem byl senešal, který se staral o královské pevnosti a o finance¹⁷³, zastupoval také panovníka v rámci soudnictví. Komorník spravoval čestné úřady a

¹⁷⁰ HROCH, Miroslav, HROCHOVÁ, Věra. *Křižáci ve svaté zemi*, str. 180.

¹⁷¹ Pro soupis daní království viz [RHC Lois II.], str. 172.

¹⁷² MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 199.

¹⁷³ Také stál v čele úřadu nazývaného se *secréte*. Nemáme přesné informace o tom jak tento úřad fungoval, Riley-Smith se domnívá, že byl jakousi obdobou katastrálního úřadu a vycházel pravděpodobně z byzantské sekrety.

staral se o chod užšího královského dvora. V čele královské kanceláře stál kancléř, o jeho domácnost a dvůr se staral komorník, a důležitý byl též úřad číšníka.

V Nejvyšším sněmu¹⁷⁴ společně zasedali šlechtici, dělící se na barony a rytíře, a také církevní feudálové. V počátečních obdobích velice úzkou královskou radu nahradil za krále Amalricha I. všeobecný sněm.¹⁷⁵ Je nutné poznamenat, že rozšíření sněmu o nižší šlechtice, původně zamýšlené jako protiváha proti moci velkých pozemkových vlastníků, se nakonec ukázalo jako rozhodující prvek soupeření mezi královskou mocí a feudály. Rytíři se nestali onou pomyslnou oporou králů, naopak se spojili s vyšší šlechtou a umožnili tak vznik prakticky všemocné aristokracie. Pravomoci sněmu se postupně rozrůstaly. Postupně mezi ně patřila legislativa, ražba mincí, výběr daní či jejich odsouhlasení, svolání vojska a také soudní pravomoc (zvláště v případech závažných činů, jako byla velezrada, vražda nebo znásilnění, a také ve sporech mezi jednotlivými feudály).¹⁷⁶ Dalším důležitým právem sněmu bylo vybírat panovníky. Tato šlechtická privilegia byla zapsána společně s dalšími zákony ve sbírce práva zvané *Assises of Jerusalem*¹⁷⁷.

Již dlouhé roky probíhá v historických kruzích diskuze týkající se feudalizace na území Jeruzalémského království. V království lze dokázat prakticky všechny druhy lenní držby. Velice častá byla léna peněžní, udělovaná zvláště z počátku existence království Godefroiem a Balduinem I. Podle starších studií¹⁷⁸ byl v prvních desetiletích tento druh v podstatě jediným. Nicméně další studie na toto téma zpochybnily tuto tezi a prokázaly i existenci jiných forem

¹⁷⁴ V originále *Haute Cour* viz SMAIL, R.C. *The Crusaders in Syria and the Holy Land*. Southhampton: Thames and Houston, 1973, str. 39–66 nebo BALARD, Michel. *Les latines en orient*. Paris: 2006, str. 121–127.

¹⁷⁵ Rytíři se účastnili jednání *Haute Cour* v důsledku zákona *Assise sur la ligece* [RHC Lois I], který je uváděl do přímé vazby na panovníka. Dle mého názoru je tento zákon jedním z nejdůležitějších a velmi výrazně ovlivnil vnitřní vývoj království. Pomocí odpírání vojenské služby mohli vazalové donutit krále k poslušnosti.

¹⁷⁶ Potvrzení mimořádné soudní pravomocí šlechty přichází také z nečekaného zdroje, kterým je muslimský autor Usáma Ibn Munkíz: „Král povolal šest či sedm rytířů a řekl jim: 'Pust'te se do toho a rozhodněte při.' Oni vyšli ze síně a stranou se radili tak dlouho, dokud nebyli všichni jednoho názoru[...]Jakmile jednou rytíři vyřkli svůj rozsudek, král ani jiný hodnostář ho nemohl změnit či zrušit.” v GABRIELI, Francesco. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, str. 88.

¹⁷⁷ Jedná se o nejlépe dochovaný soubor středověkých zákonů a výnosů sněmu. Mezi autory najdeme významné šlechtice jako Jana z Ibelinu, jeho syna Jakuba, Filipa z Novary, Geoffreyho La Tort. Jedná se o výnosy Nejvyššího sněmu [RHC Lois I], městských soudů [RHC Lois II] a dodatky [RHC Lois Appendix].

¹⁷⁸ Např. Prawer

vazalství v Jeruzalémském království.¹⁷⁹ Již od vlády krále Balduina I. se více a více prosazuje pozemkové léno. Jako naprosto samostatnou kategorii musíme označit svobodné vlastnictví (alod)¹⁸⁰ a také tzv „Franské léno“.¹⁸¹ Jejich vznik se dá datovat do prvních desetiletí existence království a rozhodně se nejednalo o častý jev. Mnohem obvyklejší bylo vazalství zatížené službou. Oproti západní Evropě zde existovala i takzvaná „městská léna“.¹⁸² Otázkou je, zda byla postupným samovolným procesem vyplývajícím ze specifik prostředí v Zámorí, nebo naopak pečlivě plánovanou systematickou výstavbou ze strany panovníka. Obě strany předložily důkazy pro své tvrzení.¹⁸³ Dle mého názoru se pravda skrývá někde uprostřed a výsledek byl symbiózou obojího.¹⁸⁴ Každopádně Svatá země nabízela nově příchozím rozličné možnosti, jak získat panství a hlavně jak ho udržet ve vlastní rodině. Na rozdíl od zbytku Evropy vojenské léno přecházelo i na dcery a příbuzné ve vedlejší linii. Cílem benevolentních zákonů království byla v tomto případě snaha udržet nově příchozí bojovníky v Palestině. S tím souvisí i zákony umožňující dědictví po přeslici a pro příslušníky vedlejších větví žijících v Evropě.

Významnou složkou obyvatelstva, které patřilo velké množství půdy, byli i církevní preláti.¹⁸⁵ Již na samém počátku existence panství v Palestině se patriarcha Daimbert pokusil vytvořit zde nezávislé církevní území. Tento jeho pokus ovšem selhal a lokální církev byla pevně včleněna do struktury římské církve. Nejmnocnější preláti tvořili společně se šlechtou

¹⁷⁹ Jedná se hlavně Rileyho-Smithe. viz RILEY-SMITH, Jonathan. *The feudal nobility and the Kingdom of Jerusalem, 1174–1277*.

¹⁸⁰ Alod je úplné vlastnictví nemovitostí a statků s nimiž mohl vlastník nakládat dle své vůle. Příkladem je patriarchální čtvrť v Jeruzalémě.

¹⁸¹ Orig. *Fiés francs*. Jedná se o léno nazatížené žádnou službou. Např. Zábor pozemků jakobitského kláštera v Jeruzalémě Gaufride z Davidovy věže viz RILEY-SMITH, Jonathan. *The feudal nobility and the Kingdom of Jerusalem, 1174–1277*.

¹⁸² Jednalo se o rytíře usedlé ve městech a pobírající podíl z určitého obchodu, místo toho, aby dostali uděleno území v léno.

¹⁸³ Mezi zastánce nekontrolovaného záboru patří např. PRAWER, Joshua. *Histoire de royaume Latin de Jérusalem: Tome I, Les Croisades et le Premier Royaume Latin..* Stoupence řízeného přerozdělování je potom např. RILEY-SMITH, Jonathan. *The feudal nobility and the Kingdom of Jerusalem, 1174–1277*.

¹⁸⁴ Stejného názoru je např. H. E. Mayer. Viz. MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 182–183.

¹⁸⁵ Více k církevní organizaci království viz RICHARD, Jean. *The political and Ecclesiastical Organisation of the Crusaders States*. v SETTON, Kenneth M. (hl. editor), HAZARD, Harry H. (editor), ZACOUR, Norman P. (editor). *A History of the Crusades: Volume V, The The impact of the crusades on the Near East*, str. 193–250.

Nejvyšší sněm.¹⁸⁶ Prakticky všechny důležité duchovní úřady bez výhrady zastávali latinové. Hlavou jeruzalémské církve byl patriarcha, sídlící v hlavním městě. O stupeň níže se nacházeli čtyři arcibiskupové (z měst Caesarea, Tyros, Petra a Nazaret) a na přibližně 20 biskupů (čelné postavení mezi nimi zaujímal biskup z Akkonu). Výjimečné postavení patriarchy v rámci království bylo utvrzeno i zvláštní čtvrtí v Jeruzalémě, která měla speciální postavení. Vzhledem k tomu, že z ní nebyla odváděna rytířská služba, ale patriarcha zároveň disponoval rozsáhlými, povětšinou soudními, pravomocemi, by snad bylo možné ji ve shodě s H. E. Mayerem označit za imunitu.

V království se nacházelo velké množství klášterů, ať již západního nebo východního ritu, vzniklých většinou z královských, ale v některých případech i šlechtických, donací. Nejvíce klášterů patřilo řádu benediktinů, například Panna Marie Latinská, údolí Josafat, hora Sion, Olivetská hora, Bajsan, Palmarea anebo klášter na hoře Tábor. Speciální postavení měl klášter Betánie.¹⁸⁷ O nejvýznamější svatostánek křesťanství, tedy chrám Božího hrobu, se starali řeholníci sv. Augustýna. Již brzy po svém založení ve 12. století se zde usazovali premonstráti, konkrétně ve sv. Samuelovi. Oproti tomu cisterciáci měli své kláštery pouze v Tripolisu a Antiochii.¹⁸⁸ Poměrně rozšířené bylo poustevnictví. Jejich komunity se vytvářeli hlavně v Černých horách a Judské poušti, ovšem i hlavní město Jeruzalém hostilo velký počet těchto asketů.

Klérus měl pochopitelně svou vlastní soustavu soudů, která soudila nejenom duchovní, ale i světské poklesky, jako bylo čarodějnictví, hereze atd. Opravdu unikátní byla situace v

¹⁸⁶ Preláti zasedali v Nejvyšším sněmu od koncilu v Nábulusu v roce 1120. Tento významný sněm šlechty a církve upevnil postavení církve v novém státním celku a kromě toho se pravděpodobně stal základem rozsáhlého právního řádu království. Za zajímavé považuji, že svědomitý Fulcher z Chartres se o něm ve své kronice (ukončené rokem 1127) vůbec nezmiňuje. Je to pravděpodobně proto, že tresty určené zde za zjevné hříchy kazily dojem ideálního království na zemi, který se ve své kronice snažil postupně budovat. Tento jeho záměr je jasně čitelný například zde (překlad autora): „Ti, kteří tam byli chudí, tady bůh učinil bohatými. Ti, kteří měli jen málo mincí, mají zde nespočet bezantů; A ti, kteří neměli dům, zde, prostřednictvím daru Božího, už mají celé město. Proto proč by se měl ten, kdo našel východ tak příznivý, navrátit na západ? Bůh si nepřejí, aby trpěli ti, kteří nesli své kříže a slíbili, že ho budou následovat, až do samého konce. Vidíte proto, že je to velký zázrak a ten musí ohromit celý svět.“ v Fulcher de CHARTRES. *Historia Iherosolymitana. Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium, ab anno Domini MXCV usque ad annum MCXXVII.* v *RHC Occ. III*, str. 468.

¹⁸⁷ Betánie byla poměrně unikátní založením, neboť vzácně spojovala mužský a ženský klášter v jedné lokalitě. Abatyši v Betánii byla po dlouhá desetiletí 12. stol. Jovetta, dcera Balduina II. A jedna z žen, které nejvíce ovlivňovaly události v království, byť v kronikách zůstává poměrně v pozadí.

¹⁸⁸ BRIDGE, Antony. *Křížové výpravy*, str. 98.

Zámoří, co se týče placení desátků církvi. Jelikož na rozdíl od zbytku Evropy platila tyto poplatky šlechta a panovník, příjmy církve byly daleko vyšší než v jiných oblastech a zároveň byly placeny centrální katedrále, která je mohla mnohem rozumněji využít ke svým vlastním cílům. To, že poplatky platili feudálové totiž znamenalo zpoplatnění i nelatinského obyvatelstva, tedy původních křesťanů a muslimů. Hromadění prostředků v rukou vyšších církevních hodnostářů vedlo k jejich neochotě zakládat farnosti, které by je odebíraly z diecézí. Přestože v *Livre au Roi* byl zakázán prodej majetku církvi, docházelo v království k rozsáhlým donacím.

I v Jeruzalémském království probíhaly spory mezi mocí světskou a církevní, byť ne v takovém měřítku jako v západní Evropě. Kurie na jednu stranu prosazovala neochvějně svobodu církve, nicméně bylo jasné, že ve specifických podmínkách země obklíčené nepřáteli potřebovala mocné světské ochránce. Silný vliv panovníka je patrný hlavně v prvních desetiletích 12. století, kdy si dokonce Balduin I. přivlastňuje církevní desátky. Tento stav se změnil až na významném sněmu v Nábulusu, kde jeho nástupce vrátil tyto příjmy církvi.

Mezi všemi církevními institucemi zaujímaly zvláštní postavení rytířské řády.¹⁸⁹ Podporovány panovníky, pro něž znamenaly stálý přísun bojovníků ochotných bránit království, patřily mezi velké pozemkové vlastníky. Měly v držení mnoho hradů klíčových pro obranu království a jejich komendy se nacházely prakticky v každém významnějším městě. Je nutné ovšem podotknout, že se svým bohatstvím, nezávislostí (velmistři řádů byli podřízeni pouze papeži) a vzájemnou rivalitou představovaly pro panovníky komplikovaného spojení. První z těchto řádů vznikl okolo špitálu sv. Jana v Jeruzalémě v roce 1113. Johanité se zaměřovali na péči o nemocné, ale velice brzy ke své agendě připojili i ochranu poutníků na cestě do Svaté země a poté i účast na válečných taženích Jeruzalémských králů. Řád měl své sídlo v Jeruzalémě a kromě výstavby a správy velkých pevností se také podílel na

¹⁸⁹ Vznik rytířských řádů je pevně svázán se vznikem křesťanského panství v Palestině. Vznik řádu templářů zaznamenal ve své kronice Vilém z Tyru (překlad autora): „V též roce jistí urození muži rytířského stavu, zbožní muži, oddaní bohu, se zavázali službou Kristu prostřednictvím patriarchy. Slíbili žít navždy jako řádní kanovníci, bez majetku, pod slibem poslušnosti a čistoty. Jejich předními vůdci byli Hugo z Paynsu a Godefroji ze St. Omer. Jelikož neměli žádný kostel ani jiné sídlo, udělil jim král k dočasnému užívání jižní křídlo paláce, nedaleko Chrámu Páně. Kanovníci chrámu jim věnovali náměstí, které vlastnili, a to za určitých podmínek. Rytíři ho užívali jako cvičiště. Král a jeho šlechtici, a také patriarcha a církevní preláti, jim poskytli příjmy ze svých panství, někteří dočasně a někteří navždycky. Tyto příjmy měli rytířům zajistit potraviny a oblečení. Jejich hlavní povinností, kterou jim uložil patriarcha a ostatní kněží za odpuštění hříchů, bylo, že budou chránit cesty a stezky proti útokům lupičů a zbojníků. To činili hlavně z důvodu ochrany poutníků.“ v William of TYRE. *Historia rerum in patribus transmarinis gestarum*, kn. XII, hl. VII.

kolonizaci venkova (Beth Gibelin). Mezi nejvýznamnější pevnosti v držení johanitů patřil Krak des Chevaliers, Belvoir, Marqat nebo Beth Gibelin. Chvilí po řádu svatého Jana se zrodilo další bratrstvo válečníků a to templáři.¹⁹⁰ Jejich název vycházel z polohy jejich jeruzalémského sídla, které bylo křížáky považováno za Šalamounův chrám. Stejně jako johanité i oni se zabývali především ochranou poutníků. Ze skromných počátků se řád rozrostl v průběhu 12. století na nadnárodní organizaci se stovkami členů. Na rozdíl od johanitů templáři velice často fungovali jako jakási banka, bohatství řádu tím neuvěřitelně vzrostlo. Mezi největší hrady ve vlastnictví organizace patřily Athlit, Safed, Beaufort nebo Castel-Pelerin. Třetí velký rytířský řád, tedy Němečtí rytíři, vznikl až po konci námi popisovaného období. Nicméně je nezbytné zmínit řád, který byl sice od svého založení špitální, ale účastnil se válečných tažení společně s dalšími, a to řád sv. Lazara. Znakem Johanitů byl bílý kříž v červeném poli, Templáři užívali přesně opačné kombinace. Řád sv. Lazara užíval zelený kříž na bílém poli. Bohatství řádů, a tím i jejich moc a vliv, vyplývalo z několika skutečností. Za prvé dostávaly bohatá obdarování od evropských feudálů, a to až již finanční nebo pozemková. Za druhé obrana svatých míst byla jejich povinností, což přilákalo velké množství nábožensky založených válečníků z Evropy a jejich stálý přísun přesvědčil panovníky v Zámorí o výhodách svěření důležitých pevností do jejich rukou. Zvláště ve 13. století, v období kdy křížové výpravy pomalu ztrácí v Evropě na popularitě a království ztrácí většinu svého území, se řádoví rytíři stávají nejsilnější a nejdůležitější složkou vojska.

Největší skupinou nově příchozího obyvatelstva byli lidé neurozeného původu, kterým právo přiřklo status měšťanů.¹⁹¹ Na rozdíl od západní Evropy se nejednalo pouze o obyvatele měst, ale o všechny svobodné přistěhovalce neurozeného původu. Mezi příčiny početného neurozeného přistěhovalectví je nutno počítat větší svobody než ve většině Evropy. Jak je již z výše zmíněného celkového počtu nově příchozích zřejmé, většina jich žila ve městech a z toho vyplývá celkově jiný ráz franské společnosti v Zámorí oproti Evropě. Zámorí do určité míry bořilo tradiční dělení na urozené a neurozené. V Palestině bylo určujícím faktorem společenského postavení to, zda je člověk příslušníkem franského či nefranského obyvatelstva. Lze zde také sledovat větší zapojení nešlechticů do politického života. Příkladem může být otázka nástupnictví, na které se podíleli.

Na práva měšťanů dohlížely „městské soudy“¹⁹², jejichž úkolem bylo trestat nižší

¹⁹⁰ Pro dějiny řádu templářů viz READ, Piers Paul. *Templáři*.

¹⁹¹ Orig. *Bourgeois*. Dle mého názoru je tento výraz používán, protože naprostá většina neurozených Franků žila ve městech nikoli na venkově.

¹⁹² V originále *Cour de bourgeois* více viz BALARD, Michel. *Les latines en orient*, str. 128–132.

provinění (krádež, napadení). Jejich existenci lze na základě pramenů vysledovat do 1. poloviny 12. století. Zároveň řešily i hrdelní spory, které se týkaly původního obyvatelstva, a působily jako soudy odvolací pro dva další druhy soudů fungujících v rámci království. Jednalo se o „základní soud“ a „soud řetězu“.¹⁹³ První z nich řešil obchodní spory ve městech a jeho specifikem bylo, že zde zasedali i příslušníci původního obyvatelstva z řad křesťanů. Druhý pak sestával výlučně z Latinů a zabýval se námořním právem. Oba soudy také vybíraly cla a poplatky. Obyvatelstvo měst se velice často organizovalo do bratrstev podle svého původu. Členy těchto bratrstev se velice často stávali i rytíři usedlí ve městech, což vedlo k tomu, že tyto spolky nikdy nehrály větší než lokální roli a neustavily se jako organizační jednotka „měšťanů“.¹⁹⁴ Velice pozoruhodným aspektem městského života v Zámorí je naprostá absence cechovní struktury, tak typické pro západní Evropu té doby. Důvodem k tomu byla dle mého názoru etnická a náboženská nejednota řemeslníků.

Jak již bylo zmíněno výše, mezi vrstvu „měšťanů“ se řadilo i rolnické obyvatelstvo franského původu. Je nutno podotknout, že nově příchozích žijících na venkově nebylo mnoho, většinu rolníků představovali příslušníci původního obyvatelstva. Frankové se usazovali prakticky výhradně v oblastech s populací východních křesťanů. K osídlování oblastí s muslimským nebo židovským obyvatelstvem prakticky nedocházelo. Tato kolonizace pak probíhala podle evropských vzorů. Centrem panství se stal hrad, poskytující v případě potřeby útočiště, kolem kterého vznikaly vesnice prostého lidu. Co se týče zemědělské půdy, pozoruhodnou zvláštností států v Palestině je prakticky naprostá absence dominikálů.¹⁹⁵ Důvodů je podle mého názoru několik. Za prvé návaznost na předchozí stav zemědělství v této oblasti. Nově příchozí převzali původní strukturu, která tuto formu panské půdy neznala. Za druhé vysoká hodnota rolnické práce a za třetí usídlení šlechty ve městech, které zabránilo vytvoření vztahů, jak je známe z evropského prostředí. Rolníci byli povinni platit vrchnosti procenta ze sklizně (*terraticum*, naturální daň vypočítaná z výnosu¹⁹⁶), zcela odpadly desátky církvi nebo nájem.¹⁹⁷ To společně s výše zmíněnou absencí dominkálů představovalo asi největší rozdíl oproti západní Evropě. Pro šlechtu stejně jako pro panovníka bylo nezbytné přilákat co největší počet osadníků ze západu. Dle mého názoru hlavním důvodem byla

¹⁹³ V originále *Cour de la fonde a Cour de la chaine* viz [RHC Lois II]

¹⁹⁴ K bratrstvům viz MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 211–212.

¹⁹⁵ Na téma panské půdy viz PRAWER, Joshua. *Histoire de royaume Latin de Jérusalem: Tome I, Les Croisades et le Premier Royaume Latin*, str. 243–245.

¹⁹⁶ MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 186.

¹⁹⁷ Desátky v království Jeruzalémském, jak již bylo řečeno výše, platila církvi šlechta.

skutečnost, že latinové tvořili v Palestině menšinu, tudíž bylo od vrchnosti nezbytné chovat se k rolníkům z Evropy lépe než v zemích odkud přišli. Palestina není zvlášť úrodnou oblastí, zvlášť ve srovnání s územími za řekou Jordánem. Mezi místa, která vynikala produkcí potravin, lze počítat pláň Esdrealonu, Šaronu a okolí Jericha. Nejúrodnější oblastí bylo Zajordánsko. Pěstovali se obilniny, v okolí měst ovocné plody, zelenina, velmi početné byly olivové sady. Z domácích zvířat se chovali hlavně ovce, kozy a prasata.¹⁹⁸

Mezi nešlechtickými obyvateli vyčnívali příslušníci italských městských států, kteří se usadili na území království. V rámci rozsáhlých privilegií, která si Benátky, Pisa či Janov pro své měšťany vymohly, byli tito lidé souzeni většinou v rámci svých společenství, byli osvobozeni od mnohých cel, poplatků a dávek nebo pořádali vlastní trhy a organizovali vlastní hlídky. V závěsu za těmito třemi městskými státy se zde usazovali i občané italského Amalfi a jihofrancouzských Marseille či Montpellieru. Tato privilegia byla republikám udělena z několika důvodů. Za prvé nelze pominout jejich nesporný podíl na dobytí Palestiny v prvních letech existence království. Za druhé království, oddělené od zbytku křesťanské Evropy Středozemním mořem, nedisponovalo vlastní flotilou, kterou v případě potřeby poskytovaly městské státy. A za třetí bylo pro panovníka nezbytné, aby co největší množství obchodu procházelo palestinskými přístavy a nikoliv skrze Egypt, který byl tehdy významným obchodním centrem. Navíc pokud privilegia chyběla, pro republiky nebyl problém vytvořit falzifikáty. Benátčané měli své hlavní sídlo ve městě Tyros, Janované a Pisánci v Akkonu. Právě Pisánci byli dominantní námořní silou v Palestině ve 12. století. Městské čtvrti, kde italská komunita žila poměrně nezávisle na zbytku populace, se neustále zvětšovaly. Počáteční poměrně skromné zastoupení neustále vzrůstalo. Kolem poloviny 12. století měla každá komunita svého konzula, vicehraběte nebo správce, který se řídil pokyny z domovského města. Královská moc měla po celou dobu existence království s tímto výjimečným postavením problémy, které neulehčovaly ani vztahy jednotlivých komunit mezi sebou. S postupným oslabováním centrální královské autority posilovaly i tyto námořní republiky, v době absence centrální královské moci ve 13. století se spory mezi nimi přenášely i do Palestiny, příkladem může být tzv. válka sv. Sáby (1256-1270), kdy spolu Benátky a Janov bojovaly v ulicích města Akkonu.

Nejpočetnější vrstvou obyvatelstva byli lidé, jejichž rodiny žily v Palestině před příchodem křižáků. Jednalo se o muslimy, židy a křesťany vyznávající některou z východních

¹⁹⁸ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 3, The Kingdom of Acre and the Later Crusades*, str. 352.

odnoží křesťanství. B. Z. Kedar¹⁹⁹ jejich počet odhaduje na 300 – 360 tisíc, z toho asi 100 tisíc tvořili obyvatelé měst. Tento počet se týká období před rokem 1187.

Nejvíce z nich příslušelo k islámu. Nacházeli se zde jak šíité (většina z nich u pobřeží), tak i sunnité (hlouběji do vnitrozemí). Zvláštní postavení měly dvě muslimské sekty, tajemní drúzové a nebezpeční asasíni v oblasti dnešního Libanonu, jejichž přátelské vztahy a občasné spojenectví s křižáky jim zajistilo speciální výsady. K povstáním muslimského obyvatelstva prakticky nedocházelo. Příčinou dle Mayera bylo postupné zanikání vrstvy svobodných sedláků v průběhu 11. století. Většina rolníků se tak již před příchodem křižáku stala subjekty velkostatků vlastněných státem jednotlivci nebo charitativními organizacemi. Rolníci tak v podstatě pouze vyměnili pány.²⁰⁰ Konflikty s latinskou vrchností řešili muslimové spíše odchodem z křesťanského území.²⁰¹ Vyjma běžných daní a poplatků odváděli také nepřilíš vysokou daň z hlavy. Nicméně mohli svobodně vyznávat své náboženství (nesměli ovšem mít svatostánky). Jedinou možností pro muslimy, jak si zajistit naprostou svobodu, byla konverze. Existovala do jisté míry i muslimská samospráva, reprezentovaná „soudem Ráís“.²⁰²

Svébytnou náboženskou skupinou původního obyvatelstva byli také židé. Během 1. křížové výpravy byli stiženi mnohými pogromy, ale i tak bylo jejich postavení v jejich starodávné vlasti pod nadvládou latinů často mnohem lepší než ve zbytku soudobé Evropy. V některých městech na pobřeží a v severní Galileji se udržely židovské komunity, nicméně v samotném Jeruzalémě měli židé stejně jako muslimové zakázaný pobyt. Celkově lze konstatovat, že 12. století v Palestině je obdobím, kdy početní stav židovského obyvatelstva dosáhl svého historického minima. Příčinou byl odchod židů po událostech 1. křížové výpravy, které mnoho z nich padlo za obětí. Ve 13. století poté dochází k migraci z Evropy, která stav židovské populace opět navýší.

Významnou část obyvatelstva pak představovali původní křesťané žijící na území Palestiny před křížovými taženími. Dělili se na mnoho církví vzešlých z východního křesťanství (jakobité, pravoslavní, nestoriáni či arménská církev). Přestože jedním z původních cílů křížových výprav bylo jejich osvobození od útlaču z rukou nevěřících,

¹⁹⁹ KEDAR, Benjamin Z. *Franks in Levant*, str. 155–156.

²⁰⁰ MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 217.

²⁰¹ Příkladem může být odchod muslimů z baronátu Mirabel. Po navýšení daní obyvatelé osmi vesnic odešli do Damašku. MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*, str. 216.

²⁰² V originále *Cour de Rais*. *Ra'is* vykonával dědičně funkci notábla. Tato funkce pochází pravděpodobně z období turecké správy. Její výkon pokračoval i nadále v období franského panství. Zodpovídal za veřejnou bezpečnost a předsedal soudu, který nesl jeho jméno.

pravdou bylo, že povětšinou velice rychle zjistili, že se jedná o změnu k horšímu. Většinou byli ze strany latinských feudálů a církevních hodnostářů utlačováni, například přicházeli o své kostely a modlitebny. Rozdílná byla situace v těch oblastech, kde panovníci potřebovali podporu okolních vládců stejného vyznání. Příkladem by mohla být Antiochie či Edessa, kde se nacházela početná arménská komunita. Mnozí východní křesťané pak sloužili v rámci armády jako pomocné oddíly, povětšinou jako lehká jízda, tzv. turkopolové. Podobně jako muslimové i oni měli do jisté míry vlastní soudnictví. Jejich „syrský soud“ posuzoval nehrdelní spory mezi příslušníky těchto náboženských skupin.²⁰³ Mezi východními církvemi zaujímal zvláštní postavení maronité, kteří uznali papeže za hlavu své církve v roce 1182.

²⁰³ V originále *Cour des Syriens* viz [RHC Lois II].

3.3 Život v Zámoří

Na území křižáckých států vznikla společnost, která se svými zvyky v mnohém odlišovala od zbytku západního světa. Již krátce po vzniku křesťanských států si nově příchozí osvojovali životní styl typický pro oblast východního Středomoří. Důvodem k tomu bylo jak postupné sbližování s původním obyvatelstvem (byť mnohé zvyklosti musely z pohledu Evropanů vypadat složitě a nepochopitelně), postupně vznikající respekt k muslimským sousedům, tak i každodenní potřeby obyvatel.²⁰⁴

Výrazným rysem byla, ve srovnání s latinskou Evropou, všeobecná přítomnost přepychu. Věci jako koberce, hedvábí, sklo nebo drahý nábytek, v Evropě dostupné pouze nejbohatším vrstvám obyvatelstva, se zde nacházely v každé větší domácnosti. Zatímco na starém kontinentě byla strava velmi skromná, v Zámoří se podávaly vybrané pokrmy a kultura stolování byla na vysoké úrovni. Novinkou bylo také používání příboru. Na západě za pokušení k hříchu považovaná koupel a osobní hygiena se zde brzy staly standardem. Většina latinských příchozích také rychle odložila své nevhodné oděvy a začala se oblékat jako místní obyvatelstvo.²⁰⁵

Jak mnozí zjistili, součástí života v Zámoří byla velká interakce s „nevěřícími“. Historici 19. století hovořili o segregované společnosti, ale je nutné poznamenat, že tento názor byl již překonán. Přestože obyvatelstvo bylo sociálně rozděleno, stávalo se zcela běžně, že velmoži přijímali do svých služeb muslimy (zvláště jako lékaře, neboť brzy zjistili, že západní medicína za tou východní zaostává²⁰⁶) a někteří je počítali mezi své obchodní partnery či dokonce přátele.²⁰⁷ Za dvě století společného soužití je známo mnoho případů

²⁰⁴ Více o každodenním životě v Zámoří viz HOLMES, Urban T. *Life among the Europeans in Palestine and Syria in the Twelfth and Thirteenth Centuries*. V SETTON, Kenneth M. (hl. editor), HAZARD, Harry H. (editor). *A History of the Crusades: Volume IV, The Art and Architecture of the crusaders states*. Londýn: Oxford University Press, 1977.

²⁰⁵ HROCH, Miroslav, HROCHOVÁ, Věra. *Křižáci ve svaté zemi*, str. 174.

²⁰⁶ Například Usáma ibn Munkíz nám o západním lékařství zanechal tuto zprávu, kde zaznamenává příběh, který mu vyprávěl jeden lékař patřící mez původní křesťanské obyvatelstvo: „*Najednou se ale objevil franský lékař, který řekl: 'Tenhle muž je neumí vyléčit!' [...] 'Dábel vstoupil do její hlavy,' rozhodl to on, vzal břitvu a otevřel jí hlavu řezem ve tvaru kříže. Přitom se objevila lebeční kost. Mozek pak otřel solí...a žena okamžitě zemřela.*“ v GABRIELI, Francesco. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, str. 93. Z toho je jasně patrné jaký názor měli místní lékaři na schopnosti latinských kolegů.

²⁰⁷ Usáma ibn Munkíz zde označuje templáře za své přátele a naznačuje i jistou náboženskou toleranci: „*Když jsem tedy chodíval do mešity al-Aqsá, kde sídlili mí přátelé templáři, poskytovali mi tu to malou modlitebnu,*

vzájemné koexistence. Vzácností nebyly ani sňatky mezi latiny a ženami pocházejícími z řad místního obyvatelstva nebo s urozenými Arménkami (Balduin I., Balduin II.) či Řekyněmi (Balduin III., Amalrich I.). Méně často se nevěstou stala i pokřtěná muslimka. Samozřejmě mnohem častěji se jednalo o svatby nižších vrstev, ale jak naznačují již zmínění panovníci, ani elita nebyla výjimkou. Tyto formy soužití byly často pro nově příchozí křižáky nepochopitelné a z toho vyplýval ústřední problém celé existence latinských států v Palestině. Zatímco starousedlíkům bylo jasné, že pokud se nenaučí žít v novém prostředí, je Zámoří odsouzeno k záhubě, poutníci z Evropy, jejichž přísun byl pro existenci křesťanské enklávy stejně tak nezbytný, spíše přicházeli bojovat s nevěřícími. Království se tím ocitlo v začarovaném kruhu, ze kterého nebylo cesty ven.

Vyšší vzdělanost byla díky kontaktu s vyspělým arabským světem pochopitelná. Do povědomí se dostávaly myšlenky blízkovýchodních filozofů, matematiků nebo lékařů. Mnoho velmožů a kupců se naučilo arabsky nebo židovsky²⁰⁸ a míra negramotnosti byla, zvláště mezi šlechtou, mnohem nižší než v Evropě. Panovníci (Balduin III. nebo jeho bratr Amalrich I.) patřili na poměry v západní Evropě mezi nejvzdělanější. Nicméně je nutné podotknout, že kontakt s vyspělým muslimským světem, na rozdíl od Sicílie či Španělska, nevedl k nějakému výraznému intelektuálnímu impulzu. Vzdělávání v Zámoří je pro nás velkou neznámou. Zcela jistě zde stejně jako v západní Evropě existovaly školy v sousedství velkých katedrál, ale nevznikla zde žádná univerzita. Je důležité podotknout, že možná největší vzdělanec pocházející z Palestiny, kronikář Vilém z Tyru, studoval v Evropě. Příčinou může být charakter většiny příchozích (jednalo se většinou o válečníky a kupce) a zároveň jejich vysoká úmrtnost v brzkém věku. Literatury vzniklé v Palestině není mnoho. Dá se rozdělit do tří skupin. Za prvé jsou to práce historického charakteru, většinou psané nově příchozími (výjimku zde představuje právě Vilém z Tyru). Zvláště v 13. století pak byla velmi rozšířená právní pojednání a to v míře nevídané v západní Evropě (jedná se např. o práce Jana z Ibelinu nebo Filipa z Novary). Třetí skupinu pak tvoří poezie, ovšem pouze jedno dílo vzniklo přímo

abych se tam chodil modlit.“ A dále popisuje, co mu odpověděli poté, co byl pro svou víru slovně napaden: „*Templáři znovu zasáhli, odvedli ho a omlouvali se mi: 'Je to cizinec, který v těchto dnech dorazil z franské země a nikdy neviděl nikoho modlit se jinak než s obličejem obráceným k východu.'*“ v GABRIELI, Francesco. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*, str. 93. Tento úryvek jasně ukazuje na rozdíly mezi starousedlíky a nově příchozími.

²⁰⁸ „*Jeden a druhý používají vzájemně řeč a způsoby vyjadřování různých jazyků. Různé jazyky, nyní běžné, se stávají známými pro obě rasy a víra spojuje ty, jejichž předkové byli cizinci.*“ Fulcher z Chartres v Fulcher de CHARTRES. *Historia Iherosolymitana. Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium, ab anno Domini MXCV usque ad annum MCXXVII.* v *RHC Occ. III*, str. 468.

v Palestině, a to epos *Chanson des Chétifs*. Všeobecně se dá konstatovat, že kulturní život v Zámorí nijak nevynikal nad zbytkem západní Evropy, a to jako důsledek v podstatě permanentního válečného stavu a nedostatku prostředků k vybudování větších center vzdělávání.

Dalším výrazným rysem života v Palestině bylo postavení žen ve společnosti. Přestože role ženy spočívala především v péči o domácnost a rodinu, v období existence křižáckých států v Zámorí známe i příklady žen aktivních v politice, vykonávajících vládu či dokonce se účastnících boje.²⁰⁹ Příkladem ženy vládkyně je královna Melisenda, vládnoucí Jeruzalémskému království po přibližně 20 let. Poté, co se mocensky prosadila proti manželovi a vládla s ním společně až do jeho smrti v roce 1143, se stala regentkou za svého syna Balduina III. Tomu dlouho nechtěla předat vládu a do ústraní odešla až po jejich vzájemném konfliktu v roce 1152. Příkladem ženy vykonávající velký politický vliv ze zákulisí může být abatyše Jovetta, dcera Balduina II. a Melisendina mladší sestra. Ženy také v případě potřeby zastupovaly své manžely při obraně rodových držav. Příkladem může být Cecílie, maanželka Rogera ze Salerna, bránící Antiochii po jeho smrti, nebo Eschiva z Bures, která řídila obranu Tiberiady jméne Raymonda III. z Tripolisu. Žena mohla držet léno, měla ovšem povinnost se opět provdat, pokud ovdověla, a pokud otálela, případného manžela ji do určité doby vybral panovník. To souviselo s potřebou mužů jako bojovníků, ale také s tím, že v této oblasti se dospělosti dožívaly spíše dívky. To vedlo k častému dědictví majetku po přeslici. V důsledku toho si šlechta vymohla na panovníkovi i dědění pro potomstvo ženského pohlaví. V průběhu 12. století mnoho mužů v Evropě toužilo po sňatku s bohatou dědičkou v Zámorí.

²⁰⁹ BRIDGE, Antony. *Křížové výpravy*, str. 96.

3.4 Obchod

Obchod²¹⁰ byl jedním ze základních aspektů života v latinských státech v Palestině. Pro Jeruzalémské krále představoval většinu jejich příjmů. Část těchto zisků byla ze zboží vyváženého přímo z Palestiny. Jednalo se o velké množství komodit. Mezi ně patřilo například koření (pepř, hřebíček, kardamon, muškát nebo skořice), látky (plátno, mušelín, damašek, hedvábí), léky (hořec, senesové listy, aloe, zázvor, myrha), stejně jako tropické ovoce (datle, fíky, citrusové plody), barviva (kamenec, indigo), specializované výrobky z orientu (porcelán, šperky, voňavky, sklo), vzácná dřeva (santal, sapan), olivový olej²¹¹ nebo cukr, který představoval největší vývozní artikl. Většina v Evropě zkonsumovaného cukru mezi lety 1100–1300 prošla Akkonem nebo Tyrem.²¹² Latinové se způsob jeho zpracování naučili od místního obyvatelstva a převzali ho od nich. Výroba cukru probíhala ve většině pobřežních měst v Palestině, největším centrem byl Tyros. Naopak importovalo se obilí, sůl, stavební dřevo, železo, olovo, keramika nebo vepřové. Nedostatek úrodných oblastí v rámci Jeruzalémského království²¹³ vedl k nutnosti nakupovat obilniny od muslimských obchodníků z okolních oblastí. Zvláště po ztrátě vnitrozemských oblastí po bitvě na Hattínu se jednalo o každoroční problém. Poměrně rozsáhlý byl i obchod s otroky nebo s ostatky. Celkově se ovšem dá konstatovat, že vývoz komodit vlastní provenience představoval pouze zlomek objemu obchodu.

Mnohem větší příjmy do královské pokladny přinášel tranzit zboží skrze palestinské přístavy. Většina nejvýznamnějších obchodních stezek se sice Palestině vyhýbala (námořní cesta vedla z Indie po Rudém moři do Egypta a pak případně dále do Evropy), ale i tak velký počet kupců navštěvoval města království. Jednalo se primárně o obchodníky z Sýrie, Mezopotámie a Persie. Perlou byl Akkon, jímž procházelo největší množství zboží. Nacházel se zde nejvhodnější přístav v Palestině. Množství obchodu v křižáckých státech se paradoxně

²¹⁰ RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 3, The Kingdom of Acre and the Later Crusades*. Londýn: Peregrine books, 1965, str. 351–366.

²¹¹ Například jenom arcibiskupství v Tyru vlastnilo 2040 olivovníků, a to se jednalo pouze o jednu vesnici. RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 3, The Kingdom of Acre and the Later Crusades*, str. 353.

²¹² HROCH, Miroslav, HROCHOVÁ, Věra. *Křižáci ve svaté zemi*, str. 180.

²¹³ Nejdůležitější oblastí produkce obilí bylo Zajordánsko., které zároveň kontrolovalo důležité obchodní stezky. Tato seigneurie byla pro existenci království opravdu klíčovou a její vládce zaujímal u dvora výjimečné postavení.

výrazně zlepšilo s komplikací geopolitického postavení království. Sjednocení muslimských držav sousedících s Palestinou přilákalo obchodníky i ze vzdálenějších regionů jako byla Persie nebo střední Asie. Vrcholu obchod dosáhl v 80. letech 12. století před bitvou u Hattínu a poté v první polovině 13. století. Po celou dobu existence křižáckých států byl ovšem obchod skoro výhradně v rukou cizinců. Zboží z muslimského světa na trhy²¹⁴ do Palestiny přiváželi prakticky výhradně muslimští a židovští obchodníci, zatímco obchod s Evropou obstarávali italské námořní republiky (Benátky, Janov, Pisa, Amalfi, ale také třeba Marseille nebo Montpellier z těch neitalských). Rozsáhlá privilegia, která tyto městské státy získaly na počátku křížových tažení výměnou za námořní pomoc, omezovala možnosti panovníka získat z obchodu větší příjmy. Už od počátku byly jejich motivy pro pomoc křižákům vedeny obchodními zájmy. Nicméně se ukázalo, že objem zboží v Palestině není takový jako v jiných oblastech (Egypt, Byzanc), přesto byly investice italských republik v Zámorí poměrně rozsáhlé. Například i z důvodu, že určitý druh zboží (například pro stavbu lodí) bylo zakázáno exportovat do Egypta. Na druhou stranu jim zde hrozilo mnohem menší riziko. Obchod s Levantou v jejich případě s pádem křesťanského panství rozhodně neskončil, ba naopak. I muslimové měli zájem vyvážet skrze města na palestinském pobřeží své exportní artikly do Evropy.

²¹⁴ Největší trhy existovaly v Jeruzalémě a kromě hlavního města v komunitách na pobřeží (Akkon, Tyros, Sidón, Bejrút, Jaffa).

Závěr

Zhodnocení dějin křížových tažení a vývoje, který se odehrával v Jeruzalémském království v letech 1099–1187, je bezesporu velmi nelehkou, komplikovanou a riskantní záležitostí. Toto období evropských a blízkovýchodních dějin po celá staletí lákalo nejenom velký počet historiků, ale také umělců, politiků a demagogů. Málokterá historická etapa se těší takové pozornosti.

Mou hlavní snahou bylo představit svůj pohled na toto dějinné období a na osoby, které se na něm podílely. Hlavním důvodem k volbě tohoto tématu byl ona nezměrná odlišnost, která se v Zámorí dá najít snad v každém aspektu tehdejšího života. Ať již se jedná o výjimečné postavení šlechty, výrazné osoby panovníků, všudypřítomnost smrti, kulturní i etnickou rozmanitost, vzdělanost tamější populace, rytířskou společnost prochnutou náboženským zápallem, zvláštní postavení žen ve společnosti atd. Všechny tyto aspekty jsem se ve své práci pokusil představit v ucelené formě. Snažil jsem se nesoustředit na křížové výpravy jako takové, ale spíše na dějinný vývoj Jeruzalémského království. Pochopitelně jedno bez druhého není zcela možné, neboť kruciáty stojí za založením a přetrváním státu existujícího v naprosto cizím prostředí. Nicméně jim bývá věnován mnohem větší prostor než vnitřním poměrům království, jeho konfliktům a hlavně jeho dlouhému a vytrvalému boji za existenci. Ve mnou popisovaném období se odehrála pouze dvě křížová tažení, která souhrnně zabrala přinejlepším jedno desetiletí z devíti, kterých se týká tato práce. Myslím, že je na čase věnovat, minimálně v českém prostředí, větší pozornost právě těmto politickým celkům jako takovým, než jejich zařazení v rámci tažení proti nevěřícím.

Historici v různých etapách přistupovali k problému evropských panství v Palestině odlišně. Od romantických představ v 19. století, přes jejich ostrou kritiku i úplné odsouzení v druhé polovině století následujícího. Ke konci dvacátého století přichází doba, kdy je na čase podívat se na ně bez zbytečných příkras a vnímat je jako svébytný, od zbytku tehdejšího světa, odlišný celek.

Největší přínos práce vidím v zaměření se na vnitřní procesy v rámci křesťanského panství v Palestině. Snažím se o ucelení pramenné základny a sekundární literatury nezbytné pro danou problematiku. Jedná se o výchozí materiál pro další studie na téma křížáckých států v Palestině. V rámci své studie daného tématu jsem dospěl k několika závěrům, hlavně v otázce vztahu královské a šlechtické moci. Dospěl sem k názoru, že právní řád království, uchovaný v *Assizes de Jerusalem* je obrazem pozdější situace hluboko ve 13. století a odkazy

na vytvoření tohoto právního řádu již Godefroiem z Bouillonu jsou pouze pokusy pozdějších právníků z řad jeruzalémské šlechtické elity o ukotvení jejich zásad, a to vztáhnutím jejich vzniku již k legendárnímu zakladateli království. Je zcela zřejmé, že ucelený právní systém s jasně vymezenými pravomocemi panovníka a *Haute cour* v prvních desetiletích existence království neexistoval. Je spíše nutné na něj nahlížet jako na složitý proces probíhající po celé 12. století. Jako zlomové body spatřuji koncil v Nábulusu (1120), kde dochází ke kodifikaci trestů za prohřešky proti mravnosti a vymezení postavení církve, a poté zákon *Assise sur la ligece* (cca 1169), který uvedl i nižší vazaly do přímé vazby na panovníka. Mezi další důležitá data je nutno uvést i roky změn na trůně (1100, 1118, 1131 atd.), z nichž každý znamená ústup královské moci ve prospěch šlechty. Zvláště důležité jsou roky 1118 a 1131, kde můžeme pozorovat jasný přerod šlechtických lén v dědičné *seigneurie*. Je nutné poznamenat, že všechna tato data společně s dalšími událostmi (rebelie Huga z Jaffy, spor mezi Melisendou a Balduinem III.) nakonec přispěla ke vzniku unikátního vztahu mezi panovníkem a šlechtou. Právě u nástupnictví jednotlivých panovníků lze také pozorovat postupnou přeměnu ranné formy elektivní monarchie k principu dědičnosti. Přestože všichni panovníci byli příbuzní, u prvních třech (Godefroi, Balduin I. a Balduin II.) je jejich nástup na trůn důsledkem volby místní šlechty. Princip dědičnosti poté prosazuje Balduin II., když za dědice prohlásí Melisendu s Fulkem a malým Balduinem III. Postupem času se z válečnického státu, kde si válečníci vybírají bojového velitele stává asi nejdokonalejší příklad důsledného dodržování dědičných principů po meči i po přeslici. To je velmi markantní ve vývoji Jeruzalémského království ve 13. století, kde ani dlouhá nepřítomnost panovníků (1225–1268) nepřiměje šlechtu, nyní s mnohem silnějším postavením, zvolit nového panovníka. Zdá se nicméně, že princip volby zůstává v aktu potvrzení panovníka (případně následníka trůnu ještě za života současného vládce) společným hlasováním *Haute cour* a *Cour de Bourgeoises*.

Dále jsem se zaměřil na soužití nově přichozích dobyvatelů s původním, muslimským i nemuslimským obyvatelstvem. Musel jsem odmítnout názory, že se jednalo o harmonické soužití, tvrdou nadvládu bezpráví a další teze. Dle mého názoru se jednalo o určitou formu koexistence, kdy obyvatelstvo nelatinského původu patří do druhé kategorie, nicméně má práva ve srovnání se zbytkem západní Evropy nesrovnatelná. Již existence vlastních soudů a správních úřadů je toho jasným důkazem (*Cour de Rais* nebo *Cour de Syriens*). Výjimečné je zde také postavení neurozeného obyvatelstva z Evropy, které se naprosto odlišuje, například neplacením desátků církvi, od zbytku Evropy.

Seznam použitých zdrojů

Prameny:

Albert von AACHEN. v KREY, A.C.(editor). *The First Crusade: The Accounts of Eyewitnesses and Participants*. Princeton: Princeton University Press, 1921.

Balderic de DOL. v KREY, A.C.(editor). *The First Crusade: The Accounts of Eyewitnesses and Participants*. Princeton: Princeton University Press, 1921.

COMNENA, Anna. *The Alexiad*. Edit. a přel. SEWTER, E.R.A. Harmandsworth: Penguin, 1969.

Ekkehard von AURA. v KREY, A.C. *The First Crusade: The Accounts of Eyewitnesses and Participants*. Princeton: Princeton University Press, 1921.

ERNOUL. *Estoire d'Eracles*. v EDBURY, Peter. *Conquest of Jerusalem and the Third Crusade: Sources in Translation*. Ashgate: 1996

Fulcher de CHARTRES. *Historia Iherosolymitana. Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium, ab anno Domini MXCV usque ad annum MCXXVII*. v RHC Occ. III, editor LE BEUGNOT, Auguste-Arthur. 1841-1843, str. 311-487.

Gesta francorum et aliorum Hierosolymitanorum. v KREY, A.C. *The First Crusade: The Accounts of Eyewitnesses and Participants*, Princeton: Princeton University Press 1921

Guibert de NOGENT. *Historia quea dicitur Gesta Dei per Francos*. v KREY, A.C. *The First Crusade: The Accounts of Eyewitnesses and Participants*, Princeton: Princeton University Press 1921

MONACHUS, Robertus. v MUNRO, Dana C. *Urban and the Crusaders, Translations and Reprints from the Original Sources of European History*, Philadelphia: University of

Pennsylvania, 1895.

Odo de DEUIL. *La Croisade de de Louis VII, roi de France*. ed. WAQUET, Henri. Documents relatifs a l'histoire des croisades, Vol. 3. Paris: Paul Guethner, 1949.

Raymond de AGUILIERS. *Historia francorum qui ceperint Jerusalem*. KREY, A.C. (edit.) *The First Crusade: The Accounts of Eyewitnesses and Participants*. Princeton: Princeton University Press, 1921.

Recueil des Historiens des Croisades. Lois I.-II., Lois Appendix. ed. LE BEUGNOT, Auguste-Arthur. 1841-1843. www.gallica.bnf.fr

Recueil des Historiens des Croisades. Occidentaux I.-V. ed. LE BEUGNOT, Auguste-Arthur. 1841-1843. www.gallica.bnf.fr

Usáma ibn MUNKÍZ. *Kniha zkušeností arabského bojovníka s křižáky*. Praha: Academia, 2009.

William of TYRE. *Historia rerum in patribus transmarinis gestarum*. www.thelatinlibrary.com

Literatura:

BALARD, Michel. *Les latines en orient*. Paris: 2006.

BREUERS, Dieter. *Na hradech, v klášterech, v podhradí*. Praha: Brána, 1999.

BRIDGE, Antony. *Křížové výpravy*. Praha: Academia, 2000.

COBB, Paul M. *The Race for Paradise: An Islamic History of the Crusades*. Oxford: Oxford University Press, 2014

CONSTABLE, Giles. *The historiography of the crusades*. v LAIOU, Angeliki E. *The crusades from the perspective of Byzantium and the Muslim World*. Dumbarton Oaks: 2001.

- DRŠKA, Václav, PICKOVÁ, Dana. *Dějiny středověké Evropy*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2004.
- DUGGAN, Alfred. *Křižácké výpravy*, Praha: Orbis, 1973.
- GABRIELI, Francesco. *Křížové výpravy očima arabských kronikářů*. Praha: Argo, 2010.
- HARRIS, Jonathan. *Byzantium and the Crusades*. London: Bloomsbury, 2014.
- HOLT, P.M. *The Ages of Crusades: the Near East from the eleventh century to 1517*. London: 1986
- HOUSLEY, Norman. *Contesting the Crusades*. Oxford: Blackwell Publishing, 2006
- HOUSLEY, Norman. *Fighting for the Cross: Crusading to the Holy Land*. London: Yale University Press, 2008
- HROCH, Miroslav, HROCHOVÁ, Věra. *Křižáci ve svaté zemi*. Praha: Mladá fronta, 1996.
- HROCHOVÁ, Věra. *Křížové výpravy ve světle soudobých kronik*. Praha: SPN, 1982.
- KEDAR, Benjamin Z. *Franks in Levant*. Aldershot: 1991.
- KREY, A.C. *The First Crusade: The Accounts of Eyewitnesses and Participants*. Princeton: Princeton University Press, 1921.
- MAALOUF, Amin. *The Crusades through Arab Eyes*. London: Saqi books, 2006.
- MADDEN, Thomas. *A Concise History of the crusades*. Totowa: Rowman & Littlefield, 1999.
- MAYER, Hans Eberhard. *Dějiny křížových výprav*. Praha: Argo, 2013.
- NICHOLLE, David. *Druhá křížová výprava 1148: Pohroma před branami Damašku*. Praha: Grada Publishing, 2010.

- NORMA, Pierre. *Histoire des croisades*. Paris: Maxi-livres, 2002.
- OLDENBOURG, Zoé. *The Crusades*. Londýn: Phoenix Press, 2001.
- PARTNER, Peter. *Bůh válek*. Praha: BB art, 2003.
- PAUL, Nicholas, YEAGER, Suzanne. *Remembering the crusades: Myth, Image and Identity*. Baltimore: The John Hopkins University Press, 2012.
- PRAWER, Joshua. *Histoire de royaume Latin de Jérusalem: Tome I, Les Croisades et le Premier Royaume Latin*. Paříž: Centre National de Recherche Scientifique, 1969.
- PRAWER, Joshua. *Histoire de royaume Latin de Jérusalem: Tome II, Les Croisades et le Second Royaume Latin*. Paříž: Centre National de Recherche Scientifique, 1970.
- READ, Piers Paul. *Templáři*. Praha: BB art, 2001.
- RICHARD, Jean. *The Crusades*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- RILEY-SMITH, Jonathan. *The feudal nobility and the Kingdom of Jerusalem, 1174 – 1277*. London: Archon books, 1973.
- RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 1, The First Crusade and the Foundation of the Kingdom of Jerusalem*. Londýn: Peregrine books, 1965.
- RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 2, The Kingdom of Jerusalem and the Frankish East*. Londýn: Peregrine books, 1965.
- RUNCIMAN, Steven. *A History of the Crusades: Volume 3, The Kingdom of Acre and the Later Crusades*. Londýn: Peregrine books, 1965.
- SETTON, Kenneth M. (hl. editor), BALDWIN, Marshall W. (editor). *A History of the*

Crusades: Volume I, The First hundred years. Londýn: Oxford University Press, 1962.

SETTON, Kenneth M. (hl. editor), HAZARD, Harry H. (editor). WOLFF, Robert Lee (editor). *A History of the Crusades: Volume II, The Later Crusades 1189 - 1311.* Londýn: Oxford University Press, 1962.

SETTON, Kenneth M. (hl. editor), HAZARD, Harry H. (editor). *A History of the Crusades: Volume IV, The Art and Architecture of the crusaders states.* Londýn: Oxford University Press, 1977.

SETTON, Kenneth M. (hl. editor), HAZARD, Harry H. (editor). ZACOUR, Norman P. (editor). *A History of the Crusades: Volume V, The The impact of the crusades on the Near East.* Londýn: Oxford University Press, 1985.

SMAIL, R.C. *The Crusaders in Syria and the Holy Land.* Southhampton: Thames and Houston, 1973.

TREECE, Henry. *The Crusades.* New york: New American Library, 1964.

TYERMAN, Christopher. *God's war: a new history of the Crusades.* USA: Harvard University Press, 2008.